

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST. FÖR HISTORISKA STUDIER

Gemenskapen

Försoningsstrid i Borås frikyrka under 1970-talet

Olof Yrlid

Termin: HT20

Kurs: HI2170 30 HP

Nivå: Master

Handledare: Christer Ahlberger

Examinator: Maria Sjöberg

Abstract

Title: Gemenskapen; Försoningsstrid i Borås frikyrka under 1970-talet

English title: The Community; Battle of reconciliation in the free church of Borås during the nineteen-seventies

Author: Olof Yrlid

Language: Swedish

Department: Department of Historical studies, University of Gothenburg.

This master is about a conflict that took place in the Mission Covenant Church of Sweden during the nineteen-seventies. In a church known as “Immanuelskyrkan”, located in the city of Borås, west of Sweden. The title in Swedish goes by the word “försoningsstrid” (battle of reconciliation), that word has a double meaning. The Mission Covenant Church of Sweden was founded in the nineteenth century after a struggle between the priest Waldenström and the state church. The conflict was called “försoningsstriden”, they were arguing about how the sacrifice of Jesus would bring *reconciliation* to humanity. During the conflict in Borås in the nineteen-seventies, the younger part of the congregation created study groups with the intention to learn more about the Bible. The groups gradually became more and more independent. At first, the board in the congregation was happy to see more young people coming to the church. Later, the board became more critical when the young moved to collectives, also in areas in the town that was considered less good. It all escalated when one of the leaders of the group didn't get his employment renewed in the church. The young left the church and created a network that was called “Gemenskapen” (the Community). In this master, we will try to see why the group started, also why the conflict became so bitter and never reached any reconciliation. This incorporate the second underlying meaning of the word “försoningsstrid”. Other authors have partly examined the subject (notably Knut Frohm and Arne Olsson) but they never came to any final conclusion. Olsson use Victor Turners theory of Liminal Community and Wallace revitalization movement in his work. There Olsson tried to find reconciliation as the final stage of the movement, this master will go deeper down the path to look for signs of reconciliation. In the end, we will find no such things between the Immanuelskyrkan and the “Gemenskapen”. Why? Because the climatic break was a result of the tolerant and liniment atmosphere in the Covenant Immanuelschurch. The younger generation who started the “Gemenskapen” was much more conservative, biblicistic and fundamentalistic than their parents in the congregation. We will also question if Turners/Wallace theory is in need of some own revitalization, especially, in the end phase which maybe is a little to deterministic.

Keywords: Immanuelskyrkan, Borås, Gemenskapen, community, Mission Covenant church of Sweden, Victor Turner, Liminal community, revitalization movement, charismatic movement.

Innehåll

1. Inledning	5
2. Tidigare forskning	7
2.1 Knut Frohm	7
2.2 Arne Olsson	9
3. Teori	10
3.1 Max Webers religiösa grupper	11
3.2 Victor Turners communitas	12
3.3 Andra teorier	13
3.4 Plausibilitetsstrukturer	15
4. Syfte	16
5. Metod och källmaterial	18
5.1 Källkritik	18
5.2 Intervjuer	19
5.3 Etiska övervägande	21
6. Bakgrund	22
6.1 Det religiösa landskapet i Borås	22
6.1.1 Västsvensk religiositet	22
6.1.2 Gränsland mellan schartauaner och frikyrkliga	23
6.1.3 Missionsförbundet i Borås	25
6.1.4 Lågkyrklighet	29
6.2 Nya religiösa rörelser under 1970- och 1980-talet	33
6.2.1 Religiösa drag i 1960-talets proteströrelser	33
6.2.2 Den karismatiska rörelsen och Jesusrörelsen	33
6.2.3 Kollektivhus	34
6.2.4 Vad hände med den karismatiska rörelsen?	36
6.2.5 En mer vänsterinriktad kristen studentrörelse	37
6.3 Avslutning av bakgrunden	38
7. Resultatdelen	40
7.1 Före brytningen	40
7.1.1 Församlings- och ungdomsarbetet under det tidiga 1970-talet	40
7.1.2 SMU IF	42
7.1.3 Väckelsemöten	42
7.1.4 Övriga samfund i staden	46
7.1.5 Skolevangelisation	47
7.2 Under brytningen	51

7.2.1	Gemenskapsgrupperna	51
7.2.2	Varifrån kom idén till gemenskapsgrupperna?	52
7.2.3	Öppet brev till församlingsstyrelsen	54
7.3	Efter brytningen	58
7.3.1	Folk försvinner	58
7.3.2	Tekokrisen.....	59
7.3.3	Vad hände med gemenskapsgrupperna?	61
7.3.4	Pingstkyrkan och Livets ord.....	63
7.3.5	Vägvalet.....	65
8.	Analys	66
8.1	Kontextuella nationella faktorer och lokala institutionella faktorer	66
8.2	Tradition kontra nya ideal.....	68
8.3	Varför blev det ingen försoning?	72
9.	Sammanfattning	75
10.	Förslag på framtida forskning	76
11.	Källor och litteratur	77
11.1	Otryckta källor	77
11.2	Tryckta källor	78
11.2.1	Jubileumsskrifter.....	78
11.2.2	Tidningar.....	78
11.3	Andra typer av källor.....	78
11.3.1	Intervjuer	78
11.3.2	Digitalt material.....	78
11.3.3	Film	79
11.4	Litteratur.....	79
12.	Bilagor	82
12.1	Minnesanteckningar från intervju 1 med X som var med i Gemenskapen i slutet av 1970-talet. Cirka 2 timmar på telefon 25/4 2020.....	82
12.2	Minnesanteckningar från intervju med Y som satt i församlingsstyrelsen i slutet av 1970-talet. Cirka 1,5 timmar på telefon 28/4 2020.....	84
12.3	Minnesanteckningar från intervju 2 med X som var aktiv inom Gemenskapen i slutet av 1970-talet. Cirka två timmar på Hässleholmen i Borås den 13/9 2020.....	86
12.4	Öppet brev till Immanuelskyrkans församling angående arbetet med ungdomarnas bibelstudiegrupp, 21/10-1977.....	88

Figurförteckning

Figur 1. Vykort från Immanuelskyrkan på 1970-talet	245
Figur 2. Karta över befintliga och nerlagda missionshus, missionskyrkor och lägergårdar i Västra Götalandsregionen Elever i söndagsskolor inom Svenska Missionsförbundet åren 1878-2003	2724
Figur 3. Elever i söndagsskolan inom Svenska Missionskyrkan åren 1878-2003.....	2827
Figur 4. Deltagare i ungdomsföreningar, juniorföreningar och scoutkårer i församlingar tillhöriga Svenska Missionsförbundet åren ca 1910-1974.....	2928
Figur 5. Medlemmar i Svenska Missionsförbundets församlingar åren 1878-2003. Fel! Bokmärket är inte definierat. ²⁹	
Figur 6. Tre av Svenska Missionsförbundets riksevangelister	4444
Figur 7. Befolkningsutveckling i tätorten Borås 1960-2005	6060
Figur 8. Våglängdsgatan 123-129 på Hässleholmen i Borås.....	6565
Figur 9. Modell över Turners revitaliseringsfas	7272
Figur 10. Tänkbar ny modell på Turners revitaliseringsfas	73

Omslagsbilden är hämtad från *Immanuelskyrkans Församlingsblad Borås*, nr 8 1975, s. 9.
Oklar upphovsman.

1. Inledning

År 1969 revs den gamla missionskyrkan i Borås, två år senare, 1971, stod den nya moderna kyrkan klar. Förutom en ny större kyrksal och intilliggande bostadshus hade församlingen även som första missionskyrka i Sverige byggt en idrotts hall och därtill en ungdomsgård.¹ 1970-talet kom att präglas av optimism och stora ungdomsgrupper. Fram till 1978. Då hände något. Äldre ungdomar hade skapat egna bibelstudiegrupper som med tiden blev allt mer självständiga i förhållande till församlingsstyrelsen. Den yngre generationen flyttade ut till Borås nybyggda miljonprogramsområden och bosatte sig i kollektivhus. De hade börjat ta sin tro på betydligt större allvar än föräldragenerationen. Något som bland annat blev tydligt under en familjegudstjänst i Immanuelskyrkan. En av ungdomarna höll då en predikan om kvinnans underordnade roll i församlingen.² Flera personer kontaktade församlingsstyrelsen och ville höra hur styrelsen förhöll sig till ungdomarnas allt mer konservativa bibelsyn. En bibelsyn som märkte ut sig och blev allt mer svårförenlig med Missionskyrkans ”lågkyrkliga” ideal.

Figur 1. Vykort från Immanuelskyrkan på 1970-talet

¹ Immanuelskyrkans Missionsförsamling i Borås 125 år: 1878-2003, 2003, s. 31.

² Församlingsstyrelses protokoll från Borås Missionsförsamling 19/11 1977, (FaB), serie A3, 2012:20.

Klimax nås 1978 då bibelsstudiegruppernas informella ledare inte får förnyat förtroende som anställd av kyrkan. Som konsekvens lämnar ungdomar i protest Immanuelskyrkan och bildar ”Gemenskapen”. Ett löst sammanhållet nätverk av de tidigare bibelsstudiegrupperna. Även ungdomar från andra samfund och icke kristna familjer följer med. Under åren som följer kommer de olika gemenskapsgrupperna bestå av cirka 300 personer i och runt om Borås.³ Brytningen kom att få stora konsekvenser för de inblandade. Målet med den här uppsatsen, blir dels att undersöka orsakerna till brytningen och skildra förloppet. Sedan också analysera ifall det sker någon *försoning* mellan de inblandade. Därav namnet *försoningsstrid* i titeln till uppsatsen.

Finns det något mer som gör det relevant att undersöka utbrytningar inom frikyrkan på 1970-talet i Borås? Jo, efter en tid av högre studier på universitet, slås man av mängden uppsatser där folk undersökt och skildrat brytningar inom vänstergrupper från 1960- och 1970-talet. Grupper så som KFML-r och FNL. De gruppernas historia är givetvis väldigt intressant. Samtidigt är det också spännande att i boken 68 av Henrik Berggren, se att KFML-r 1968 hade blott 700 medlemmar. FNL-rörelsen var större men var sannolikt aldrig fler än 4000-5000 medlemmar.⁴ I meningen efter nämner Henrik Berggren att frikyrkorna på 1960-talet hade 380 000 medlemmar, cirka 5 % av befolkningen. Han har sedan även med följande intressanta citat; ”Chansen att en ung människa på 1960-talet var aktiv i en frikyrka var långt större än att hon var medlem i en vänstergrupp – även om eftervärldens uppfattning har blivit en annan.”⁵

Den här uppsatsen har delvis en ambition att föra fram en historia och historiesyn, som i eftervärldens uppfattning riskerar att falla i glömska. Vad sysslade andra ungdomar med på 1960 och -70-talet? Då syftas följaktligen på de som inte var med i KFML-r och FNL. Det kan idag ibland målas upp en bild av att vänstergrupper och kristna står väldigt långt ifrån varandra politiskt (inte minst i USA där den kristna högern blivit ett begrepp). Likväl är det intressant att skönja och dra paralleller mellan vänstern och kristna grupper som uppstod i det sena 1960-talet i Sverige. Som om grupperna på den tiden stod närmare varandra än idag. Då framför allt i ljuset av att de båda kan ses som ungdomsrörelser som ville förändra resten av samhället. Uppsatsen har förstås också ambitionen att sätta Borås på kartan. Ett samhälle som ibland hamnar i skuggan av de större tätorterna runtomkring.

³ Gemenskap; Guds utbrytare i Borås, *Kyrkvägen; Tidning för Skara stift*, september 1985, s. 6-8.

⁴ Berggren 2018, s. 136.

⁵ Berggren 2018, s. 136.

2. Tidigare forskning

Har andra personer undersökt kristna grupperingar som uppstod i Sverige på 1970-talet? Ja, så är fallet. De har till och med undersökt Gemenskapen i Borås. Till en början får vi beskriva vad tidigare forskare kommit fram till, allt för att sedan smalna av och komma fram till vad den här uppsatsen kan skänka för nytt ljus över ämnet.

2.1 Knut Frohm

Den första som beskrev gemenskapsgrupperna i Borås var religionsforskaren Knut Frohm. Han var själv med i en liknande gruppering på 1970-talet (i Malmö). Hans avhandling; *Livsstil eller organisation* från 1995 har som fokus att beskriva organisationsformen i kristna kollektiv och gemenshetsgrupper. Uppgiften är svår eftersom dåtidens kristna grupper många gånger skapats som en protest mot organisationen i de etablerade samfundet.⁶

En intressant första slutsats som Frohm kommer fram till är att man grovt kan dela in de svenska proteströrelserna på 1960- och 1970-talet i tre olika rörelser. Först har vi 1) *Den politiska vänsterrörelsen*, den karakteriseras som antiimperialistisk och marxistisk. Inte minst kritiserades USA-imperialismens krig i Vietnam och den i rörelsens ögon allt för långsamma avkolonialiseringen. Krav på solidaritet. Därtill fördömdes även samhället i stort för att vara orättvist. Lösningen ansågs vara revolution och ett klasslöst samhälle.⁷

Den andra rörelsen som Frohm nämner är av en mer 2) *Expressivt estetisk* natur. En ”hippierörelse”, spretig, svår att sätta i ett fack. Den bästa beskrivningen blir antagligen att kalla den för en eller flera *alternativrörelser*. Ungdomar kritiserade samhället, kanske inte i första hand för att vara orättvist. I stället kritiserades dåtidens system för att vara stelt, passiviserande och med tiden även skadligt för miljön (ur tankarna växer sedan miljörörelsen fram, allt mer organiserad framåt 1970-talet). Lösningen på problemen ansågs vara en *alternativ livsstil*, bland annat i form av den senare så kallade ”gröna vågen.” En rörelse då stadsbor flyttade ”tillbaka” ut på landet, tillbaka till ursprunget. Den alternativa livsstilen tog sig delvis också uttryck i friare uppfostran, mer sexuell frihet, friare syn på narkotika med mera. Dess förespråkare kritiserade inte bara samhället för att ha blivit för *kommersialiserat*, därtill även att den ökade *individualismen*. De uppmanade sina följare till mer *kollektivism*. Gärna i form av olika kollektivboenden.

⁶ Frohm 1995, s. 236.

⁷ Frohm 1995, s. 128-130.

Det paradoxala med alternativrörelsen, blev att den i sin kollektivism nog snarare skänkte följarna en mer självständig personlig individualism. Den gav ungdomar och unga vuxna rätten att bryta med sina föräldrar och gängse traditioner. Auktoriteter som ville staka ut en traditionell väg för individen. Förutom Frohm så har även andra personer lyft fram hur den individuella frigörelsen kanske kom att bli det mest bestående arvet från 1960-talets proteströrelser. Inte minst lyfts det fram i Ulf Bjereld & Marie Demkers bok *1968*. De beskriver hur den ökade kollektivismen i samhället snarare ledde till ökad individualism.⁸ Idealet *motstånd mot auktoriteter* ledde också till en ökad betoning på *självförverkligande*.

Den sista rörelsen som Knut Frohm beskriver kan ses i ljuset av självförverkligandet. Nämligen 3) *Rörelser av religiös natur*. Fast då inte bara i form av en traditionell västerländsk tro som av vissa ungdomar sågs som för auktoritär. Snarare ville många åt ett eget personligt sökande. Kanske delvis i linje med dåtidens uppblommande existentialism. Den individualistiska tron blev många gånger också *synkretiserad*. Det vill säga en tro där man blandade lite olika traditioner. Det fanns även ett ökat intresse för österländsk religiositet. Meditation, yoga och Hare Krishna i USA. Betonas skall dock att det inte bara handlade om existentialism och österlandets religiositet. Även kristendom, närmare bestämt urkristendomen. Den tidiga första kyrkan beskrevs vara befriad från institutionalism, auktoritära drag och byråkrati. Istället genuin och handlingskraftig. Intressant är att alla de tre rörelser som Frohm beskriver; 1) Vänsterpolitiken, 2) Alternativrörelsen och 3) Religiositeten, går in i varandra. På sätt och vis kan man se att de i viss mån avlöser varandra. Folk kan vara med i alla grupper eller hoppa mellan dem. Den gemensamma nämnaren är att de alla bär på visionen om att vara en samhällskritisk motkultur, de söker ett nytt sätt att organisera samhället på.⁹

Var kommer Borås in i bilden? I skapandet av sin uppsats har Frohm redan i början av 1980-talet tagit sig till Borås och talat med folk från gemenskapsgrupperna. Tio sidor av hans tvåhundraåttiofem sidor långa uppsats berör Borås (sedan fortsätter han att beskriva andra liknande gemenskapsgrupper i Sverige, i synnerhet den i Malmö). Han tydliggör att grupperna skapades ur den så kallade *karismatiska rörelsen* (en pingstväckelse som mer ingående kommer beskrivas i bakgrunden).

⁸ Bjereld & Demker 2018, s. 17.

⁹ Frohm 1995, s. 128-130.

2.2 Arne Olsson

En som delvis kom att förhålla sig kritiskt till Frohms kategoriserandet av den karismatiska rörelsen är religionsforskaren Arne Olsson. Han har nämligen också undersökt Borås i sin avhandling; *Förnyelse-förbistring-försoning*, därtill fyra andra tätorter; Halmstad, Hjälmteryd (Sävsjö), Oskarshamn och Uddevalla.¹⁰ De platserna påverkades alla på 1970- och 1980-talet av *vitaliseringsrörelser*. Med det begreppet syftar Olsson på religiösa väckelser som omformat frikyrkan men också Svenska kyrkan. Begreppet vitaliseringsrörelser har Olsson hämtat från Anthony F. C. Wallace.¹¹ Den stora behållningen i Olssons avhandling är appendixet där han kronologiskt går igenom utvecklingen i de olika orterna. I appendix-delen om Borås tar han under ett längre stycke upp uppkomsten av Gemenskapen i Immanuelskyrkan. Olssons budskap är att kyrkor alltid har drabbats av nya religiösa impulser, något som ibland lett till brytningar¹² och uppkomsten av nya samfund. För att folk inte ska råka illa ut är det viktigt att det kontinuerligt sker försoning och dialog mellan de inblandade. Olsson fokuserar speciellt på dialogen mellan pastorer. Rent teoretiskt tar detta sig uttryck i att han använder Victor Turners tankar om Liminals communitas. En teoretisk förhållningsram som även den här uppsatsen kommer förhålla sig till.

Vad som nu måste konstateras är följaktligen att både Frohm och Olsson redan i jämförande studier tagit upp brytningen mellan de äldre och yngre i Immanuelskyrkan i Borås. Det vill säga uppkomsten av Gemenskapen. Hur ska då den här uppsatsen komma med något nytt? Frohms uppsats har en väldigt teoretisk karaktär medan Olssons styrka är att han jämför och ser likheter mellan Borås och andra orter. Efter att ha läst de båda uppsatser går det dock att konstatera; Att historien om brytningen i Immanuelskyrkan inte fått det fulla utrymme som händelsen förtjänar. Förutom att själva förloppet kvarstår att analyseras på ett mer ingående sätt, finns speciellt öppningen att analysera den försoning som Olsson sökte efter. Därtill kom både Olsson och Frohm utifrån, på ett liknande sätt beskrev de båda hur en yttre påverkan kom till Borås och skapade en reaktion. Det kan ifrågasättas ifall det då missade att beskriva hur miljön i Immanuelskyrkan såg ut innan brytningen.

¹⁰ Olsson 2018, s.25.

¹¹ Wallace är enligt Olsson framför allt förtjust i begreppet revitaliseringsrörelser, en rörelse som genomför en fullständig vitalisering. Begreppet vitaliseringsrörelse (utan re i början) innehåller möjligheten att rörelsen inte nådde hela vägen fram i sitt försök att vitaliseras. Olsson 2018, s. 29.

¹² Ett typexempel på Olssons försonande karaktär är att han skriver "brytningar" och inte det mer negativt laddade ordet "splittringar." Ett förhållningssätt som även den här uppsatsen utgår ifrån.

3. Teori

Olsson vill följaktligen redan från början söka efter försoning utifrån Victor Turners begrepp om liminals communitas. För att kunna ta till oss de begreppen behöver vi begripa de teoretiska ramar som Turner och andra religionsforskare byggt vidare på. Nämligen Max Webers inflytelserika tankar om *sekularisering*. Processen där folks sakrala föreställningsvärld sakta ändrar skepnad. Man kan dels se det som att världen avmystifieras, också som att de tidigare religiösa institutionerna tappar medlemmar och inflyttande. För att återgå till källan så talar Max Weber om att samhällets sekulariseringsprocesser bottnar i en *rationalisering*. Enligt Agne Lundqvist tog sig Webers rationalisering uttryck på två sätt. Dels att människan över tid successivt blivit mer lagbunden. Slutat att relatera till högre makters stundtals allmänna godtycklighet, därtill fått en annan förståelse för ”slumpen”. En utveckling har skett där folk med blandat resultat försökt ta kontroll över sina liv. Det andra sättet som rationaliseringen har tagit sig uttryck på; är att människan i större utsträckning satt upp mål som man försökt nå med lämpliga medel.¹³

Rationaliseringen har enligt Weber dels fått konsekvenser på ekonomins område och gynnat kapitalismens framväxt i protestantiska områden. Utgångspunkten för protokapitalismen var dock inte profit genom investeringar. Rationaliseringen föddes ur de tidiga protestanternas tanke om en frånvarande Gud. För att kunna bli frälst i en sådan värld utvecklades tanken om *predestination*. Den frånvarande Guden hade kallat och utvalt några till frälsning medan andra ansågs förtappade. För att se vem som var utvald behövde man arbeta hårt och göra sin plikt. På så sätt skulle man nå framgång, något som sågs ett *nådebevis* av Herren.¹⁴

Ordet *frälsning* besitter många bottnar. Det kan dels ses som befrielse ifrån nöd, lidande, arvsynd och död.¹⁵ Men det kan också ses som ett led i att ta sig an *kallelsen*. Den rationella handlingens väg, bereda vägen för en annan värld, en annan gemenskap. Weber gör också en distinktion mellan västerländsk och österländsk syn på frälsning. Österlandet når frälsning genom inomvärldslig meditation, individuell *självförverkligande*. Västerlandet når däremot frälsning genom handling, gärna i en gemenskap.¹⁶ Enligt Weber är det rationaliseringen som gjort att ekonomin och den offentliga sfären avförtrollats och sekulariserats. Vår värld har

¹³ Weber 1996, s. 10.

¹⁴ Magnusson, Thomas. ”Herrnhutism och kapitalism - Göteborgsföretagare”, i *Herrnhutismen i Västsverige*, red. von Wachenfeldt & Ahlberger 2019, s. 149.

¹⁵ Weber 1996, s. 37.

¹⁶ Weber 1996, s. 54.

blivit mer lagbunden och uppstyrd. Endast människans innersta privata sfär kvarstår numera som religiös och tillåts vara övernaturlig, känslostyrd och intuitiv.

3.1 Max Webers religiösa grupper

Grovt konstaterar Weber att det finns två religiösa gruppansättningar. Den ena gruppen besitter något som han kallar *virtuosreligiositet*. Tanken om att vissa människor intuitivt besitter *karisma* (extraordinära kvalitéer). Egenskapen karisma går egentligen inte att lära sig, antingen har man den eller så har man det inte. Eftersom gåvan är förutbestämd (predestinerade) blir också frälsningen förutbestämd. Personer dras till människor med karisma, maktutövningen riskerar stundtals att bli auktoritär med ett indirekt tydligt ledarskap. Grupper som präglas av virtuosreligiositeten riskerar att bli *sekteistiska*. Förutom lydningen kan gruppen komma att avskärma sig från resten av världen. De ser sig som utvalda och kan utöva sanktioner mot folk som funderar på att lämna gruppen. Det paradoxala i de virtuosreligiösa grupperna, är hur deras styrning förhåller sig till deras budskap. Ett budskap som många gånger kan vara väldigt radikalt egalitært. I vissa kontexter sträva efter att radikalt omdana samhället.¹⁷

Emot Webers *virtuosreligiositet* står den andra polen, den *institutionaliserade kyrkan*. I den har karisman tagits över av meriterad byråkrati. Ledarskapet har utbildat sig, något som virtuosreligiositeten ibland kan motsätta sig till. Som om utbildningen skulle likrikta och fördärva de karismatiska inslagen hos lekmännen. Den institutionaliserade kyrkan åberopar inte bara frälsning för några få utvalda. Istället skall *nådeuniversalism* råda, alla skall kunna ha frälsningen tillgänglig.¹⁸ Den intressanta kontrasten blir alltså att den institutionaliserade kyrkan kan ses som mer ”demokratisk” och tillgänglig för alla, samtidigt som virtuosreligiositeten kan ha ett mer radikalt demokratiskt budskap med krav på större rättvisa. ”...och man delade ut åt var och en efter hans behov”, för att citera Apg 4:35 (ett citat som även använts inom vänstergrupper). Weber menar att de flesta religioner och kyrkor från början uppstått ur virtuosreligiösa grupper. Dessa grupper har sedan fått ett mindre radikalt budskap i takt med att den första generationens anhängare dött bort. Grupper har en tendens att över tiden bli mer institutionaliserade (eller tyna bort). Institutionaliseringen kan på sikt leda till att vissa radikala medlemmar tröttnar och söker sig till andra grupper med mer radikalt/karismatiskt virtuosreligiöst budskap.¹⁹

¹⁷ Weber 1996, s. 48.

¹⁸ Weber 1996, s. 48.

¹⁹ Weber 1996, s. 49.

3.2 Victor Turners *communitas*

Grupper med ”sekteristiska” tendenser är något som antropologen Victor Turner tar upp i sin inflytelserika bok *The ritual process* om Ndembu-folket i nordvästra Zambia.²⁰ I boken från 1969 har inte minst eftervärlden dragit paralleller till 1960- och 1970-talets alternativa rörelser. Han talar i sin bok om *communitas*, grupper av människor som inte bara har en liknande världsbild, utan även söker och befäster en stark egalitär gemenskap inom gruppen. För att förstärka gemenskapen och samhörigheten avskärmar sig medlemmarna från omvärlden. I extremfall kan *communitas* rent av känna ett destruktivt utanförskap mot omvärlden. Som motpol till *communitas*, ställs ett mer hierarkiskt traditionellt samhälle upp. Ett samhälle där folk värderas olika i rang.²¹ Precis som i Webers uppdelning av religiösa rörelser, finns en konflikt mellan de mer stabila och dämpade hierarkiska traditionella samhällena; och de stundtals uppflammande *communitas*.

Den del som Olsson använder från Turner, är då Turner bygger vidare på Arnold van Genneps tankar om *liminality*. En modell som försöker beskriva övergångsritualler (passageriter). Från vuxenvärlden förväntas ungdomar gå igenom ritualer för att ta sig in i vuxenvärlden. Den liminala fasen (övergångsriten) delas av Turner upp i tre delar, först en separationsfas från den vanliga världen, därefter en utåtagerande fas (en övergångsfas) och slutligen en återkomst till verkligheten, en inkorporeringsfas.²² Då Olsson talar om Turners faser, väljer han att benämna dem: *otålighet-utanförskap-återkomst*.²³

Turners tankar om *communitas* och passageriter, var följaktligen först tänkt att skildra en individuell transformering. Med tiden har dock forskare applicerat de tre faserna (separationsfas, övergångsfas, inkorporeringsfas) på grupper i sig, kanske i första hand *communitas*. Det vill säga grupper med smått sekteristiska, radikala budskap med hårda krav på sina medlemmar. Mest fokus brukar läggas på den utåtagerande övergångsfasen, även kallade krisfasen, perioden då gängse regler och lagar slutar gälla. En fas då gruppen hamnar i limbo, en sorts frikoppling där restriktioner kring fenomen såsom sexualitet, äganderätt, narkotika med mera upphör. Stor hängivenhet kan alstras ur ”krisfasen”, även om den sista inkorporeringsfasen (återkomsten till verkligheten) förr eller senare lär infinna sig.²⁴

²⁰ Det ska tilläggas att hans fru Edith Turner också var en framstående antropolog och att de samarbetat mycket i sin forskning.

²¹ Turner 2009, s. 96.

²² Turner 2009, s. 94.

²³ Olsson 2018, s. 29.

²⁴ Turner 2009, s. 97.

Intressant i sammanhanget är att Turner även talar om så kallade *mileniarian movement*.²⁵ På svenska kan det översättas till grupper som tänker att vi står inför ett kommande tusenårsrike, en tid där en större rättvisa skall råda. Vattumannens tid, det klasslösa samhället. "We can bring to birth a new world from the ashes of the old."²⁶ De definitioner som Turner gör för mileniaristiska grupper, är att de många gånger karaktäriseras av en genuin strävan mot bl.a. jämlikhet, ödmjukhet, enkelhet och jämställdhet. Även saker som egendomslöshet, anonymitet, homogenitet, hängivenhet, fri sexualitet och friare droganvändning.²⁷ Därtill inte minst en till viktig komponent... *lydnad*. Lydnad gentemot den egna gruppen och dess talesman. Måhända är kanske inte ordet lydnad den bästa beskrivningen på vad som förväntas, kanske snarare ordet *överlämna sig*. Du som går igenom en passagerit och blir del av en grupp, förväntas tillfälligt eller mer permanent överlämna dig till gruppen (alternativt en högre makt).²⁸

3.3 Andra teorier

Förutom Weber och Turner finns även andra intressanta teorier som blir relevanta att ha med i bakhuvudet. Även om Olsson använde sig av Turners, använde till exempel Frohm i sin avhandling en arsenal av fyra andra teorier. Den första är den weberianska sekulariseringsteorin, den teorin som redan grovt har blivit beskriven innan Turner. Förutom 1) *Sekulariseringsteorin* talar Frohm även om 2) *Social organisationsteori*. En teori som betonar att rörelser uppstår ur kultur/värderingskonflikter. Därtill 3) *Deprivationsteorin*. En tanke inom religionssociologin att tex fattiga personer, sjuka, (ungdomar?) har större benägenhet att bli religiösa. Eftersom de saknar något (pengar eller hälsa tex). Utifrån den tanken skulle man kunna säga att rika länder har större benägenhet att sekulariseras än fattiga. Eller att lågkonjunkturer ökar det religiösa engagemanget. Som sista teori har Frohm även med 4) *Psykologisk maladjustmentteori*. En teori om att entusiasm attraherar. Framgång föder framgång som i sin tur attraherar mer folk. Måhända kan man då även tala om en växelverkan där motgångar föder mer motgångar.²⁹

Intressant för uppsatsen är även den så kallade "församlingstillväxtforskningen" som framför allt bedrivits i USA. En sådan amerikanska forskare, Dean Kelley, han försöker besvara frågan vad som kännetecknar kyrkor som expandera kontra kyrkor som går tillbaka. Intressant

²⁵ Turner 2009, s. 111.

²⁶ Textrad från fackföreningslåten: *Solidarity forever*, Ralph Chaplin (1915), https://en.wikipedia.org/wiki/Solidarity_Forever [hämtad 26/10 2020].

²⁷ Turner 2009, s. 111.

²⁸ Turner 2009, s. 107.

²⁹ Frohm 1995, s. 29.

i sammanhanget är att det går att skönja Weber och Turner begreppsvärld i hans tankar. I sin definition talar Kelley om polerna ”starka” och ”svaga” kyrkor. De starka kyrkorna anser han vara de konservativa. De har mer disciplin över medlemmarna och bättre lydnad, svårare att lämna. Därtill anser de starka kyrkorna sig ha ”absoluta anspråk på sanningen”, sitt tydliga budskap missionerar de ivrigt ut och det är därför de växer. De ”svaga” kyrkorna har enligt Kelley en ”relativistisk syn på sanningen”. Deras verksamhet präglas därtill av dialog med andra troende. Församlingen har en mångfald, individualism, tolerans och en atmosfär där folk får tänka lite som de vill. Om man inte vill vara med är det lätt att lämna. Kelley drar slutsatsen att de toleranta ”svaga” kyrkorna på sikt har en tendens att tyna bort. Det medan de konservativa överlever och växer.³⁰ Andra forskare har försökt motbevisa detta, bland annat hävdar att avhoppet är lika stora bland de konservativa, fast att deras ökning består av andra orsaker, till exempel att medlemmarna där får fler barn.³¹

Utifrån en svensk kontext blir det månntro svårt att dra slutsatsen att ett ”demokratiskt styre” på sikt skulle kunna vara skadligt och leda till att församlingar upplöses. Det stämmer inte riktigt med vår tids värdegrund. Kanske är det i första hand inte styret av församlingen som Kelley vill sätta fingret på, utan snarare engagemanget som medlemmarna bär på, själva glöden som gör att folk engagerar sig. Ett engagemang som då precis enligt Webers manér har en tendens att sjunka i andra och tredje generationen, efter att en kyrka eller samfund grundats. Den amerikanska tillväxtforskaren Peter Wagner talar om ”johannessyndromet.” Att kyrkor som funnits i 40 år börjar bli ”ljumma”. Namnet ska komma efter aposteln Johannes som i uppenbarelseboken ska ha talat om att ”mista den första kärleken” (Upp 2:4). Ett uttryck för symtomet är att namnkristna oftast tillhör andra generationens kristna, dvs att de sitt namn till trots kan vara mindre engagerade kristna än sina föräldrar som tillhörde den första generationen.³²

Ett intressant förhållningssätt som tillväxtforskarna gör är att de strukturellt delar upp framgångar och motgångar för församlingar i olika faktorer. Kontextuella nationella faktorer och lokala institutionella faktorer.³³ Ett exempel på en lokal negativ institutionell faktor skulle kunna vara att en församling har en åldrande medlemsskara, något som församlingen lokalt skulle kunna hitta sätt att hantera. Förutom en åldrande medlemsskara återkommer i USA ofta tendensen att innerstadskyrkor tappar medlemmar när medlemmar flyttar ut till förorter. Hur

³⁰ Frohm 1995, s. 114.

³¹ Frohm 1995, s. 111.

³² Frohm 1995, s. 124.

³³ Frohm 1995, s. 107.

en kyrka som tidigare präglats av en viss etnicitet tynar bort när en ny etnicitet övertar området. Nationella påverkansfaktorer beskrivs istället som samhällets ökade sekularisering och individualisering. Påverkansfaktorerna som kan vara svårare att hantera.

3.4 Plausibilitetsstrukturer

En sista intressant förklaringsmodell för att förklara religiösas syn på världen är att ta upp begreppet *plausibilitetsstruktur*. Det är Peter Berger och Thomas Luckmann som myntat begreppet. Plausibel betyder *trovärdig*, själva strukturen åberopar att en grupp individer tillsammans skapar och upprätthåller en föreställningsvärld som för dem blir trovärdig.³⁴ Också att de då skapar redskap att hantera världen på. Ett sådant redskap skulle kunna vara synen på biblicism. Biblicism handlar då inte om hur man ska tolka bibeln utan att vissa kristna tillsammans eller i grupp läser enskilda bibeltexter och applicerar tankar som står i texten på sina egna liv.³⁵ Bibeln blir då ett hjälpmedel att konstruera/definiera individens och gruppens plausibilitetsstruktur.

I Frohms bok framgår att många kristna under 1960-talet och framåt har försökt förklara sekulariseringen av samhället utifrån sin egen världsbild (plausibilitetsstruktur). Vissa individer kan då se sekulariseringen som att religionen inte längre tillåts verka inom utbildningsväsendet, sjukvården, politiken, familjen.³⁶ Arenor som en del radikala då religiöst vill försvara eller ”ta tillbaka”.³⁷ Det kan ta sig uttryck i att starta politiska partier eller egna skolor med betoning på kristna värderingar. (I Sverige till exempel partiet Kristen Demokratisk Samling som skapades 1964, dagens KD. Delvis en reaktion på att kristendomskunskapen i skolan skars ner.³⁸) En del kristna grupper ser heller inte sekulariseringen som att vetenskapen nått framgångar. Snarare betonas att det är den moderna kristendomen som misslyckat. Blivit för stel och byråkratisk (institutionaliserad). Lösningen blir som så ofta i historien att söka sig tillbaka till det ursprungliga. Att utifrån bibeln peka på den ursprungliga kyrkan. Den hårda kärnan. De första lärjungarna.³⁹ Måhända söker de efter den glöd som kan uppstå i den krisfas som Turner beskriver.

³⁴ Frohm 1995, s. 101.

³⁵ Frohm 1995, s. 92.

³⁶ Med ”vissa individer” inbegriper bland annat Göran Gustafsson som Frohm talar om i sitt kapitel ”Storsamhället och religionen”. Frohm 1995, s. 68 - 78.

³⁷ Frohm 1995, s. 69.

³⁸ Berggren 2018, s. 123.

³⁹ För den som vill läsa mer om kristnas syn på sekularisering under 1970-talet rekommenderas förutom Frohm även boken *Den gud som finns till* av Francis A. Schaeffer 1975.

4. Syfte

Som nämdes redan i inledningen vill den här uppsatsen skildra uppkomsten av Gemenskapen i Borås. Se vad som ledde fram till dess brytning med Immanuelskyrkan och analysera ifall det går att skönja någon försoning mellan de inblandade. För att kunna förstå vad som hände har teoridelen beskrivit Webers stora ord om samhällets allmänna sekularisering och institutionalisering. Därefter följde Turners tankar om hur en grupp under vissa förhållanden kan komma att radikaliseras i ett krisläge som sedan lugnar sig. Radikaliseringen kan då vara en reaktion på en upplevd stelhet i de gängse strukturerna. En följd av en upplevd institutionalisering.

För att återkomma till Olsson så ligger hans fokus på sökande efter försoning. Det understryks att vitaliseringsrörelser inom kyrkan ibland kan skapa en glöd, en glöd som brinner så starkt att folk kan komma till skada. Därför behövs försoning så folk kan gå vidare. Han byter rent av namn på Turners inkorporeringsfas och kallar den för försoningsfas. Här når vi äntligen fram till preciseringen av uppsatsens syfte. Genom att skildra Gemenskapens uppkomst, brytning och efterspel med Immanuelskyrkan, vill författaren få syn på den försoning som Olsson söker efter. Om den går att finna. I Olsson egen text nämner han på ett ställe att 7 av de 100 vitaliseringsvågor som han undersökte, avbröts och aldrig nådde fram till den sista försonande revitaliseringsfasen. Dels brytningen mellan Gemenskapen/Immanuelskyrkan i Borås, dels även brytningen inom Pingstkyrkan i Borås under samma tid.⁴⁰ På ett annat ställe i sin bok namnger han dock inte Gemenskapen/Immanuelskyrkan som en avbruten vitaliseringsrörelse.⁴¹ Då med en efterföljande kommentar att Gemenskapen på 1990-talet blev del av Borås Ekumeniska Råd och 2016 grundade en egen församling.⁴² Ska det tolkas som en försoning? Vad innebär egentligen en försoning? De råder oklarheter som måste tydliggöras. Förutom att skildra Gemenskapen uppkomst, blir därför huvudfrågeställningen:

Blev det någon försoning mellan Immanuelskyrkan och gemenskapsgrupperna?

Kan man i frågeställningen ana en kritisk udd i frågan gentemot Olssons resultat? Ja, även en kritisk udd till teorin i sig (Turners liminals community). Det är därför som teoridelen även innehållit andra teorier, så att vi har en större fond av teorier att förhålla oss till. Oavsett vad det blir för svar på frågeställningen, måste vi ta oss an brytningen i Borås i sin helhet. Genom att undersöka förloppet grundligt kan vi uppfatta nyanser som Olsson och Frohm missat.

⁴⁰ Olsson 2018, s. 370.

⁴¹ Olsson 2018, s. 88.

⁴² Olsson 2018, s. 87 - 88.

Frohm hade sin bas i Skåne och Olsson i Uddevalla, det inte omöjligt att de verkat på bortaplan och därför inte fått hela kännedomen om upptakten till händelseförloppet i Borås.

Svaret till varför brytningen blev som den blev, kan ligga dold i den miljö som fanns inom Borås Missionsförsamling. Därför kommer första delen av bakgrunden ta upp hur det religiösa landskapet i Borås uppkommit. Framförallt då med fokus på Immanuelskyrkan och samfundet Missionsförbundet.⁴³ Den andra delen kommer ta upp de religiösa vitaliseringsrörelserna som sköljde in över Sverige under 1970-talet. Med betoning på den rörelse som Frohm kallade för den karismatiska rörelsen. Inte minst kommer vi försöka sammanställa de ideal som rörelsen hade, så att vi efter resultatet i uppsatsens slutskede, kan klarlägga hur de idealen stred mot traditionerna som tidigare skapats i Immanuelskyrkan.

Innan vi tar oss an bakgrunden ska vi dock förkovra oss i metoden, dess många potentiella fallgropar och farhågor.

⁴³Fram till 1936 hette församlingen Borås Missionsförening. Därefter bytte man namn till Borås Missionsförsamling. Senare också till Immanuelskyrkans Missionsförsamling i Borås. Detta enligt *Immanuelskyrkans Missionsförsamling i Borås 125 år 2003*, s. 16. På liknande sätt bytte Svenska Missionsförbundet 2003 namn till Svenska Missionskyrkan. Enligt: Andreasson 2007, s. 8. Senare ombildades namnet på samfundet ånyo till Equmeniakyrkan då Missionskyrkan, Metodistkyrkan och Baptistkyrkan slogs ihop 2011 (2005 hade även Frälsningsarmén slagits ihop med Svenska Missionskyrkan). Enligt: Equmeniakyrkan <https://sv.wikipedia.org/wiki/Equmeniakyrkan>, [hämtad 19/10 2020]. Eftersom samfundet under 1970-talet hade namnet Missionsförbundet kommer den här uppsatsen använda det namnet och inte dagens namn (Equmeniakyrkan).

5. Metod och källmaterial

Till en början måste konstateras att ambitionen med den här uppsatsen är att göra en *mikrostudie*. Det kan vara svårt att tro eftersom teoridelen började i det stora, med allmänna generella sekulariseringsfaser. Med mikrostudie menas en undersökning som berör ett avgränsat område. Viss kärlek till detaljer framför stora kvantitativa data, därtill en vilja att skildra något som tidigare inte skildrats och om möjligt inlånande av teorier från andra håll t.ex. socialantropologi.⁴⁴ Frågeställningen landade mycket riktigt också i det lokala, sökande efter försoning i Borås. Hur ska man på bästa sätt söka upp information om förloppet i Immannuelskyrkans Missionsförsamling? Det första materialet som undersöktes var skriftliga källor från Borås stadsarkiv. Närmare bestämt följande protokoll:

Församlingens årsmötesprotokoll 1960-1982

Församlingsstyrelsens protokoll 1970-1982

Ungdomsstyrelsens protokoll (Svenska Missionsförbundets Ungdom, SMU) 1970-1985

SMUs verksamhetsberättelser 1970-1983

Årsmötesprotokollen var korta, församlingsstyrelsens var längre. Ungdomsstyrelsens protokoll var också långa. Allra bäst var verksamhetsberättelserna. Tyvärr saknades dock verksamhetsberättelser från åren 1978 och 1979, de viktigaste åren.

5.1 Källkritik

Vad som kan ses både som en för- och nackdel är det faktum att författaren till den här uppsatsen vuxit upp i Immannuelskyrkan. Författaren blir därmed en så kallad *gatekeeper* som annars antagligen aldrig fått reda på den intrig som den här uppsatsen berör. Därtill finns en förförståelse för personer, begrepp, koder och själva kyrkan som ”rum”. Något som Frohm och Olsson måhända saknade? Samtidigt finns förstås också en risk för jäv om man har ett för nära band till det som man vill undersöka.

Man kan inte påstå att författaren till denna text var någon aktör i själva förloppet. Eftersom själva brytningen skedde tio år innan författaren föddes (1988). Vill även förtydliga att det som hände på 1970-talet i församlingen till största del varit något som det inte talades om under författarens uppväxt. Måhända en sorts försvarsmekanism för gruppen och individer, ett sätt att hantera det trauma som brytningen inneburit. Som exempel på tystnaden skrev

⁴⁴ Torstendahl 2017, s. 147 och s. 150.

församlingen en årsjubileumsskrift 2003 då församlingen firade 125 år. I den skriften lyser händelser från 1970- och 1980-talet med sin frånvaro. Tystnad råder.

5.2 Intervjuer

Författaren hade kunnat välja att bara använda sig av församlingsprotokoll och egen förförståelse om förloppet. Därtill förstås också de skildringar som Frohm och Olsson ger i sina skrifter. Skildringar som de fått fram genom protokoll och intervjuer med folk som var med. Efter att ha läst igenom protokollen på stadsarkivet, kom insikten att de givetvis kan ses som primärkällor och därmed anses vara trovärdiga. Samtidigt innefattar protokollen även problem, de skildrar i första hand brytningen ur församlingens perspektiv. Tänkbara scenarier är att det från församlingens sida initialt funnits en tendens att vilja släta över konflikter, presentera en historisk kontext präglad av konsensus. Måhända även ett förhållningssätt att inte skriva ner allt som sades i protokollen. Eller att protokollen redigerats, vissa nyckelord kan ha strukits över.

För att väga upp den potentiella tendensen i protokollen, behövs fler perspektiv och källor. Då inte minst ifrån de som bröt sig ut, gemenskapsgrupperna. Delvis har deras perspektiv skildrats av Frohm och Olsson, då till större del genom intervjumaterial. (Detta eftersom gemenskapsgrupperna till sin natur var skeptiska till saker så som protokoll och matriklar.) Intervjuer har sina för- och nackdelar. I boken; *Metod, guide för historiska studier* skriver Malin Thor Turby att det är viktigt att motivera varför man väljer att ha med intervjuer.⁴⁵ Motivet till att ha med dem i denna uppsats, blir att det behövs fler perspektiv, för att ge en så allsidig skildring som möjligt av förloppet. Historikerns roll är att försöka beskriva det som hänt på ett så objektivt sätt som möjligt. Aldrig ta ställning, skildra förlopp orättvist, inte mörka, inte på egen hand utmejsla en alternativ verklighet. Historiker ska liksom Leopold von Ranke bära på en förhoppning om att det går att återskapa vad som "egentligen" hände.⁴⁶ Detta är oftare lättare sagt än gjort för en som inte var med då det hände. På samma sätt kan det vara svårt för folk som är med om förändringsprocesser att själva förstå vad det är man upplever. Man befinner sig i stormens öga. Insikten om vad som hände kommer ibland först efteråt.

Självfallet skänker intervjuer flera metodologiska svårigheter. Fördelen med skriftliga källor är att de många gånger härstammar från samma tid som perioden man vill undersöka. Om

⁴⁵ Thor Turby. "Muntlig historia", i *Metod; guide för historiska studier*, red. Gustavsson & Svanström 2019, s. 164.

⁴⁶ Något Erling Sandmo utvecklar i: Sandmo 2017, s. 119.

man istället intervjuar någon kan saker ha glömts bort, eller än värre förändrats. Ibland kan folk som intervjuas vara måna om att skildra sin egen insats på ett så föredömligt sätt som möjligt. Vilja rättfärdiga sitt eget beteende. Ens egen roll kanske förminskas eller uppförstoras. De ungdomliga idealen som uppsatsen söker efter kan vara svåra att återskapa från folk som inte längre är ungdomar utan pensionärer. Risken finns att man ser annorlunda på ungdomsuppror efter att man själv har uppfostrat sina egna barn.

Med vetskapen om de svårigheter som kommer av att använda intervjuer som primärkällor, har den här uppsatsen ambitionen att betona det skriftliga materialet samt Frohm/Olssons skildringar (som i många fall bygger på intervjuer). Det nya intervjumaterial som tillförs, kommer mestadels ha en kompletterande karaktär. Vara till för att snarare verifiera de uppgifter som Frohm och Olsson kommit fram till. De viktigaste intervjuerna skrevs heller aldrig ner. Det bestod nämligen av författarens egna diskussioner med sina föräldrar. Under den tiden då protokollen på Borås stadsarkiv undersöktes. Författarens föräldrar fick höra axplocka av det som kommit fram vilket skänkte nytt djup åt materialet. Personer som nämndes fick sitt sammanhang beskrivet. Genom föräldrarnas kännedom fick författaren kontakt med en person som satt med i styrelsen under den aktuella perioden på 1970-talet. Därtill en person som var drivande i gemenskapsgrupperna.

Den första personen från styrelsen intervjuades en gång och personen från gemenskapsgrupperna två gånger. På grund av coronasituationen i Sverige våren 2020 blev de två första intervjuerna på telefon. De semistrukturerade intervjufrågorna⁴⁷ skickades i förväg via mejl. Själva intervjuerna blev avslappnade. Delvis utifrån det faktum att intervjuaren själv hade sin bakgrund i Immanuelskyrkan, kände till sammanhanget, staden och efternamn som nämndes. Så här i efterhand skulle författaren kanske ha pratat mindre, ibland blev det mer en konversation än en narrativ berättelse. Något historikern David Moulde är kritisk till. Det finns förstås en risk för att frågorna blir ledande och forcerar fram felaktiga svar.⁴⁸ Upplevde det snarare som konverserandet berikade och höll igång samtalet (telefonsamtal blir annorlunda än samtal då man ser varandra). Intervjupersonerna hade sitt perspektiv av vad som hänt och var många gånger nyfikna på hur andra upplevt samma sak (samt nyfikna över vad som stod i protokollen samt i Frohm och Olssons avhandlingar). Intervjuerna spelades inte in eller transkriberades. Varför? Dels eftersom de mer sågs som ett komplement till de intervjuer som Frohm och Olsson redan gjort, dels eftersom de mer informella samtalen med

⁴⁷ Se bilaga 1.

⁴⁸ Thor Tureby 2019, s. 168.

föräldrarna på sätt och vis gav mer. I slutet av uppsatsen finns anteckningar med från intervjun, eftersom det var ett krav som lyftes fram under uppsatsens opponering.

5.3 Etiska övervägande

Frohm och Olsson valde de att låta sina intervjupersoner vara anonyma. Denna uppsats kommer följa i samma spår. För en person som känner till församlingen kommer det likväl antagligen gå att spåra vissa personer utifrån deras befattningar och roller. Överlag har uppsatsen ambitionen att nämna så få namn som möjligt ifrån de som var med under brytningen (även om vissa andra namn nämns i resultatdelen, namn på folk utifrån). Den gängse bilden av hur man bedriver intervjuer inom vetenskapliga studier, brukar vara att man tydligt berättar vilka man intervjuar. Varför inte i detta fall? Eftersom själva brytningen för många kom att bli så pass plågsam. Kanske kan den utgångspunkten motiveras utifrån vad som hörs på radion idag den 25 april 2020. Nyheten kommer att den västerbottniska författaren PO Engqvist dött. Litteraturkännaren Olle Svenning berättar i P1 att PO Engqvists storhet var förmågan att i text beskriva smärtpunkter. Ögonblick i livet då folk var som mest sårbara. Ambitionen med den här uppsats är inte att beskriva och utlämna folks smärtpunkter. Ambitionen med den här uppsatsen är att skildra mer allmängiltiga strukturella processer.

Då de sista raderna av metoden kommer på print, har resultatdelen i stora drag redan blivit utmejslade. En iakttagelse är att det i slutändan överlag blev väldigt få källhänvisningar till de intervjuer som författaren genomförde. Endast sex stycken. De flesta gånger gick det att hitta skriftliga belägga för händelser, antingen i protokollen eller från Frohm och Olssons avhandlingar. Så här i efterhand, var de tidskrävande intervjuerna ens nödvändiga? Givetvis. De skänkte en helt annan klangbotten till författarens egen resa i att förstå det förgångna. Även om texter på pappret skall vara för evigt, är och förblir samtalet nyckeln till att på djupet förstå.

6. Bakgrund

Som beskrevs i syftet har bakgrunden delats in i två delar. Den första delen kommer beskriva uppkomsten av det religiösa landskapet i Borås med betoning på Immanuelskyrkan. Delvis kommer även vissa bidrag ifrån Missionsförbundet nationellt finnas med. Andra delen av bakgrunden kommer beskriva de nya religiösa rörelserna som blåste in över Sverige under 1970- och 1980-talet. På slutet även betona vilka ideal de förde med sig.

6.1 Det religiösa landskapet i Borås

6.1.1 Västsvensk religiositet

Historikern Christer Winberg m.fl. gjorde i början av 2000-talet en betydelsefull undersökning om vad som är karakteristiskt för Västsverige. Ett i sig svårdefinierat område, löst sammansatt av delar av Halland/Bohuslän/Dalsland/Västergötland/Småland. Dess motpoler kan grovt benämnas som Skåneland i söder och Mälardalen/Östergötland i öster (Östsverige).⁴⁹ I undersökningen kommer Winberg fram till att Västsverige på många sätt märker ut sig och har vissa särdrag. Det finns dels en större benägenhet att rösta borgligt, mer småföretag, färre storgods och svagare adel. Det är svårt att slå fast vad som har lett fram till vad, mycket av skillnaderna vill Winberg finna i en större självständig bondeklass. Färre backstugusittare och mindre sociala klyftor mellan godsägare och underlydande, det ledde fram till en annan social kontroll (eller en växelverkan där den sociala kontrollen ledde fram till det andra).⁵⁰ En annan syn på individen underlättade för ett starkare religiöst deltagande. Det i sin tur tar sig uttryck i fler kyrkobesökare, i vissa bygder fler frikyrkor, färre skilsmässor, färre utomäktenskapliga barn. Tendenser som delvis dröjt sig kvar ända in i modern tid.⁵¹

Då den västsvenska fromheten diskuterats brukas framförallt schartauaner i Göteborgs stift nämnas. En gammalkyrklig/högkyrklig del av Svenska kyrkan. De har stått i opposition mot bland annat väckelserörelse, nykterhetsrörelse och arbetarrörelsen. Betonat samhällets ordning och hustavlan. Långt in på 1900-talet var de emot kvinnliga präster och politiker i kyrkan. Södra Sjuhäradsbygden; Marks, Kind och Bollebygds härad, räknas till Göteborgs stift, då även tätorten Viskafors som ligger precis söder om Borås.⁵² I sammanhanget brukar även Hoofianismen tas upp. En gammal inomkyrklig väckelse i Svenska kyrkan sprungen från

⁴⁹ Winberg 2001, s. 16-30.

⁵⁰ Winberg 2001, s 71-89.

⁵¹ Winberg 2001, s. 21-24.

⁵² Winberg 2001, s. 37.

J. O. Hoof (1768 - 1839) som var komminister i Holsljunga. En liten ort i Svenljunga kommun strax söder om Borås.⁵³

6.1.2 Gränsland mellan schartauaner och frikyrkliga

Något som delvis kan ses som märkligt när man läser om Borås religiositet, är att en viktig komponent oftast saknas. Den starka Svenska kyrkan i södra Sjuhäradsbygden lyfts alltid fram.⁵⁴ Men inte hur Hoofianismen spred sig och fick en helt annan effekt i Skaraborgs stift, där kom den att bidra till en av landets mest utpräglade frikyrkoområde (i klass med Jönköping och Västerbotten). Hoofianismens budskap var att kristendomen inte skulle vara ”vanemässig” utan en mer personlig innerlig kristendom. Delvis inspirerad och samtidigt i motvalls med herrnhutismen som gjorde sig påmind i Västsverige under 1700-talet.⁵⁵ Prästerskapet i Skaraborgs stift lyckades inte bevara folkets religiösa behov inom Svenska Kyrkan. I sammanhanget får man heller inte glömma att prästerskapet (och befolkningen) i Västergötland kom att tampas med flera stora omvandlingar under 1800-talet. Omvandlingar som alla på olika sätt kom att spela in som katalysatorer i landsbygdens och städernas religiösa förändring.

1800-talets omvandlingar av Västsverige var enligt Sigvard Plith följande: 1) Landsbygdens proletarisering. Ett ökat antal obesuttna backstugusittare, torpare med mera. Ökade klyftor. 2) Bysprängningar, skiftesreformer som kom att minska den sociala kontrollen i bygden, även skapa grogrund för nya gemenskaper. 3) Järnvägen. Den skapade nya samhällen och därtill ett inflöde av idéer utifrån. 4) Folkskolans uppkomst gjorde att prästens makt minskade. Samtidigt som det var tvungna att engagera sig i upprättandet av folkskolan. Något som gjorde att prästerna samtidigt var tvungna att lägga sin kraft på annat än det andliga.⁵⁶ Den enda förklaringen som man delvis saknar från Sigvard Plith, är brännvinets härjningar och det moraliska bekämpandet av denna dryck. Både Hoofianismen och den så kallade Landahlismen ska ha varit nykteristiska till sin karaktär.⁵⁷

Vad Sigvard Plith beskriver är en process där frikyrkornas uppkomst i Skaraborgs stift kan ses som en reaktion på samhällets omvandlingar. Anmärkningsvärt blir att det berörde Skaraborgs stifts södra skogsbygder (norr och öster om Borås), men inte Göteborgs stifts skogsbygder

⁵³ Plith 1959, s. 48.

⁵⁴ Bland annat av Winberg 1998, s. 25. Även av: Petzäll, ”Glimtar ur Boråsbygdens fromhetsliv”, i *Från Borås och de sju häraderna 1957*, red. Vallin 1957, s. 129.

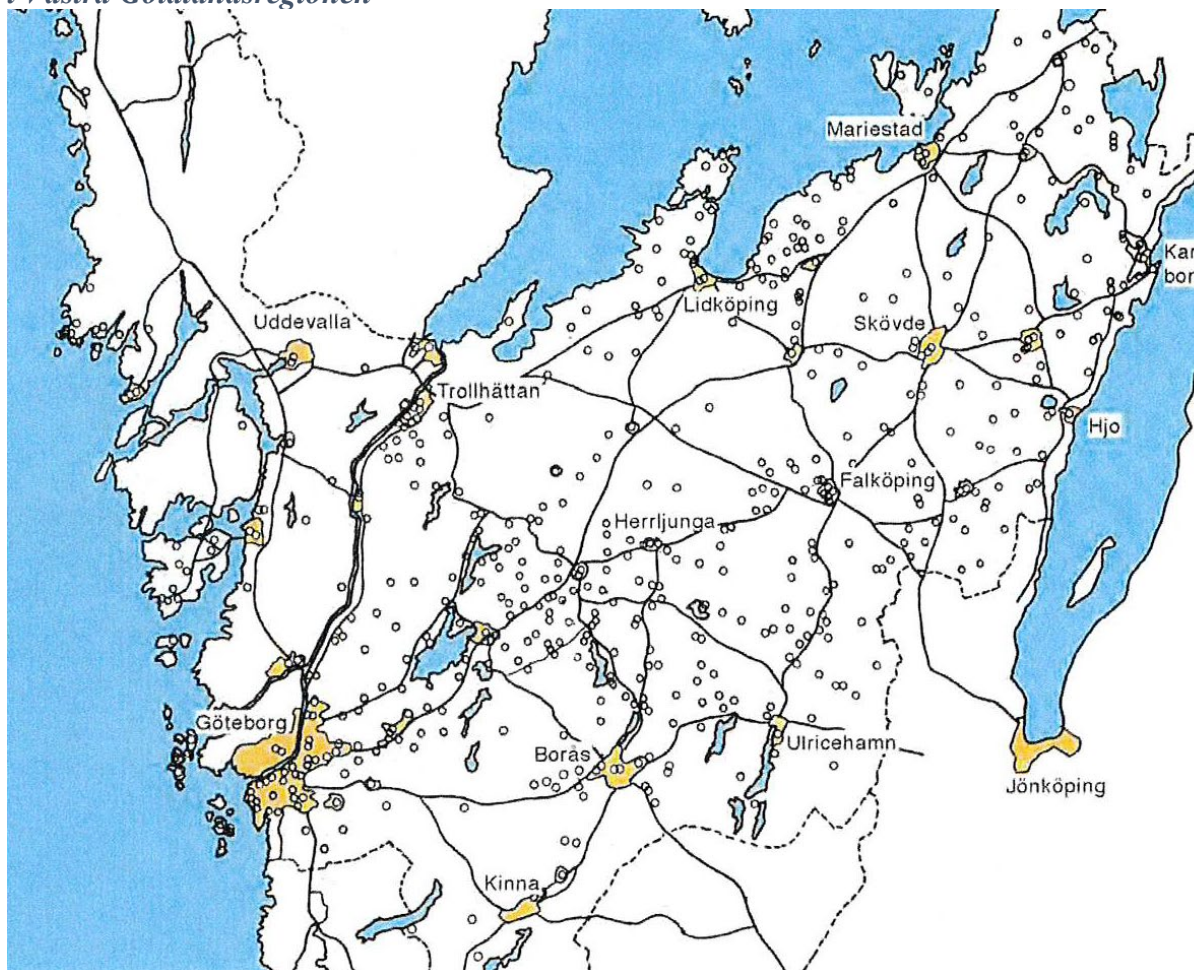
⁵⁵ von Wachenfeldt & Ahlberger 2019, s. 20.

⁵⁶ Plith 1959, s. 19.

⁵⁷ Källgård, ”Mårten Johan Landahl ett hundraårsminne”, i *Från Borås och de sju häraderna 1959*, red. Vallin 1959, s. 62.

(som hade samma omvandlingsprocesser). Plith lyfter speciellt fram Västergötlands frikyrkobygd så som områdena längs tågsträckorna mellan Alingsås- Herrljunga och Herrljunga-Borås.⁵⁸

*Figur 2. Karta över befintliga och nerlagda missionshus, missionskyrkor och lägergårdar i Västra Götalandsregionen*⁵⁹

Kartan ovanför visar existerande och nerlagda missionshus, missionskyrkor och lägergårdar tillhörande Missionsförbundet (numera Equmeniakyrkan). Den visar tydligt att vissa områden har större aktivitet än andra. Man kan mycket riktigt ana en triangel mellan Alingsås, Herrljunga och Borås. Det finns även en viss kontinuitet gentemot den herrnhutiska religiösa rörelsen som berörde Sverige under 1700-talet. Christer Ahlberger lyfte fram att herrnhutismen speciellt hade stort inflyttande i knallebygderna öster om Borås. Toarp, Rångedala och Äspereds socknar. Områden där orterna Dalsjöfors, Rångedala, Gånghester

⁵⁸ Plith 1959, s. 205.

⁵⁹ Florén, *Missionshus och Missionskyrkor; Missionshusinventering inom Svenska Missionskyrkan i Västra Götalandsregionen*, <https://docplayer.se/5660350-Missionshus-och-missionskyrkor-missionshusinventering-inom-svenska-missionskyrkan-i-vastra-gotaland-av-stig-floren.html> s. 7 [hämtad 26/10 2020].

och Målsryd idag ligger.⁶⁰ Intressant är att de områdena senare kommer återkomma i den här uppsatsen. Förutom prickar öster om Borås syns även ett kluster sydväst om Borås vid Viared. Ett område som även Sigvard Plith nämner.⁶¹ Ett år innan det första missionshuset byggs i Borås byggde Andreas Pettersson missionshuset i Viared (han kom sedan att vara med och bygga både Borås och Målsryds missionshus). Det ska ha funnits kopplingar mellan väckelsen i Viared och Hoofianismen.⁶² Annars är kartan ovan kanske mest intressant då den visualiserar hur glest det är med frikyrkor i södra Sjuhäradsbygden och Bohuslän. Där var Svenska kyrkan starkare (bortsett ifrån skärgården som var mer frikyrklig). Det faktum att Borås befinner sig i ett gränsland mellan väckelserörelsen norr om staden och Svenska kyrkan i söder gör staden väldigt intressant. Samtidigt kan man förstås fråga sig varför det överhuvudtaget är relevant att beröra hur den tidiga väckelserörelser uppkom runt Borås? På vilket sätt spelar det in i splittringar i slutet av 1970-talet? Som resultatdelen senare kommer ta upp, blev brytningen delvis en konsekvens av den polemiska historiesyn som unga och äldre bar i Immanuelskyrkan.

6.1.3 Missionsförbundet i Borås

Borås Missionsförening grundades 1878. I en 50-årig minnesskrift från 1928 beskrivs inspiration både från Herrnhutism och Hoofisianism.⁶³ I skriften anar man på sina håll också motstånd mot Svenska kyrkan. Tidiga predikanter stötte utanför staden ibland på patrull. Präster som läste upp det avskaffade konventikelplakatet som förbjöd omvända att samlas i hemmen.⁶⁴ I samband med Borås snabba expansion i slutet av 1800-talet byggs den gamla Immanuelskyrkan 1899. Den byggdes vid Sturegatan som då låg i utkanten av staden, en intressant gata i Borås eftersom den delvis kan ses som ett andligt stråk. Flera andra kyrkor anläggs nämligen i dess närhet. Gustav Adolfskyrkan (Svenska kyrkan), Wesleykyrkan (Metodistkyrkan), Betelkappellet (Baptistkyrkan), Internationella Frälsningsarmén, Frälsningsarmén, Pingstkyrkan och Luterska Missionskyrkan (EFS). Konkurrensen om själar tordes ha varit stark.

På Stefan Floréns karta över missionskyrkor/missionshus syns många prickar i Borås. De prickarna består dels av Immanuelskyrkans olika skepnader i centrala staden, dels av ett annex till Immanuelskyrkan i väster (Betaniakappellet på Tullen byggt 1918, sedan den

⁶⁰ Ahlberger & Åberg, "Handel och Hallelulia. Brödrakyrkan, knallarna och den kommersiella revolutionen 1750-1850", i *Herrnhutismen i Västsverige*, red. von Wachenfeldt & Ahlberger 2019, s. 161.

⁶¹ Plith 1959, s. 178.

⁶² Hall. "Med gamla minnen på öde tomter", i *Från Borås och de sju häraderna 1957*, red. Vallin 1957, s. 124.

⁶³ *Minnesskrift vid Borås Missionsförenings 50-årsjubileum 1928*, s. 10.

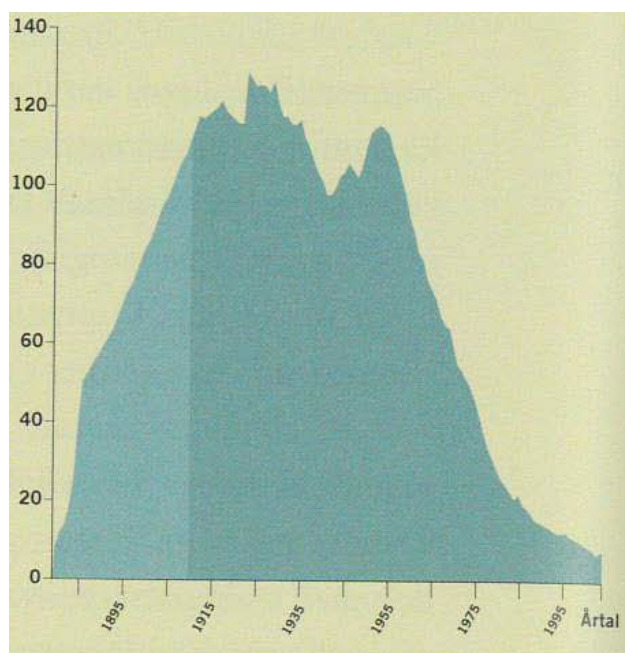
⁶⁴ *Minnesskrift vid Borås Missionsförenings 50-årsjubileum 1928*, s. 25 och s. 67.

ombyggda Tullenkyrkan som byggdes 1961). Från 1949 ska man stundtals ha haft en fastighet på Hedvigsborg i bruk och även hyrt en missionsal på Erikslund för söndagsskola och syförening. Tidigt hade Immanuelskyrkan band med Viareds missionsförening väster om staden (grundat 1877, ett år innan Borås missionsförening). Därtill fanns band med den 1952 byggda Missionskyrkan i Bredared (nordväst om staden) och även delvis ner mot församlingen i Målsryd (som enligt minnesskriften ska ha grundats 1907 av tidigare föreståndare i Immanuelskyrkan⁶⁵).

En missionsförsamling präglas av mer än bara gudstjänster på söndagar. Förutom frälsningsarbete bland de vuxna bedrivs inte minst ungdomsarbete bland de yngre. Till en början i form av bland annat söndagsskola, sedan även i form av scouting och körer. Ungdomsarbetet sköts av SMU-föreningen (Svenska Missionsförbundets Ungdom), den är en del av församlingen, samtidigt som den har en egen styrelse; ungdomsrådet. Ungdomsrådet brukar ha en representant i församlingens styrelse medan församlingens styrelse brukar ha en representant i ungdomsrådet. Söndagsskolans uppgång och fall i Sverige förtjänar en egen uppsats. Som syns på diagrammet var verksamheten som störst i början och mitten av 1900-talet, allt för att sedan brant minska i slutet av århundradet. Vad beror nergången på? Slutade verksamheten till följd av samhällets sekularisering? Eller för att verksamheten var en form av avlastning för föräldrarna, en verksamhet som rationaliserades bort i takt med att de kommunala förskolorna byggdes ut under 1970-talet? Var det 1960-talets auktoritetsmotstånd som gav barnen mod att vägra gå? Vi vet inte, saken borde som sagt undersökas i en annan uppsats.

⁶⁵ *Minnesskrift vid Borås Missionsförenings 50-årsjubileum 1928*, s. 63.

Figur 3. Elever i söndagsskolor inom Svenska Missionsförbundet åren 1878-2003⁶⁶

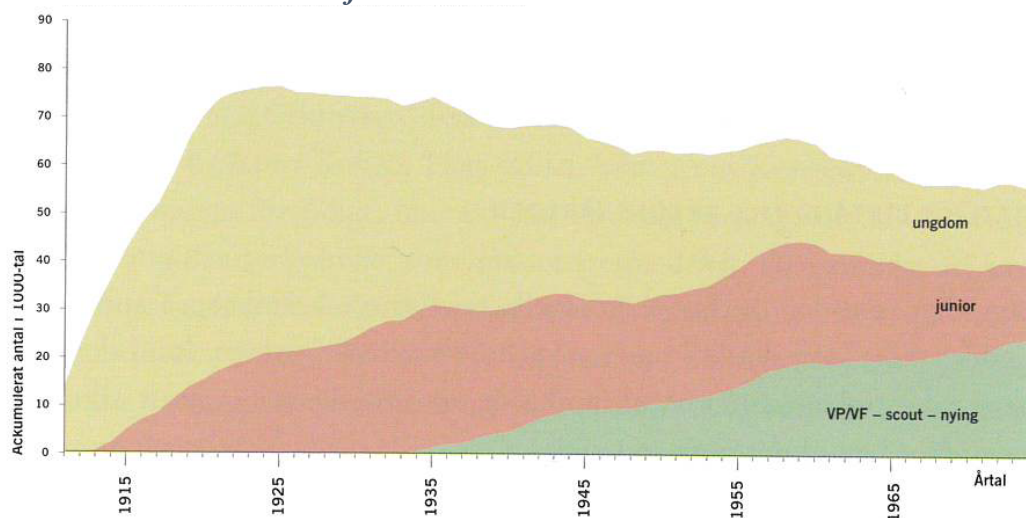
Hans Andreasson beskriver hur Missionsförbundet tidigt på central nivå uppmärksammade minskningen inom söndagsskolan. Inte minst att det märkbart var pojkar runt tioårsåldern som slutade. Ett sätt att ha kvar dem i församlingsarbetet, var att Missionsförbundet tidigt hakade på och bedrev scoutverksamhet på kristen grund.⁶⁷ Scouting kom till i början av 1900-talet genom engelsmannen Sir Robert Baden-Powell. Han utvecklade ett pedagogiskt koncept att bedriva ungdomsarbete i naturen. Bland annat efter erfarenheter han haft med sig från boerkriget.⁶⁸ Utvecklingen av Missionskyrkans scoutverksamhet kan ses på diagrammet på nästa sida. Även det diagrammet belyser en tidig uppgång, stabilitetsfas och därefter begynnande avmattning (tyvärr skildrar den bara utvecklingen fram till 1974).

⁶⁶ Andreasson 2007, s. 190.

⁶⁷ Andreasson 2007, s. 189.

⁶⁸ Robert Baden-Powell, https://sv.wikipedia.org/wiki/Robert_Baden-Powell, [hämtad 25/10 2020].

Figur 4. Deltagare i ungdomsföreningar, juniorföreningar och scoutkårer i församlingar tillhörande Svenska Missionsförbundet åren ca 1910-1974⁶⁹

Förutom Svenska Missionsförbundets fokus på ungdomsarbete skall förstås också nämnas den yttre missionen, något som medlemmarna lade mycket resurser på. Pengainsamling till missionärsarbete i Kongo, Kina, Indien med mera. Länder som på sikt skulle få egna systerkyrkor till Svenska Missionsförbundet. Inom Svenska Missionsförbundet har det funnit ett stort utbildningsfokus och utbyte mellan Sverige och kanske främst Kongo. Det tog sig bland annat uttryck i att SMU-are kunde verka som volontärer utomlands. 1966 startade Missionsförbundet tillsammans med andra frikyrkor biståndsorganisationen *Frikyrkan Hjälper*, en organisation som sedan bytte namn till *Diakonia*. Genom att samla in pengar lokalt i församlingar kunde organisation sedan bedriva katastrofhjälp och även långsiktigt förändringsarbete i tredje världen. För att förtydliga så var det alltså Svenska Missionsförbundet som stod för missionerandet medan Frikyrkan Hjälper stod för biståndet.⁷⁰ Under 1960-talet kom solidaritetsarbete med tredje världen att få allt mer fokus i Sverige. Det tog sig bland annat uttryck under Världskyrkomötet i Uppsala 1968. Man kan fråga sig om detta delvis var en följd av det internationella utbildningsarbete som genomförts inom bland annat frikyrkans ungdomsarbete.

Förutom att nå ut med information om mission så sysslade Missionsförbundet även med mer lokala ämnen. Redan 1881 hade syföreningsverksamhet bildats inom Immanuelskyrkan i Borås. En arena ”som varit en mäktig andlig gemenskapsfaktor och som insamlat stora belopp för inre och yttre missionen.”⁷¹ De textilprodukter som syföreningen skapade såldes på

⁶⁹ Andreasson 2007, s. 222.

⁷⁰ Andreasson 2007, s. 242.

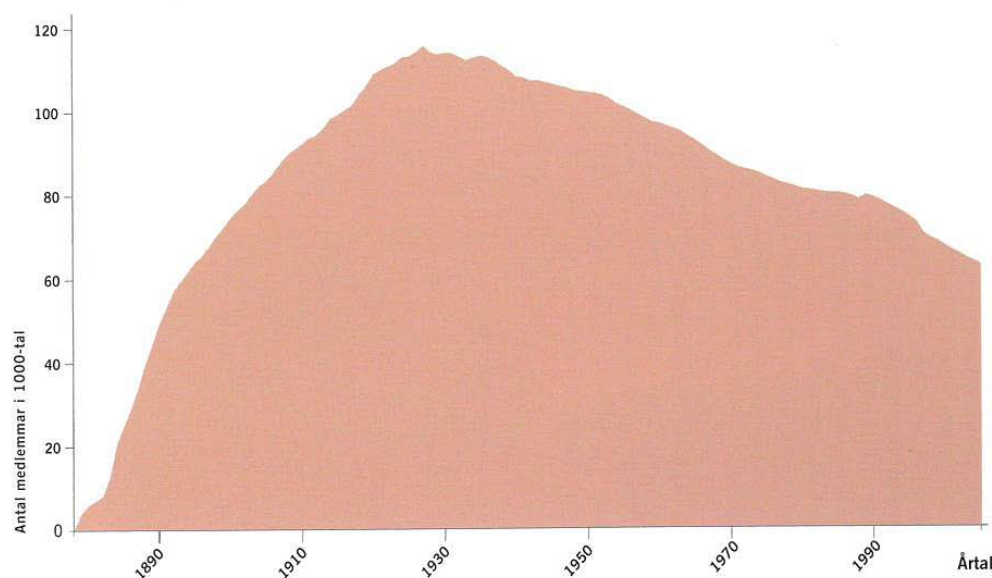
⁷¹ ”Immanuelskyrkan fyller 90 år Ny kyrka, idrottshall klar 1971”, *Borås Tidning* 4/10 1968, s. 11.

kyrkans basarer. 1890 hade det även bildats en sångkör och 1936 en blåsorkester. 1927 inköptes ett hem för församlingens gamla på Nelsonsgatan 4 i Borås. Ett hem som kallades Höstsol och var i bruk till 1960-talet. Därtill inköptes 1914 sommargården Hasselbacken på Östermalm i Borås. På 30-talet inköptes även lägergården Rådehult väster om staden. En gård där scouter och ungdomar från Immanuelskyrkan och andra kyrkor kunde ha läger.⁷²

6.1.4 Lågkyrklighet

Hans Andreasson vill påvisa en utveckling inom Svenska Missionsförbundet; att man under de första åren främst lockar folk från arbetarklassen och lägre medelklass. Speciellt från landsbygden. På 1910- och 1920-talet är man som störst och den ledande frikyrkan i Sverige. Sedan börjar medlemsantalet att minska. Nyrekrytering kommer hädanefter mest ske bland medlemmarnas egna barn. Samtidigt som en del medlemmar försvinner, en del dras till de yngre samfundet; Pingstkyrkan och Örebromissionen. Delvis ett ”avståndstagande från den kulturöppna och samhällstillvända kristendomstyp som blivit allt mer framträdande inom de äldre frikyrkorna”.⁷³ Vad menar Andreasson med de orden? Att Missionsförbundet gick från konservativt under grundaren Waldenström i början, till att allt mer placera sig i mittfåran.

Figur 5. Medlemmar i Svenska Missionsförbundets församlingar åren 1878-2003⁷⁴

Lågkyrklig. Konsensus. För att likna med Max Weber, allt mer institutionaliserad. Eller för att likna amerikanen Dean Kelley, mer relativistisk och inriktad på dialog? Mindre benägen att

⁷² "Immanuelskyrkan fyller 90 år Ny kyrka, idrottshall klar 1971", *Borås Tidning* 4/10 1968, s. 11.

⁷³ Andreasson 2007, s. 146.

⁷⁴ Andreasson 2007, s. 141.

slå fast sanningsanspråk? Beskrivningen av ”starka” och ”svaga” kyrkor som Kelley har är på sätt och vis vansklig. Eftersom orden är tydligt laddade. Lågkyrklig är måhända en bättre benämning. Runar Eldebo betonar samfundets starka demokratiska tradition i att vara *kongregationalistiskt*; alla församlingar är självständiga med församlingsstyrelser och församlingsmöten. Samtidigt har man nationella generalkonferenser dit alla församlingar skickar ombud för att fatta stora beslut.⁷⁵ Man skulle kunna påstå att Missionsförbundet med tiden kom att bli allt mer lik Svenska kyrkan som samfundet i slutet av 1800-talet brutit med. En tydlig skillnad är dock att det aldrig uppstod en liknande polariseringen som inom Svenska kyrkan. Anspänningen mellan hög- och lågkyrkliga element, såsom de högkyrkliga schartauanerna. Som exempel på lågkyrkligheten inom Missionsförbundet, kan nämnas att kvinnoprästfrågan aldrig kom att bli infekterad/teologiserad. Så som frågan blev i Svenska kyrkan eller Pingströrelsen. Om möjligt en konsekvens av att många kvinnliga missionärer för Missionsförbundets räkning sedan länge varit ute världen och hanterat de ”manliga” prästerliga frågorna.⁷⁶

Förutom tendensen att medlemstalet sakta över tid började minska inom Missionsförbundet, sker också en annan utveckling. Walter Persson talar om att ”nykterhet, studier och upplysande verksamhet, ledde till medlemmarnas sociala avancemang”. Från arbetarklass till medelklass. Tidigt blir de frikyrkliga överrepresenterade i kommun, landsting och riksdagen.⁷⁷ Föreningsvanan banade vägen. Men man kan fråga sig ifall självförtroendet även kom någon annanstans ifrån. Idéhistorikern Ronny Ambjörnsson talar om skötsamhetsideal inom arbetarklassen.⁷⁸ Tog sig skötsamheten sig allra längst bland de frikyrkliga leden? Från skötsamhet till präktighet? Kom arbetarklassens skötsamhetsideal rent av från de frikyrkliga? Så som uppväxt inom frikyrkan, är man kanske lite för nära inpå frågan för att besvara den. Svårt att slå fast, en tydlig tendens nämns i alla fall på flera håll. Att missionsförbundare under tidigt 1900-tal och framåt var överrepresenterade inom Folkpartiet, nuvarande Liberalerna. Inte minst synliggjordes detta då Sverige röstade om rusdryckesförbud 1922. En fråga som ledde till att den tidens liberala parti splittrades i två och sedan först 1934 slogs samman.⁷⁹ Nykterismen inom Missionsförbundet ter sig alltid ha varit utbredd.

⁷⁵ Elderbo, ”Svenska Missionsförbundet”, i *Svenska trossamfund*, red. Hofgren 1982, s. 61-62.

⁷⁶ Andreasson 2007, s. 173.

⁷⁷ Persson, ”Möteskulturen i Svenska Missionsförbundet”, i *Liv och rörelse*, red. Andreasson 2007, s. 344.

⁷⁸ Ambjörnsson 2005, s. 20. Han skriver att han drev tesen än mer i boken *Den skötsamma arbetaren*.

⁷⁹ *Människan Rättvisan Friheten* 1957, s. 424-425.

Förutom liberaler fanns också sedan 1929 Broderskapsrörelsen (Sveriges Kristna Socialdemokraters Förbund, SKSF). I Henrik Berggrens bok om 68 nämner han att Broderskapsrörelsen kunde anses vara konservativa vad gäller frågor om sex och porr, men radikala i utrikespolitiska frågor. Vietnamkriget, bistånd till u-länder, bojkott av Sydafrika och antikärnvapen. I Borås ska Broderskapsrörelsen under 1950-talet haft ett 60-tal medlemmar, ett antal som sjunkit till ett trettiotal på 1960-talet. Cirka hälften av medlemmarna var från statskyrkan och den andra hälften från frikyrkorna.⁸⁰

Henrik Berggren nämner också att Svenska Missionsförbundet under 1960-talet ”nog var det radikalaste av de svenska frikyrkorna, engagerade mot kriget och hjälpte amerikanska soldater som deserterat.”⁸¹ Man kan återigen fråga sig om det utrikespolitiska engagemanget, var en konsekvens av det omfattande missionsarbetet som Missionsförbundet ägnat sig åt. Ett arbete som inte bara spred Guds ord utan även byggde skolor och sjukhus i tredje världen. Det är förstås svårt att påvisa hur Missionsförbundet i Borås förhöll sig till Vietnamkriget och dess efterverkningar (det framgår inte av några protokoll). Tänkbart är att folk hade olika åsikter. Kanske även att det fanns vissa skillnader mellan äldre och yngre.

Efter andra världskriget frodades ungdomsarbetet i Immanuelskyrkan i Borås. Även om det stod klart att lokalerna inte längre var anpassade till tidens nya behov. 1953 startade insamlandet till en ny kyrka. Diskussionerna om hur den nya kyrkan skulle se ut fördes under 1960-talet. Inte minst ville man att ungdomsarbetet skulle beredas möjligheter. Som första missionskyrka i Sverige bestämdes att man skulle uppföra en stor idrottshall i anslutning till kyrkan. Därtill en ungdomsgård i källaren. Två tomter bredvid Immanuelskyrkan köptes upp och den gamla kyrkan revs 1969. 1971 stod den nya Immanuelskyrkan färdig. Kyrkodelen hade kostat fyra miljoner, idrottshallen två miljoner och det tillhörande bostadshuset två miljoner.⁸² Framtidstron var stor, även om orosmoln syntes vid horisonten. Vid församlingens årsmöte 1967 höll dåvarande församlingensföreståndare sitt avskedstal. Han avlossade då följande profetia:

Jag tror att i dagens läge med dess snabbhet i utvecklingen och föränderligheten, är det av största vikt att rikta blicken på det väsentliga i församlingen och dess arbete. Dilemmat för svensk frikyrkorörelse, och, jag skulle vilja säga Borås Missionsförsamling i hög grad, det är att vi har svårt att finna det mest väsentliga. Vi böka så mycket i bisakerna, alltså de ting som jag ser närmast kring mig själv och min person. Vi ge dem för stor betydelse. Dessa personintressen

⁸⁰ Winberg 1998, s. 304.

⁸¹ Berggren 2018, s. 127.

⁸² *Immanuelskyrkans missionsförsamling i Borås 125 år 2003*, s. 31.

som i själva verket äro bisaker, och så får det hela något av småborglighet över sig. Vi ha gjort församlingen till något av ett familje- eller umgängesintresse. – Ja rent av en liten kontorsorganisation med tjänstemän. Gränserna ha sedan dragits snävt. – Och dessa tjänstemän se vi också till så de sköter sig som sådana.⁸³

Vad är av intresse i detta citat? Dels sökandet av vad församlingen ska syssla med i en föränderlig tid. Under 1950- och 1960-tal rådde medvind och expansion. Även om saker ser ut att förändras. Antydning om ”det som står närmast mig själv” anspelar antagligen inte på någon spricka mellan de gamla och de unga i församlingen. Snarare på de stundtals långa diskussionerna som förts i församlingsstyrelsen om hur den nya kyrkan skulle se ut. Tullenkyrkan och Sommargården Hasselbacken såldes för att bekosta arbetet. I en tid då allt fler boråsare fick sommarstugor, verkar underhållet av en sommargård inte längre vara lika prioriterat. Tullenkyrkan å sin sida verkar ha avyttrats för att underlaget att bedriva verksamhet där blivit för lågt. Ledarna från andra håll i staden fick åka dit. Därtill fanns en köpare, Katolska kyrkan i Borås.⁸⁴

Det mest intressanta i församlingsföreståndarens tal är kanske tanken om att församlingen blivit till en kontorsorganisation med tjänstemän. Som om det ursprungliga syftet med tiden gått förlorat. Institutionaliserats. Som om verksamheten därtill kanske blivit för stor för sitt eget bästa. Om delarna blir för många, finns risk för att de tappar kontakten med varandra. Denna oro bär vi med oss in i den nya tiden.

⁸³ Årsmötesprotokoll från Immanuelskyrkans Missionsförsamling i Borås 1967, (FaB), serie A1, 2012:14.

⁸⁴ *Immanuelskyrkans missionsförsamling i Borås 125 år 2003*, s. 31.

6.2 Nya religiösa rörelser under 1970- och 1980-talet

6.2.1 Religiösa drag i 1960-talets proteströrelser

Samtidigt som den nya Immanuelskyrkan kom till 1971 hade någonting hänt i USA. Under 1960-talets hade landet i väst präglats av flera konflikter. Dels protester mot Vietnamkriget, därtill även medborgarrättsrörelsen och ungdomsprotester överlag. Som om den nya ungdomen hade en annan syn på auktoriteter än sina föräldrar. Religiösa rötter går att koppla till det som sker (kanske inte så konstigt eftersom USA i mångt och mycket kan sägas vara mer religiöst än norra Europa). Martin Luther King som ledde medborgarrättsrörelsen var baptistpastor, hans organisation Southern Christian Leadership Conference (SCLC) hade religiösa undertoner då han talade om sin dröm. Det fanns bibliska referenser och många gånger drag av predikningar i hans tal. Även andra förgrundspersoner i 1960-talets proteströrelser i Europa betonade sitt kristna engagemang, att det gick ihop med att göra uppror. Till exempel den östtyska kristna studentledaren Rudi Dutschke som 1968 blev skjuten i huvudet av en högerextremist.⁸⁵ En tydlig skillnad mellan medborgarrättsrörelsen och studentrörelsen på universiteten, verkar ha varit att den senare i betydligt större drag kan anses ha varit vänsterstyrd.⁸⁶

6.2.2 Den karismatiska rörelsen och Jesusrörelsen

Den *karismatiska rörelsen* ska redan på 1950-talet uppstått i USA. Dess amerikanska storhetstid skall ha varit mellan åren 1967-1974.⁸⁷ Enligt den svenska religionsforskaren Torbjörn Aronsson var det tre saker som betonades; 1) Ekumenik över samfundsgränserna. 2) Dopet i den heliga anden. 3) Bönegrupper. Den svenska författaren Hans Andreasson listar hur den karismatiska rörelsen i Sverige snarare kom att präglas av: 1) Betoning på den heliga andens kraft. 2) Betoning på den personliga frälsningen. 3) Betoning på att en kristen skulle leva i ett aktivt lärjungaskap.⁸⁸ Det var framförallt en vitaliseringsvåg inom pingströrelsen, men kom i USA även att blåsa in i många katolska kyrkor. Väckelsen inom den katolska kyrkan tas bland annat upp i Graham Pulkinghams inflytelserika bok; *Uppvaknandet. Berättelsen om en församling som börjar fungera*. I den berättar Graham att han som präst i östra Houston blir frälst i den heliga anden, något som leder att församlingsarbetet i hans nedgångna förslummade stadsdelen växer till något större. Medlemsantalet växer

⁸⁵ Berggren 2018, s. 14.

⁸⁶ Kurlansky 2005, s. 107.

⁸⁷ Aronsson 1990, s. 128.

⁸⁸ Andreasson 2007, s. 211.

explosionsartat, på slutet startar därtill församlingen ett bönehus där aktivistgrupper träffas, ber och lever tillsammans.⁸⁹

Den så kallade *Jesusrörelsen* tangerar på många sätt budskapet i den *karismatiska väckelsen*, även om den kom igång lite senare. Måhända skulle man kunna se den karismatiska väckelsen som en inomkyrklig/ekumenisk rörelse, allt medan Jesusrörelsen blev ett mer utåtriktat namn som media fångade upp. Så kallade Jesusfreaks började predika och frälsa narkomaner och hippies i Kalifornien under sent 1960-tal och tidigt 1970-tal. Den svenske baptistpastorn Torbjörn Freij, senare redaktör för den kristna tidningen Dagen, skriver i sin bok *Jesus och politiken* att rörelsen kom att bestå av "...hippies som i Jesus hade funnit befrielsen från knark, sexkult och apati." Därtill folk som gjorde revolution mot det etablerade samhället, mot *medelklassmåttligheten*.⁹⁰ Det största arvet från Jesusrörelsen är antagligen fokus på missbrukarvård. Drogproblemet växte och blev mer alarmerande i USA under 1960-talet. En bok som kom att få mycket betydelse var; *Korset och stiletten* av David Wilkerson. Den handlar om en pingstpastor som startar ett Teen Challenge i New Yorks slum. Där hjälper han och hans medarbetare unga gängmedlemmar och missbrukare att hitta Jesus.⁹¹ Den största avarten till Jesusrörelsen var antagligen den promiskuösa sekten "Guds barn" som startades i Kalifornien av svenskättlingen David Brandt Berg. En sekt som senare anklagats för prostitution och pedofili.⁹²

Runt år 1970 ska både den karismatiska rörelsen och Jesusrörelsen ha nått Sverige. Den kom inte minst att skölja över pingströrelsen, dels eftersom den starkt betonade andedop och tungotal.⁹³ Men kanske mest eftersom det var pingströrelsens okrönte ledare Lewi Pethrus som i mångt och mycket inspirerats av rörelsen då han rest i USA på 1960-talet. Många "karismakonferenser" kom att hållas i Sverige under 1970-talet med inhemska och amerikanska förkunnare. Folk från olika samfund deltog, både från Svenska kyrkan och frikyrkorna. Bland annat hölls konferens i Borås 1974.

6.2.3 Kollektivhus

Inspirerade ifrån USA startades bönegrupper som i visa fall kom att utvecklas till kollektivhus. Närmare 40 stycken kollektiva Jesushus ska på 1970-talet ha öppnats i Sverige med ekumeniska sammansatta aktionsgrupper. Enligt Bernt Gustafsson ska de 1972-1973 ha

⁸⁹ Pulkingham 1976.

⁹⁰ Freij 1974, s. 61.

⁹¹ Wilkerson 1967.

⁹² Berggren 2018, s. 125.

⁹³ Olsson 2019, s. 115.

ett uppskattat antal på cirka 3000 ungdomar.⁹⁴ Även andra ungdomar bosatte sig vid denna tid i kollektiv. Skillnaden mellan profana och sakrala kollektiv ska ha varit att de kristna motiverade sitt boende utifrån bibliska preferenser, precis som den första församlingen skulle man leva som en ”storfamilj”. Frohm härleder inte bara detta till USA utan även till *husförsamlingsrörelsen* i England. Den rörelsen hade som mål att skapa aktiva levande små celler inom större insomnade församlingar.⁹⁵

Större kristna kollektivboenden ska ha vuxit fram i Handen, Horred, Malmö, Upplands Bro, Tullinge och på några orter längs Norrlandskusten. Religionsvetaren Torbjörn Aronsson betonar framför allt att Stockholmsområdet ska ha drabbats av den karismatiska väckelsen, även om han också nämner att det första Jesushuset ska ha startats på Hisingen 1971. Det huset ska ha gått under namnet ”Bubblan” och även fungerat som en ekumenisk ungdomsgård.⁹⁶ Med tiden ska Krokslättsgemenskapen i Malmö ha fått ett speciellt inflyttande, bland annat eftersom de gett ut en egen tidningen (Logos, senare omdöpt till Exodus).⁹⁷ En del av gemenskapsgrupperna ska ha flyttat ut på landet, tex Jesusfolket i Göteborg som flyttade till Bredaryd i Småland.⁹⁸ Andra ska ha förlagts i nybyggda miljonprogramsområden, stadsdelar som med tiden kom att bli så kallade ”utsatta områden.” En del bodde gemensamt, andra såg till att folk inom gruppen bosatte sig i samma trappuppgång. Singlar, par och barnfamiljer. Grupperna som startade i utsatta områden, hade delvis en evangelisk ambitionen att sprida kristendomen till människorna som bodde där. Därtill också ambitionen att göra området mer levande, anordna aktiviteter för unga i områden som saknade något att göra. Det aktiva lärjungaskapet betonades, därför engagerade sig folk i till exempel missbrukarvård och RIA-byråer (rådgivning i alkoholfrågor).

Överlag slås man av den enorma mängd kristen pocketlitteratur som under 1970-talet försökte beskriva den nya situation som uppstod.⁹⁹ Förutom Graham Pulkingham och David Wilkerson ska folk även ha läst bland annat; Dave och Neta Jackssons bok *Gemenskap i en söndrad värld* och *Liv i gemenskap* av Dietrick Bonhoeffer. Därtill finns även en stor mängd böcker om hur kristna i en församling eller familj överlag ska uppfostra sina barn och deras syn på jämställdhet. Dessa böcker verkar många gånger ha haft en mycket traditionell syn på

⁹⁴ Olsson 2019, s. 128.

⁹⁵ Frohm 1995, s. 47.

⁹⁶ Aronsson 1990, s. 171.

⁹⁷ Olsson 2019, s. 128.

⁹⁸ Frohm 1995, s. 130.

både kvinnans och barnens roll. Exempel finns på böcker som förespråkar barnaga¹⁰⁰ (som i och för sig *inte varit tillåtet* i Sverige sedan 1966. Likväl i en så vag formulering att man 1979 fick förtydliga att barnaga var *förbjudet*).

6.2.4 Vad hände med den karismatiska rörelsen?

Vad kom sedan att hända med allt? Den karismatiska rörelsen i sig ska enligt både Frohm och Aronsson ha stått vid ett vägsکیل 1977. Det som inte riktigt gick att förena var den ekumeniska ambitionen att de var sammansatt med folk från olika samfund. De ville därtill förnya kyrkorna de kom ifrån, ingjuta nytt vin i gamla läglar. Något som var svårt eftersom de äldre i församlingarna inte alltid kändes vid det nya. Det naturliga hade kanske varit att starta ett nytt samfund men det var det då inte tal om. Aronsson beskrev att en del av rörelsen återvände till sina gamla samfund, en del lämnade kyrkan, den största delen verkar på sikt ha sugits upp av det nya samfund som Ulf Ekman kom att starta i maj 1983; *Livets Ord* (trosrörelsen).¹⁰¹ Inte minst ska folk ha gått med efter att ha gått på Ekmans populära bibelstudieskola i Uppsala.

Under 1980- och 1990-talet uppstod mycket kritik mot Livets Ord, Ulf Ekman och den så kallade *framgångsteologin*. En bok om detta är; *Parakyrklighet* från Missionskyrkans förlag. Skriven av Fred Nilsson. Själva begreppet parakyrklighet definieras som verksamheter som är parallellt knutna till olika kyrkor (Para= bredvid på grekiska, som i parallell). Kristna företag, organisationer, grupper med mera. Boken Parakyrklighet har överlag en kritisk syn på dessa grupper och menar att de skapar splittring. Genom att kyrkor börjar göra för mycket annat så verkar andra saker bortprioriteras. En rädsla verkar också finnas för att visa ledare i små grupper kan få för mycket inflytande. Risk för indoktrinering. Framgångsteologin definieras i Nilssons bok som en syn på att Gud är ständigt närvarande och användbar. Därtill att teologin skapar en skillnad mellan ”vanliga” kristna och kristna som blivit födda på nytt och då lever mer i sin tro. Att de pånyttfödda skulle bli mer värda.¹⁰² För att återgå till Weber skulle man kunna se det som att boken Parakyrklighet mer förespråkar en institutionaliserad kyrka med nådeuniversalism. Aronsson (som själv är med i Livets ord) är väldigt kritisk mot Fred Nilsson och kallar boken för ”en anklagelseskrift mot all bibeltroende kristendom i Sverige.

¹⁰⁰ Frohm 1995, s. 50, se fotnot 85.

¹⁰¹ Aronsson 1990, s. 219.

¹⁰² Nilsson 1998, s. 220 - 222.

Med sina rötter i liberalteologin och en mycket förenklad världsbild á la 1960-talets FNL-rörelse...”¹⁰³

Om man ska dela in den karismatiska rörelsen i Turners liminala faser uppstår en del frågetecken. När uppstår krisfasen? När infinner sig återställningsfasen? En tänkbar utgångspunkt är att konstatera att den första fasen var då den karismatiska rörelsen kom och började vitalisera kyrkorna (samtidigt som de också skapar en del konflikter). Från och med vägskälet runt år 1977 bryter sig de flesta i rörelsen loss från sina samfund i olika konstellationer. Då slår krisfasen ut i full blom. Först i och med det sena 1980-talet infinner sig sedan en återställningsfas. När utövarna antingen blir del av trosrörelsen (Livets Ord), återgår till sina gamla samfund eller lämnar kyrkan.

6.2.5 En mer vänsterinriktad kristen studentrörelse

En intressant tendens som behöver nämnas är att den kristna studentrörelsen i Sverige på 1970-talet, många gånger var betydligt mer vänsterinriktad än vad den karismatiska rörelsen kom att vara. Året efter det stora ekumeniska världskyrkomötet i Uppsala 1968 slogs Svenska kyrkans och frikyrkornas studentorganisationer samman till Kristna Studentrörelsen i Sverige (KRISS).¹⁰⁴ KRISS ska enligt bland andra Torbjörn Freij ha haft en tydlig vänstermarxistisk hållning. Detta medan Evangeliska Student- och Gymnasierörelse (SESG) ansågs mer ”karismatisk”. Mer inriktad på bibelstudium, själavård och samtal om det personliga, kristna livet.¹⁰⁵ Det var kanske ingen slump att det var i SESG som Ulf Ekman började sin karriär som studentpräst 1978.¹⁰⁶

I boken; *Jesus och Politiken* beskriver Freij att den kristna vänstern burit på följande särdrag: 1) Politisk radikal, (socialistisk). 2) Internationalistisk, uppmärksammar framför allt U-länders förhållande till I-länder. Intresserad av folkförsörjning och nedrustning. 3) Bar delvis en dubbelhet i förhållande till militärt våld. I mångt och mycket pacifistisk, men hävdar ibland att våld i befrielseörelserörelsens tjänst är nödvändig. 4) Influerad av sekulariseringsteologi. Himmelen förverkligas i politiska strukturer. Evangeliet bör avmytologiseras. 5) ”Jesus the liberator”, Jesus lyfts fram som revolutionärt föredöme.¹⁰⁷ Dessa särdrag tar sig enligt Freij bland annat uttryck i att ungdomsgrupper försöker integrera utslagna och ge dem en läkande

¹⁰³ Aronsson 1990, s. 224.

¹⁰⁴ Freij 1974, s. 69.

¹⁰⁵ Freij 1974, s. 71.

¹⁰⁶ Aronsson 1990, s. 208.

¹⁰⁷ Freij 1974, s. 57.

gemenskap. Även betoning på rättfärdighet och rättvisare fördelning.¹⁰⁸ Samtidigt som rörelsen i sig betonas vara en motkultur. Precis som alternativrörelsen leder det också till att man ”förkastar teknokratins rationella planering; den vänder sig mot övertron på samordning av människor och resurser. Den är ointresserad av strukturer och institutioner.”¹⁰⁹

Freijs önskan i sin bok att dessa två poler, de politiskt aktiva, samhällsorienterade vänsterkristna ska förenas med de mer individualistiska, karismatiska, andliga kristna. Slutligen ska också nämnas att Freijs bok även framställer en rädsla. Att många församlingsungdomar kommer tvingas söka efter gemenskaper med andra grupper som kämpar för social och politisk förändring. Det ifall inte kyrkorna erbjuder aktiviteter som kan kanalisera deras nya engagemang.¹¹⁰ Därtill skriver han att ”Det kan nu i efterhand konstateras, att många radikala ungdomar har lämnat de kyrkliga och frikyrkliga leden. Den föreningsvana och förkunelseiver som präglat FNL-grupperna har ofta grundlagts i SMU el. dyl.”¹¹¹

En idéhistoriker som skrivit om den vänsterinriktade kristna studentrörelsen från 1960- och 1970-talet är Johan Sundeen (som förövrigt också är verksam i Borås). Han gör detta i boken; *68-kyrkan: svensk kristen vänsters möten med marxismen 1965-1989*. Skriften är mycket intressant och tar speciellt upp radikala vänsterbudskap som präster/biskopar med flera yttrat under sin studenttid.¹¹²

6.3 Avslutning av bakgrunden

Inför resultatdelen ser vi att Missionsförbundet i Borås på många sätt kom att skilja sig ifrån de ideal som 1970-talets vitaliseringsrörelse kom att ha. Den mest radikala skillnaden är antagligen synen på strukturer och organisationer. Immanuelskyrkans hundra första år hade hunnit skapa flera nivåer med styrelser, matriklar, protokoll, med mera. Detta var något som 1970-talets religiösa våg såg som hämmande. Därtill fanns andra radikala ideal som gick emot den lågkyrklighet som med tiden uppstått inom Missionsförbundet. Då idealen ges mer utrymme i analysen, kan det vara bra att redan nu punkta upp dem. Vad menas egentligen med ideal? I boken; *Fritidskulturer* beskriver religionshistorikern Kenneth Ritzén ideal som något som frigör, mobiliserar och organiserar våra inneboende krafter. En eftersträvan som i den bästa av världar lockar fram människans storslagenhet. Sökandet och förverkligandet av

¹⁰⁸ Freij 1974, s. 58.

¹⁰⁹ Freij 1974, s. 80.

¹¹⁰ Freij 1974, s. 60.

¹¹¹ Freij 1974, s. 59.

¹¹² Sundeen 2017.

ens egna ideal hyllas av både samhälle och humanism.¹¹³ Senare beskriver han även att ungdomar ofta kan bära en större idealism än vuxna. Att unga människor längtar efter *entydig perfektion och moralisk renhet*. Något som kan resultera i avsmak då unga finner att vuxenvärlden brister i sin förmåga att leva upp till sina ideal. Det kan då leda till att ungdomar tar skydd i ritualiserad grupphängivenhet.¹¹⁴

Utifrån att ha skaffat sig en bild av 1970-talets religiösa vitaliseringsrörelser, har författaren här under konstruera och lyft fram följande ideal som viktiga inom 1970-talets karismatiska rörelse:

- 1) Skepticism till den tidens institutionella kyrka. Det faktum att samhället blev mer och mer sekulariserat sågs delvis som en konsekvens av att kyrkan som organisation var otidsenlig. Något nytt behövdes. Det nya ansåg man finna i Bibeln och den tidiga kristendomen.
- 2) Betoning på lekmännens roll. Skepticism inte bara mot institutioner utan även mot utbildning, meriter och auktoriteter som fanns däri. Om någon utbildades fanns risken att det genuina och innerliga försvann.
- 3) Betoning på att rörelsen skulle vara ekumenisk. Man ville följaktligen att folk från olika kyrkliga samfund skulle mötas och förenas i rörelsen. De olika samfundsgränserna ansågs skadliga.
- 4) Betoning på frälsning och andedop. En person blir frälst efter att vid något tillfälle talat i tungor (andedop) och då själv eller genom andra upplevt sig som frälst.
- 5) Betoning på det aktiva lärjungaskapet. Det vill säga att man efter att ha blivit frälst skulle evangelisera och frälsa andra. Därtill även osjälviskt hjälpa till i samhället på andra sätt. Till exempel hjälpa missbrukare, ungdomar på glid, fångar med mera.
- 6) Kollektiva boendeformer. Betona att detta då inte bara rör kollektiv utan även kollektivhus där folk bodde i egna lägenheter men möttes i vardagen. Man träffades under gemensamma måltider eller bönemöten. Kollektiven var delvis ett svar på den allt mer individualiserade världen, men också något som man såg stöd för i Bibeln.

¹¹³ Ritzén, "Vågar jag leva livsfrågorna utan Säkra svar?", i *Fritidskulturer*, red. Berggren 2000, s. 190.

¹¹⁴ Ritzén 2000, s. 197–198.

7. Resultatdelen

För att åskådliggöra förloppet har resultatdelen delats in i tre delar. Före-, Under- och Efter brytningen.

7.1 Före brytningen

7.1.1 Församlings- och ungdomsarbetet under det tidiga 1970-talet

I och med att Immanuelskyrkan i Borås fick nya lokaler, öppnades möjligheter att bedriva andra former av verksamheter. Dels i form av idrottshallen, men kanske mest genom ungdomsgården som fick namnet Sturegården (efter gatan som den låg vid, hallen kallas för Sturehallen). Ambitionen med ungdomsgården var att fungera som en mötesplats där ungdomar kunde träffas och på sikt komma till tro. Hur skulle allt organiseras? Tidigare hade man haft en pastor och en ungdomspastor. Nu behövdes fler roller.

Under årsmötet den 21 mars 1971 presenterades en vision om hur organisationen var tänkt att se ut. Mellan församlingsstyrelsen (som leder församlingsarbetet) och ungdomsstyrelsen (som leder ungdomsarbetet) skapades en ny styrelse. Gårdsstyrelsen, den skulle ha representanter från de båda andra styrelserna. Den skulle även ha representanter ifrån SMU IF, en separat idrottsförening som skapades för att bedriva eget ungdomsarbete i hallen. Gårdsstyrelsens uppgift blev att strukturera upp och delegera alla nya arbetsuppgifter som tillkommit. En gårdsföreståndare anställdes för att leda arbetet, hålla koll på bokningar, administrera bokningar och vara spindel i nätet.¹¹⁵ Senare kommer det även anställas gårdsassistenter. Ungdomsgården hade öppet 10-14 på dagarna och 17-22 på kvällarna. På dagarna kom skolungdomar från närliggande skolor på besök då de har raster. I tidningen Dagen beskrevs att under hösten 1972 hade gården i snitt 500 besökare per dag och 600 personer som deltog i aktiviteter i veckan.¹¹⁶ 1969 beskrevs att församlingen hade 695 medlemmar och SMU 329 deltagare.¹¹⁷ Det verkar således ha skett en kraftig ökning av antalet deltagare 1972. Ingenting emot 1975 då det beskrevs hur SMU hade 561 medlemmar och 100 ledare (cirka hälften av dessa medlemmar var med i scouterna).¹¹⁸ Tilläggas skall att det nog ibland kan ha varit svårt att dra gränserna mellan besökare, deltagare och medlemmar. Risk för dubbelanslutningar?

På tisdagar och onsdagar har man scoutarbete i ”scoutlyorna”. Visa dagar samlas konfirmanderna medan det på fredagar är samlingar för ungdomskör och tonår (grupp av

¹¹⁵ Immanuelskyrkans årsmötesprotokoll 21/3 1971, (FaB), serie A1, 2012:14.

¹¹⁶ Sturegården – Ett kristet alternativ, *Dagen* 7/10 1972, s. 38.

¹¹⁷ Årsmötesprotokoll 1969, (FaB), serie A1, 2012:14.

¹¹⁸ Verksamhetsberättelse för SMU i Immanuelskyrkan Borås 1975, (FaB), serie F3A, 2012:42.

tonåringar som har allehanda uppstyrda aktiviteter). På lördagar träffas seniorer som rörde sig om ungdomar över 17 år. De har studiecirklar, bön eller andra samlingar. På söndagar är det gudstjänst, ibland ungdomsgudstjänster. Pengar för att bekosta de anställda (gårdsföreståndaren och gårdsassistenter) kom dels från kyrkan men till största del från kommunala bidrag. Församlingsmedlemmar hjälpte även till och var ideella vaktmästare samt sålde fika till självkostnadspris. 1970-talets Borås ter sig ha varit en tid med betydligt fler ungdomsgårdar än den stad som författaren till denna uppsats växte upp i (runt millennieskiftet). Själva målet med ungdomsgården på 1970-talet ska ha varit att bedriva en verksamhet som var öppen för alla. En mötesplats där ungdomar fick umgås med varandra men också vara en arena för uppstyrda hobbyprojekt, studiecirklar med mera. Folk som deltog i kyrkans övriga verksamhet eller hyrde hallen vistades också i gården. En grupp som ska ha märkt ut sig var studenter från bibliotekshögskolan. Bibliotekshögskolan utlokaliserades till Borås på 1970-talet och var den första högre utbildningen som blev tillgänglig i staden. Stundtals hyrde högskolan lokaler hos Immanuelskyrkan och det var därför biblioteksstudenterna var i gården.¹¹⁹

I mitten av 1970-talet nämns i både SMU- och församlingsstyrelsens protokoll att klimatet i gården verkar ha tagit en ny riktning;

Från Stuegården rapporteras att olika ”gäng” går ut och in i gården. Det påpekades att vi som kristen ungdomsorganisation borde uppleva det positivt att dessa tillsynes tuffa ungdomar vill vara i gården. Vi borde medverka till att upplysa dem, som reagerar negativt på att dessa uppehåller sig i gården, om att ett stort behov av ömhet och kärlek döljer sig bakom den tuffa attityden.¹²⁰

Ord som ”disciplinproblem” nämns samt meningen ”ungdomar som ibland upplevs som problematiska i gården.”¹²¹ Därtill att visa individer ska ha druckit öl utanför (inom Missionsförbundet har man som nämndes i bakgrunden en restriktiv syn på alkohol). Informanterna ger en starkare bild. De nämner att ungdomar som blev ”portade” på andra ungdomsgårdar sökte sig till Immanuelskyrkan just eftersom den var öppen för alla. En av informanterna nämner en uppgift att polisen under delar av 1970-talet betraktat Immanuelskyrkan som den plats i Borås där det langades mest narkotika.¹²²

¹¹⁹ Intervju med X, 25/4 2020.

¹²⁰ Ungdomsstyrelsens protokoll 8/4 1975, (FaB),

¹²¹ Församlingsstyrelsens protokoll 13 maj 1976.

¹²² Intervju med X, 25/4 2020.

7.1.2 SMU IF

Förutom ungdomsgården byggdes även en idrottshall. Varför? Tanken var förstås är att genom idrotten locka ungdomar till kyrkan som annars inte skulle komma. Idrotter som utövades i Sturehallen var främst handboll och gymnastik, senare på 1970-talet även basket. Könsdynamiken är ganska jämn men det berodde på att killarna spelade handboll och tjejerna gymnastiserade. Efter några år kom man även att börja med ett damlag i handboll. Flertal stora cuper och turneringar anordnades. Det fanns även samarbete med KFUM. Redan 1972 beskrivs hur 40% av medlemmarna i SMU IF inte är "smu-are", på gott och ont.¹²³ En artikel från Borås Tidning i början av 1970-talet har rubriken; "Varför subventioneras inte hyran i Sturehallen?" Det beskrivs hur det största problemet för SMU IF var att få ekonomin att gå ihop. Hallen kostade 44 kronor i timmen vilket med 11 timmar i veckan blev 17 000 kronor om året.¹²⁴ Även om föreningen sågs som en del av församlingen betalades likväl hyra. Pengar som man fick in genom "lotterier, kyrkkaffe och de sedvanliga statliga och kommunala bidragen". Artikeln eftersträvar är att Borås Kommun även ska subventionera hyran för Sturehallen, då så är fallet för andra idrottshallar i Borås.

Oavsett om det var ekonomin, kontinuiteten eller generationsskiften verkar det med tiden blivit tungrovt att ha en separat idrottsförening. Banden mellan SMU och SMU IF verkar blivit svåra att upprätthålla. Oklart hur många av de utomstående ungdomarna från idrotten som sedan kom in i kyrkans verksamhet. Den 29 januari 1977 slutade SMU IF vara en egen förening. De inlämnas istället i det ordinarie SMU.¹²⁵ Det slumpade sig så att även det övriga ungdomsarbetet i Immanuelskyrkan under den tiden drabbades av motvindar. Fast innan dess fortsätter vi att beskriva ungdomsarbetets framgångar under första halvan av 1970-talet.

7.1.3 Väckelsemöten

Det tidiga 1970-talet ter sig ha varit en tid då flera kom till tro. "Församlingsföreståndaren informerar om den ungdomsväckelse, som går fram i vår stad och bland vår ungdom. Flera ungdomar har fått erfara andeuppfyllelse eller andedop och man märker deras i frimodighet i gudstjänsterna."¹²⁶ Varifrån kom denna väckelse? Enligt Olsons avhandling ska den ha berört inte bara Immanuelskyrkan utan även andra kyrkor i staden, främst Pingstkyrkan. Han spårar utloppet i två företeelser som hör ihop med varandra; 1) Stora väckelsemöten 2) Ökad

¹²³ Ungdomsstyrelsens protokoll 7/11 1972, (FaB), Serie A4A, 2012:29.

¹²⁴ "I SMU If frågar man sig: - Varför subventioneras inte hyran i Sturehallen?" *Borås Tidning*, tidigt 1970-tal (tidningsurklipp där datum och sidnummer tyvärr blivit bortklippt, finns hos författaren).

¹²⁵ Ungdomsstyrelsens protokoll 29/1 1977, (FaB), serie A4A, 2012:29.

¹²⁶ Protokoll från församlingsmöte 13/6 1971, (FaB), serie A1, 2012:22.

ekumenik (religiöst samarbete mellan stadens kyrkor). En karismatisk ekumenik som delvis föddes ur planeringen av väckelsemötena.¹²⁷

Väckelsemötena har en lång tradition inom frikyrkan. Redan på 1920- och 1930-talet turnerade Frank Mangs runt i Sverige och ska bland annat ha varit i Borås. Något som delvis ska ha gjort att medlemsantalet i Immanuelskyrkan steg under de åren, och att bortfallet till Pingstkyrkan inte blev så stort som i andra städer.¹²⁸ Under stora möten kunde man locka med och omvända folk som vanligtvis inte gick i kyrkan. Därtill skapa en stämning som lede till ökat engagemang och kraft bland de redan frälsta. Under efterkrigstiden anordnade en man som hette Billy Graham enorma kyrkliga sammankomster i idrottsanläggningar i USA. Han var även själasörjare för flera amerikanska presidenter. Han beskrivs som en av de mest inflytelserika personerna i USA under 1900-talet. Flera gånger besökte han även Europa och Sverige.¹²⁹

Svenska motsvarigheter till Billy Graham var John Hedlund och Bertil Paulsson. De var så kallade ”riksevangelister” som Missionsförbundet avlönade. De for runt i Sverige och genomförde ”Korståg”, evangelisationsmöten med bön/predikningar/sånguppträdanden. De samarbetade då med lokala frikyrkor. De efterföljdes av riksevangelisten Jan Erixon som flera gånger ska haft möten i Borås. Bland annat i februari 1978 då motsättningarna i Immanuelskyrkan var som störst.¹³⁰

¹²⁷ Olsson 2019, s. 374-375.

¹²⁸ *Immanuelskyrkans missionsförsamling i Borås 125 år 2003*, s 6.

¹²⁹ *Billy Graham* https://sv.wikipedia.org/wiki/Billy_Graham [19/10 2020].

¹³⁰ Församlingsstyrelsens protokoll 16/2 1978, (FaB), serie A3, 2012:20.

Figur 1. Tre av Svenska Missionsförbundets riksevangelister¹³¹

PAULSON, Astor Paul *Berthil*, pastor, f. 12.8.11 i New York, USA. Föräldrar: disponent Ivar Paulsson o. h. h. Edith Maria Dorothea, f. Davidson. Genomg. 5 kl. i realskola, evang:k. 31, 32, 33, Teol. Sem. 34—38, stud. vid North Park College i Chicago 38. Pastor i Boliden 39—41, SMF:s evangelist 41—, medverkat i AKO-teamet 55—60. Skr.: Hur skall jag finna Gud? 43, Nu gäller det! 49, En man blev sänd 57, Från dörr till dörr 59, Nytt liv 62. Gift 1) 44 med *Elsa Anna Ingegärd Ljungkvist*, f. 15, d. 56, 2) 58 med *Brita Gunhild Hagenfors*, f. Gustafsson, f. 29.8.25.

HEDLUND, *John Gustav Waldemar*, pastor, f. 27.11.12 i Filipstad. Föräldrar: stationskarl Gustav Hedlund o. h. h. Lydia Kristina, f. Jahnsson. Genomg. evang:k. 31, 32, Teol. Sem. 37—41. Juniorsekr. i Kalmar läns distrikt 41—43, SMF:s evangelist 43—48, 51—. Red. för *Ny Horisont* 49—50, redaktionell medarb. i *Svensk Veckotidning* 65—69, redaktör 69—70. Skr.: *Allvarsord i allvarstider* 33, *Ideal eller idoler* 42, *Landskampen o. livskampen* 43, *Minerat område* 44, *De riskfyllda ungdomsåren* 45, *Larmsignaler* 46, *Brandförman Larsson böjer knä* 46, *På tal om ungdomen* 46, *Till storms mot nöjesindustrien* 47, *I Amerika* 48, *Varför jag inte super* 50, *Under horisontlinjen* 50, *Winnefred Larson — sjungande miss* 50, *Den undre världen och den övre* 53, *Från Nalens jazzestråd o. Billy Grahams plattform* 54, *Korståg i Folktuna* 55, *Handledning för medhjälpare i korståg* 56, *Guds barn* 57, *Genom fromhetsvallen* 57, *Att evangelisera mera* 58, *Celldörren och frälsningsporten* 58, red. *Somliga till evangelister* 53, *Sunri Ratkaisu* (predikningar utg. i Finland) 55, *Vardag o. vision* 62, *Rent ut sagt* 63, *Synden i Sverige — nåden i Kristus* 64, *Skjut inte på predikanten* 64, *Bud från Gud* 65, *Mot väggen* 69, *Samtal* 70. Gift 43 med *Britt Sigrid Lovisa Pettersson*, f. 15.9.18.

ERIXON, *Jan Tage Herbert*, pastor, f. 3.5.40 i Öckerö s:n, Göteborgs o. Bohus län. Föräldrar: byggmäst. Tage Erixon o. h. h. Anna-Gurli, f. Johansson. Genomg. folkh.sk. 58—59, *Westhill Training College*, Birmingham, 60—61, Teol. Sem. 61—65. Pastor i Älvsbyn 65—68, evangelist i Västmanland-Närke 68—. Gift 65 med *Senia Birgitta Folkelind*, f. 18.10.39.

I boken *Genom fromhetsvallen* från 1957 beskriver riksevangelisten John Hedlund själv en sorts utvärdering av sina första 10 år som riksevangelist. Han kommer fram till att evangelisationen blev bättre om man uppträdde i en idrottshall eller allra bäst i ett stort tält. Risken ökade då att folk som annars inte vågade gå inom kyrkans dörrar kom med.¹³² Han resonerar också över att vissa kyrkor ibland verkar varit kritiska mot de ekumeniska möten som anordnades tillsammans av flera olika kyrkor. Risken verkar då ha funnits att de kyrkorna ”tagit” ungdomar från andra. John Hedlund konstaterar dock att fördelarna med de ekumeniska mötena är att samlingsen blir större vilket ökar chansen att folk utifrån kommer till tro. Det viktiga ska heller inte vara den enskilda församlingen utan Guds samlade församling

¹³¹ *Biografisk album för Svenska Missionsförbundet* 1970, s. 266, s. 126 och s. 90.

¹³² Hedlund 1957, s. 25.

på orten.¹³³ Några av de mest lyckade korstågen (1957) säger han sig ha varit ekumeniska. Han lyfter då bland annat fram ett korståg i Borås där alla frikyrkor utom Evangeliska Fosterlandsstiftelsen ska ha varit med.¹³⁴ En större farhåga som John Hedlund beskriver är hur folk som blivit engagerade av ett massmöte, en stund senare kan känna att gnistan som mötet tände efter en tid slocknar. Eller att det församlingsarbete som personen utifrån satte igång att verka i, inte lever upp till förväntningarna. Vad beror detta på? Denna farhåga går senare att ana även inom Immanuelskyrkan i Borås.

På vilket sätt blev det mer ekumenik i Borås under början av 1970-talet? Dels ska pastorer från olika frikyrkor och Svenska kyrkan ha fört något som kallades ”samtal över gränserna”. Immanuelskyrkans pastor Bertil Zethreus beskrivs som ledande. Dessutom ska det ha bildats en samarbetsorganisation mellan frikyrkorna som först kallades Borås kristna samarbetskommitté och sedan Borås Ekumeniska Råd (BER). Borås ekumeniska råd ska sedan i sin tur ha haft en livlig underavdelning som hette BKU, Borås kristna ungdom. Ett forum där ungdomspastorer och andra ledande gestalter träffades och planerade gemensamma aktiviteter. Inte minst stora kristna samlingar. På sikt var de även arbetsgivare åt skolevangelister. Ungdomar som tidigare varit för sig själva i sina respektive kyrkor upptäckte plötsligt varandra.¹³⁵ Måhända upptäckte de då, att deras egna ungdomsideal låg närmare varandra, än vad som var fallet med deras föräldrars samfundstillhörighet.

Fem veckor mellan oktober och november 1972 anordnades mötesserien Offensiv Nytt Liv i Borås. Riksevangelisten Bertil Paulsson förkunnade i Boråshallen, många kom för att höra honom. Nils Börge Gård var offensivsångare. Den kristna tidningen Dagen från 7 oktober 1972 hade ett temanummer som under flera sidor bara beskrev kampanjen och läget i Borås. Entusiasmen var väldigt stor. Inte minst förarbetet. Uppskattningsvis 1000 personer ska inför mötet ha samlats runt om i staden varje vecka i små grupper och bitt för bitt för mötet. Förutom bedjandet upptäckte de och lärde känna varandra på ett nytt sätt. De pratade om sina livserfarenheter, bibelord och hur de genom att finna förtröstan i Gud kunde ta sig vidare.¹³⁶ Intressant i tidningen är att de även snabbt intervjuar riksevangelist Bertil Paulsson (född 1912). Vad som förvånar är att han känns oväntat radikal då han talar om det internationella brödraskapet. Han gör blinkningar åt kommunismen och levererar även följande citat:

¹³³ Hedlund 1957, s. 28.

¹³⁴ Hedlund 1957, s. 21.

¹³⁵ Olsson 2019, s. 372.

¹³⁶ ”Rapport från en bönecell”, *Dagen* 7/10 1972, s. 18.

Här har jag tangerat uppvigling när jag i en gospel night kom in på militära frågor. Jag direkt uppmanade ungdomarna att inte ta vapen i hand. Jag nästan går och drömmer om att komma i konfliktställning med myndigheterna. Att åka i fängelse är det effektivaste sättet att skapa opinion.¹³⁷

Specialnumret om Offensiv Nytt Liv i Borås är också intressant eftersom Svenska kyrkan då ska ha bjudit med representanter från "Jesusfolket". Den rörelse som flyktigt beskrevs i teoridelen. Lite äldre ungdomar från Göteborg som beskriver hur de blivit frälsta. Deras berättelser har många liknande drag. De har varit vilsna, delvis varit med i FNL och KFML-r. Umgåtts i grupper med knark, varit hippies i Haga och slutligen funnit Jesus som de nu vill berätta för andra om.¹³⁸

7.1.4 Övriga samfund i staden

Innan Offensiv nytt liv hade samtal över gränserna på våren 1972 även lett till växelbön mellan Immanuelskyrkan och Carolikyrkan (Svenska kyrkan). Kyrkovandringar och gemensam nattvardsgång, kristna från olika samfund möttes och bad tillsammans. Även året därpå 1973 anordnades en andra Offensiv, ett så kallat "Korståg" då John Hedlund var på plats och predikade. Genom BKUs förtjänst var ungdomar från Immanuelskyrkan även med och besökte Pingstkyrkan på påskafton och med på påskvandring med midnattsgudstjänst i Carolikyrkan.¹³⁹

I Olssons avhandling beskrevs att en del ungdomar som var med i Immanuelskyrkan ska ha börjat vara mer i Pingstkyrkan. Det religiösa klimatet ska ha varit mer levande där med fokus på bön och socialt arbete. Olson nämner speciellt fokus på missbrukare, arbete mot narkotika ska ha vuxit och blivit mer uppmärksammat i Borås under 1970-talet. Immanuelskyrkans ungdomar ska istället för missbruksvård med tiden mer riktat in sig på skolevangelisation.¹⁴⁰

Intressant är att Olsson även pekar på kulturskillnader mellan Svenska kyrkans två olika kyrkor i centrala Borås. Den äldre Carolikyrkan ska ha varit mer hög- och gammalkyrklig. Något som dels tog sig uttryck i större öppenhet mot karismatiska företeelser så som hallelujarop, lovsång och besök av bland annat Graham Pulkingham. Också en konservativare bibelsyn som delvis kan ha gynnat samarbete med Pingstkyrkan. Det medan Gustav Adolf (Svenska Kyrkans andra kyrka), ska ha tagit emot den första kvinnliga prästen i Skara stift. På

¹³⁷ "Bertil Paulson, vad anser du om – Billy Graham – Ungdomen – Kommunismen?", *Dagen*, 7/10 1972, s. 33.

¹³⁸ "Kyrkan bjöd in Jesusfolket till skolevangelisation", *Dagen*, 7/10 1972, s. 41 och s. 52.

¹³⁹ SMUs verksamhetsberättelse 1972, (FaB) serie F3A, 2012:42.

¹⁴⁰ Olsson 2019, s. 376.

sikt även varit mer ”bejakande mot samkönat samlevnad”.¹⁴¹ Olikheterna till trots betonar Olsson att Svenska kyrkan i Borås kunde samarbeta internt. Även om det i november 1975 ska ha uppstått skilda meningar under en ekumenisk nattvardsgudstjänst då Göteborgs stifts biskop Bo Giertz var på besök. Osämjan verkar ha berört kvinnliga präster.¹⁴² Det ska även nämnas att Svenska kyrkan under 1960-talet i Borås byggde sex stycken nya mindre kyrkor runt om i Borås nyare stadsdelar. Byttorp, Sjöbo, Trandared, Dammsvedjan, Hulta och Hässleholmen. Huruvida dessa nya kyrkor var del i centrums falangstrider tas inte upp. Istället betonas att nybyggnationerna skapade ett nytt engagemang och därtill som sagt en annan relation mellan Svenska kyrkan och stadens frikyrkor.¹⁴³

En av personerna som Olsson intervjuade nämner att det religiösa klimatet i Immanuelskyrkan varit betydligt mer avslappnat än i Pingstkyrkan. Man spelade kort i Immanuelskyrkan medan man bad i Pingstkyrkan. Samtidigt ska det från 1973 och framåt alltid suttit ett femtiotal ungdomar längst fram till vänster i Immanuelskyrkan under gudstjänsterna. De var väldigt frimodiga och slog i sina biblar och antecknade vad som sades.¹⁴⁴ Måhända var det folk ur den gruppen som drogs åt/inspirerades av Pingstkyrkan eller Caroli. Då ungdomsreligiositet i 1970-talet Borås diskuteras, kan det också vara bra att nämna att en av informanterna hade svårt att kännas vid ordet *väckelse* över det som hände. Att ordet ägde en högstämndhet som mer passade för den äldre tiden. Informanten ville snarare kännas vid att det just i Immanuelskyrkan på 1970-talet var ”bra drag”. Mycket ungdomar var på plats som i sin tur ledde till att fler folk kom dit. Inte minst utifrån kontrasten som senare kommer bli i kyrkan på 1980-talet.¹⁴⁵

7.1.5 Skolevangelisation

Medan fokus på missbrukarvård funnits i Pingstkyrkan ska det andliga engagemanget i Immanuelskyrkan kanaliseras i evangelisation hos skolungdomar. Samarbetsorganisation för att bedriva detta fanns i organisationen BKU. Genom BKU anställdes skolevangelister som for runt på högstadier och gymnasier i Borås. Åsboskolan, Bäckäng, Engelbrektsskolan, Bodaskolan, Almås, Daltorpskolan, Teknis med mera. Både Olson och informanter lyfter fram att personer uppvuxna och verksamma i Immanuelskyrkan varit anställda och drivande.¹⁴⁶ Skolevangelisterna ordnade så att det fanns ekumeniska kristna grupper på

¹⁴¹ Olsson 2019, s. 373.

¹⁴² Ungdomsstyrelsens protokoll 5/11 1975, (FaB), serie A4A, 2012:29.

¹⁴³ Olsson 2019, s. 372.

¹⁴⁴ Olsson 2019, s. 375-376.

¹⁴⁵ Intervju med X, 25/4 2020.

¹⁴⁶ Olsson 2019, s. 377.

gymnasier och högstudier. Det största gymnasiet i Borås var Bäckänggymnasiet som bara låg några kvarter bort från Immanuelskyrkan. Dess kristna skolförening hette Shalom och verkade som mötesplats mellan kristna ungdomar från olika kyrkor. På de olika skolorna höll skolevangelisterna dels andakter på eftermiddagar mellan 15.00-17.00. Under intervjuer framgår också att evangelisationen med tiden kunde ta sig uttryck i att evangelisterna delade ut lappar eller fick tag på klasslistor och ringde alla elever på en skola. De frågade under samtalen vad eleverna hade för livsuppfattning och ifall de ville komma i kontakt med Jesus och kristenheten. Många som kom från icke kristna hem ska ha blivit intresserade. Märkbart fler killar än tjejer.¹⁴⁷

Skolevangelisterna ska även ha kommit i kontakt med andra ungdomsgrupper. Bland annat besökt Borås FNL-grupp som hade en lokal i centrum. Där ska de då diskuterat bland annat huruvida människan föds god. Diskussioner med bland annat vänstergrupper ledde till att individer blev frälsta och bytte rörelse. Det ledde även till att man ska ha lånat språkbruk och klädstil från varandra, blåjeans och träskor. De nya ungdomarna som kom med använde inte alltid samma kulturella uttryck som de som vuxit upp i Immanuelskyrkan. De nya hade ett annat sätt att tala. Kulturkrockar uppstod.¹⁴⁸ Även om församlingen överlag var positiv till att så många nya ungdomar var med. Skolevangelisterna fick genom sitt arbete ett stort kontaktnät bland stadens ungdomar, något som kommer spela in i det kommande händelseförloppet.¹⁴⁹

De personer som växt upp i Immanuelskyrkan eller sugits upp av skolevangelisationen skall bland annat ha deltagit i möten och studiecirklar då material användes från två från början amerikanska grupper; först bibelstudiegruppen navigatörerna och sedan evangelisationsgruppen OM (Operation Mobilisering). Navigatörerna verkade för dörrknackningsevangelisation och man till man-samtal. Enligt SMUs verksamhetsberättelse ska det varit en navigatörskonferens våren 1975 under temat *Alltid fram i segertåg*.¹⁵⁰ Det ska ha varit från sin tid i navigatörerna som Ulf Ekman tränats i evangelisation och memorerat ett hundratal bibelverser.¹⁵¹

OM som grundats 1935 i USA hade mer fokus på evangelisation utomlands än i Sverige. Olsson betonar att OM och navigatörerna snarare var evangeliskala än karismatiska, samt att

¹⁴⁷ Intervju med X, 25/4 2020.

¹⁴⁸ Intervju med X, 25/4 2020.

¹⁴⁹ Olsson 2019, s. 379.

¹⁵⁰ SMUs verksamhetsberättelse 1975, (FaB), serie F3A, 2012:42.

¹⁵¹ Aronsson 1990, s. 207.

Immanuelskyrkan fungerade som mötesplats/plattform. Många individer drogs med, även sådana som var aktiva i andra kyrkor i staden.¹⁵² OM hade sin svenska bas i Smålandsstenar, de hade därtill flera evangelisationsbåtar; Logos och Doulos. Med dessa båtar som bas bedrevs sedan evangelisationsarbetet, på båtarna bodde och utbildades volontärerna. Olsson nämner att flera ungdomar från Borås skall ha rest med OM-skeppen. ”Att man inom OM sa att Borås rent av ska ha varit den stad i världen som skickade mest folk till dem under 70-talet”.¹⁵³ I SMUs verksamhetsberättelse från 1976 nämns att folk från Immanuelskyrkan varit aktiva i OMs tjänst i bl.a. Frankrike och Österrike.¹⁵⁴

Både navigatörerna och OM nämns i Fred Nilssons bok Parakyrklighet från 1988.

Navigatörerna kommer lindrigt undan medan OM får en del kritik. Kritiken verkar mest beröra hur de bedriver evangelisation i katolska länder. Samt att de anklagats för att ha varit odemokratiska och auktoritära. ”Disciplin har överbetonats.”¹⁵⁵ Det nämns också att rörelsen kommer från en amerikansk fundamentalistisk tradition som ansett att ”Bibelns ofelbarhet ligger till grund för hela verksamheten”.¹⁵⁶ Dock ska OM varit kritisk mot karismatiska uttryck så som tungotal. Trots mycket kritik nämner Fred Nilsson också ”att OM för många svenska ungdomar varit en språngbräda ut till vidare engagemang för missionens och evangelisationens tjänst.”¹⁵⁷ Överlag är det förstås också oklart om Fred Nilsson kritik mot OM går att applicera på Borås.

Energien från den ökade engagemanget och andligheten i början av 1970-talet kanaliseras inte bara i skolevangelisation. Ungdomar i Immanuelskyrkan startade även en gospelkör som fick namnet Liv. Den hade från första året 1972 ca 90 betalande medlemmar, samt en kärntrupp med ca 60 personer. De övade på fredagar och lördagar. Mestadels gospellåtar som de själva översatte från engelska till svenska och ackompanjerade. Under de kommande åren kom kören att åka runt och sjunga i bygden och stundtals så långt bort som i Dalarna. Körens pianist och senare körledare var samma person som varit drivande skolevangelist. Personen hade därigenom fått ett stort nätverk hos ungdomar i Borås.¹⁵⁸

¹⁵² Olsson 2019, s. 375.

¹⁵³ Olsson 2019, s. 378.

¹⁵⁴ SMUs verksamhetsberättelse 1976, (FaB), serie F3A, 2012:42.

¹⁵⁵ Nilsson 1988, s. 153.

¹⁵⁶ Nilsson 1988, s. 152.

¹⁵⁷ Nilsson 1988, s. 152.

¹⁵⁸ SMUs verksamhetsberättelse 1972, (FaB), serie F3A, 2012:42.

Förutom medlemmarna i ungdomskören Liv skall även gruppen seniorerna nämnas som kommande plattform. De bestod av ungdomar i sena tonåren över 17 år och unga vuxna som var lite över tjugo. Ur den gruppen rekryterades de flesta ledarna till barn- och ungdomsarbetet i Immanuelskyrkan. 1973 träffades seniorerna på lördagskvällarna i kyrkan. Ibland var det sång- och vittnesbördsmöten under namnet ”Brännpunkt”. Ibland var det besök; slumssystemen Margit Backlund ska ha varit och pratat, även diakonen Lennart Björklund om social hjälpverksamhet, den grekiska pastorn Teodores Demetriades om invandrarfrågor. De förekom också studiecirklar då de läst bland annat Torbjörn Freijs; *Jesus och politiken* och *Bejaka sig själv* av Margareta Melin. Det diskuterade allt från Jehovas vittnen till SMUs arbete i Ecuador.¹⁵⁹ Seniorgruppen och även gruppen Unga vuxna hade därtill flera olika läger för medlemmarna. 1974 nämns i ungdomsstyrelsens protokoll att man diskuterade den då aktuella SIA-utredningen (Skolans Inre Arbete, även känd som barnstugeutredningen). Den berörde hur statsbidrag skulle ges dels till skolor men även påverka frikyrkor och andra organisationers verksamhet.¹⁶⁰

¹⁵⁹ SMUs verksamhetsberättelse 1973, (FaB), serie F3A, 2012:42.

¹⁶⁰ Ungdomsstyrelsens protokoll 9/10 1974, (FaB), serie A4A, 2012:29.

7.2 Under brytningen

7.2.1 Gemenskapshetsgrupperna

Det som på sikt kommer att ta över i verksamhetsberättelserna och ungdomsrådets protokoll, är benämningar över olika ”ansvarsgrupper”, ”bönegrupper”, ”studiegrupper” och ”huskyrkor”. Det ordet som framöver tar över och blir mest frekvent är ”gemenskapsgrupper”, senare kort och gott ”Gemenskapen”. Svårt att hitta ett exakt år/datum när dessa dyker upp. Ett intressant protokoll som kan lyftas fram är från ett weekendmöte på lägergården Kuvarp Ölsremma utanför Ulricehamn 15 maj 1973. Församlingsstyrelsen och ungdomsstyrelsen ska ha varit med. I protokollet sägs att; ”Vi är inne i en tid när Gud inte hinner ge oss allt mellan 11-12 på söndag.” En ambition finns att starta;

Gruppgemenskap med alla kategorier av människor. Max 12-15 personer (ingen tillfällighet att Jesus samlade just tolv) gemenskapsundret -det största av alla under som Jesus har gjort, att vara lemmar, att vara i Kristus utan att vara religiös; att tro på den kristna enkelheten; en önskan att komma en människa så in på livet att jag kan tillmötesgå hennes innersta behov.¹⁶¹

Varför ska grupperna skapas? Förutom det andliga behovet beskrivs det också utifrån en annan önskan. Det har tydligen varit ”Svårt att föra in de nya Jesusanhängarna i den etablerade verksamheten. En del av väckelsen i dag är gruppväckelsen, gruppen ett problem för oss – vad kan vi göra för att de nya grupperna fortlever – mer än ett år?” Nya som gått med i församlingen från möten och skolevangelisationen verkar delvis ha haft svårt att finna sin roll i den befintliga församlingen. De kanske inte kom med i första hand för att bedriva ungdomsverksamhet, utan för att få ut något annat. Förutom ambitionen att starta grupper är protokollet från Kuvarp intressant eftersom det nu för första gången poängteras följande. ”Förståelse i församlingen måste till bland dem som inte är med. De unga och pensionärerna förstår varandra, styrelsen måste förstå detta- en ödesfråga!” Det verkar ha uppstått en spricka mellan å ena sidan de som vill starta grupperna och församlingens styrelse. En spricka som med åren kommer visa sig bli allt mer påtaglig.¹⁶²

Frågan hur man ska ha kvar personer i verksamheten är förstas något som många föreningar konstant frågar sig. Allra tydligast är detta då ungdomar och ledare slutar gymnasiet och flyttar till större orter för vidare studier. Detta ska ständigt ha varit en utmaning i Immanuelskyrkan, eftersom det inte fanns någon möjlighet att studera vidare i staden. Även

¹⁶¹ Ungdomsstyrelsens protokoll 15/5 1973, (FaB), serie A4A, 2012:29.

¹⁶² Ungdomsstyrelsens protokoll 15/5 1973, (FaB), serie A4A, 2012:29.

om det förstås också möjliggör för yngre att axla ledarroller. I protokollen nämns ofta med viss sorg hur ledande seniorer flyttat till andra landsändar. Fast i början av 1970-talet ska i alla fall några unga vuxna valt att stanna kvar i Borås. Att ”satsa” på staden.¹⁶³ Även om de valde att stanna så fanns även andra som valde att lämna av andra skäl. Från SMUs verksamhetsberättelse 1975 läses:

Av de 27 som under året hälsats som medlemmar på bekännelse är 21 ungdomar. Med det har också smärtat oss att flera som under någon period varit med i vår verksamhet försvinner igen. Vi måste fråga oss varför de inte fick det de sökte, om omsorgen om individen inte varit tillräcklig. Ibland har det varit svårt att få sammanhållning i en grupp. En del ledare har fått en särskilt stor arbetsbörda att bära kanske därför att samarbetet inte fungerat riktigt eller därför att det varit för få ledare och villiga händer.¹⁶⁴

Det ska tilläggas att det inte bara uppstod komplikationer då nya medlemmar togs upp i församlingen. I ungdomsstyrelsens protokoll från 5 november 1975 står det att; ”tre ungdomar togs in i församlingen på bekännelse, ungdomar ”utifrån” tar fortare steget in i församlingen än ”våra egna”.”¹⁶⁵

7.2.2 Varifrån kom idén till gemenskapsgrupperna?

Bönegrupper i hemmet med några få personer har en lång tradition inom frikyrkan. Man skulle rent av kunna säga att det var så allt uppstod. Bönegrupper hade som vi sett funnits i planerandet av Offensiv Nytt Liv-eventet. Det fanns också inom Immanuelskyrkan något som kallades kretsindelningar. Beroende på var man bodde så blev man indelad i en krets med en kretsledare som skulle värna kretsens sammanhållning och trevnad. Många av kretsarna verkar ha varit passiva och kretsarna överlag hade slagits ihop på 1970-talet till 14 stycken (de flesta i centrala Borås).¹⁶⁶

Det finns likheter mellan de engelska husförsamlingarna som Frohm beskrivit och de gemenskapsgrupper som uppstod.¹⁶⁷ Inte minst eftersom ungdomsgrupperna delvis själva ska ha använt ordet husförsamlingar. Därtill kom det sig så att de ungdomar som blev aktiva i grupperna (utan att ha flyttat från staden) kom att bosätta sig nära varandra då de flyttade hemifrån. De flyttade till de då relativt nyuppförda stadsdelarna Hässleholmen, Kristineberg och Daltorp. Miljonprogram som redan på den tiden hade börjat få en utsatt karaktär. Likheter

¹⁶³ Olsson 2019, s. 377.

¹⁶⁴ SMUs verksamhetsberättelse 1975. (FaB), serie F3A, 2012:42.

¹⁶⁵ Ungdomsstyrelsens protokoll 5/11 1975, (FaB), serie A4A, 2012:29.

¹⁶⁶ Årsmötesprotokoll 1970, (FaB), serie A1, 2012:14.

¹⁶⁷ Frohm 1995, s.46.

finns följaktligen med de kristna kollektivhusen som Frohm beskrivit, bland annat Kroksbäcksgemenskapen i Malmö.¹⁶⁸ Likväl verkar det ha varit ifrån närmare håll som inspiration kom.

Sydväst om Borås ligger villaorterna Målsryd och Gånghester. Målsryds Missionsförsamling har sin ungdomsgård i Gånghester. I detta område ska det redan runt 1970 ha bildats gemenskapsgrupper. Detta efter att ett antal nyckelpersoner blivit frälsta utifrån genom ”vissa bibellärare och undervisningsband”.¹⁶⁹ En av ledargestalterna från Gånghester skall sedan haft kontakt med de grupperna som bildades i och omkring Immanuelskyrkan. En markant skillnad är dock att Gemenskapen i Gånghester aldrig kom att bryta med Missionsförbundet i Målsryd, på det sätt som Gemenskapen i Borås kom att göra. Enligt Olsson delvis eftersom samarbetet med den ledande pastorn i Målsryd 1977-1986 fungerat oväntat bra.¹⁷⁰

Tanken med gemenskapsgrupperna var till en början att vara en mötesplats där individer beredes möjlighet att tillsammans be, studera bibeln, tala och utveckla sin tro. Då gruppen blev för stor delades den så att alla skulle kunna känna sig delaktiga. Runt tio personer i varje. Redan 1975 nämns att den första gruppen växt till sex stycken nya.¹⁷¹ I församlingsbladet från september 1976 nämns tio stycken.¹⁷² I samma församlingsblad nämns även att ledorden för grupperna ska vara Matt 18:19-18 och Apg 2:46-47.¹⁷³ Skolevangelisten, tillika körledare, ska ha varit drivande. Det gjorde att han blev tillfrågad om att bli ny gårdsföreståndare i Immanuelskyrkan november 1976. Han tackade först nej till rollen som gårdsföreståndare men fick då erbjudandet att bli gårdsassistent. Ett jobb som personen tackade ja till på villkoret att tjänsten delades med en kamrat. Jobbet delades på två eftersom de båda även jobbade på annat håll, samt lade ner en stor del av sin ideella tid på gemenskapsgrupperna. Hötterminen 1977 fram till sommaren 1978 var de provanställda som gårdsassistenter.¹⁷⁴

¹⁶⁸ Frohm 1995, stadsdelarna i Borås nämns på s. 135-136 och Kroksbäcksgemenskapen beskrivs på s. 147.

¹⁶⁹ Frohm 1995, s. 134.

¹⁷⁰ Olsson 2019, s. 382.

¹⁷¹ SMUs verksamhetsberättelse 1975. (FaB), serie F3A, 2012:42.

¹⁷² *Immanuelskyrkans församlingsblad Borås*, nr 6 1976, (FaB), mappen korrespondens och övriga handlingar.

¹⁷³ 1917 års bibelöversättning, Matt 18:9-20 ”Ytterligare säger jag eder, att om två av eder här på jorden komma överens att bedja om något, vad det vara må, så skall det beskäras dem av min Fader, som är i himmelen. Ty var två eller tre är församlade i mitt namn, där är jag mitt ibland dem”. Apg 2:46-47 ”Och ständigt, var dag, voro de endräktigt tillsammans i helgedomen; och hemma i husen bröto de bröd och åto med fröjd och i hjärtans enfald, och lovad Gud. Och allt folket vad dem väl bevåget. Och Herren ökade församlingen, dag efter dag, med dem som läto sig frälsas”.

¹⁷⁴ Olsson 2019, s. 378.

7.2.3 Öppet brev till församlingsstyrelsen

I samband med att de två gårdsassistenterna anställdes bifogades den 21 oktober 1977 ett öppet brev till församlingsstyrelsen. Brevet berörde de bibelstudiegrupper som ungdomarna i församlingen bildat. Här kommer lite utdrag från de två sidor långa maskinskrivna brevet;¹⁷⁵

Eftersom vi upplevt att det råder många missuppfattningar vad gäller Bibelstudiearbetet bland ungdomarna vill vi här ge en redogörelse över hur vi hittills jobbat... Visst är det positivt med pastorer som jobbar helhjärtat, men vår grundövertygelse är att i Kristi kropp ligger det ett ansvar på varje lem att lära sej att finna och praktisera sanningar i Ordet. Det är fullständigt orimligt att allt ansvar för det ska ligga på några få pastorer...

En längre del handlar sedan om att Gud vill resa sin kropp i Borås, att vi alla är delar av den kroppen och måste studera Ordet.

...I samma veva som vi såg det behovet fick vi kontakt med XXX i Gånghester och då vi upptäckte den kvalité i XXX kristna liv som vi själva saknade, föll de oss naturligt att vi började studera Ordet tillsammans...Bibelstudiearbetet växte fram och det blev snart mycket mer än ett Bibelstudium; vi delade hela våra liv med några andra och försökte att observera och möta deras behov på alla plan. Likaså började de vi hade ansvar för att dela sina liv med ytterligare andra och följaktligen ökade Bibelstudiearbetet (vi kallade även det så även om själva studiet bara är en del av den totala omsorgen) mycket snabbt i omfattning. Målet var då och är fortfarande att stärka Kristi kropp i Borås, inte att starta någon ny församling men heller inte att låsas till ett samfund. När så möjligheten gavs att få arbeta i Sturegården tackade vi ja eftersom vi såg en klar möjlighet att ytterligare utöka och fördjupa arbetet... i en sådan funktion krävs ganska mycket tid, bön och omsorg och pga det blev andra aktiviteter i viss mån lidande... Dagens läge är att mellan 100 och 150 ungdomar finns med i arbetet men vi är inte på något sätt nöjda med det utan längtar efter att komma vidare in i Guds fullhet.

Under arbetets början har pojk- och flickgrupper arbetat var för sej men allt eftersom vi mognat i Kristus har det blivit naturligt att börja dela erfarenheter tillsammans i grupperna. Detta tror vi är en förberedelse för kommande husförsamlingar där familjen utgör grunden. Vi tror nämligen inte att familjen behöver vara ett hinder för utvecklingen av ens kristna liv utan tvärtom en välsignelse. Vad menar vi då med husförsamling? Jo, en mindre grupp människor som regelbundet kommer tillsammans för att bedja, studera Ordet, dela erfarenheter och på alla sätt hjälpa varandra andligt, psykiskt och fysiskt. Med regelbundet menar vi minimum en gång/vecka men viktigt är att även annars träffas spontant och överhuvudtaget leva så nära varan att man genom vardagslivets problem och glädjeämnen förs samman och blir ett... idag finns människor från följande kyrkor med i grupperna; Korskyrkan, Pingstkyrkan, Baptistkyrkan,

¹⁷⁵ Församlingsstyrelsens protokoll 16/2 1978, (FaB), serie A3, 2012:20. För brevet i sin helhet se bilaga 2.

Svenska Kyrkan, Missionskyrkan i Målsryd och Immanuelskyrkan. Därför har vi varken kunnat eller velat knyta grupperna allt för hårt till vårt samfund...

...Vår förhoppning är att de nuvarande kyrkorna ska vara öppna för detta arbete och för att ge de ledare som växer upp möjlighet till träning de behöver få i kyrkorna. Vi vill nämligen inte att arbetet ska växa utanför kyrkorna och orsaka negativ splittring utan vi vill att den fördjupning och helhjärtighet som det för med sej ska få foga samman Guds folk i Borås. Dock är vår fasta övertygelse att detta arbete kommer att fortsätta växa oberoende av hur kyrkorna ställer sej till det, eftersom vi tror att Gud står bakom det. Men hela detta brev är ett uttryck för vår önskan att öppet redovisa vad vi står för och vilka utgångspunkter vi har för vårt arbete... Vi är också glada åt att veta att många redan nu ber för oss och nu när alla vet lite mer hoppas vi att ännu fler verkligen vill bära arbetet inför Herren.

Vad så gäller Sturegårdens framtid så ser vi dess funktion som tvåfaldig: Dels kan vi i Sturegården fånga upp och nå ungdomar som ännu inte kommit fram till ett klart ställningstagande för Kristus. Men för att det ska fungera krävs ledare som är ansvarsmedvetna och har vision. Och där ligger, som vi ser det, Sturegårdens andra stora funktion att ge lokala ledarförmågor tillfälle att både som anställda och på fritiden få den träning de behöver för att gå vidare. Därför tror vi att det den dag vi slutar inte är rätt väg att annonsera efter folk från när och fjärran utan att i stället be och söka efter de rätta personerna i den gemenskap som finns.¹⁷⁶

Detta öppna brev är väldigt intressant. Det har skapats för att de äldre medlemmarna i församlingsstyrelsen inte riktigt förstått vad ungdomarna håller på med. Vidare beskrivs hur inspirationen kom från gemenskapsgruppen i Gånghester och att de bor nära varandra och försöker styrka varandra. Det beskrivs också ett högre syfte, att i sin gemenskap vara del av någonting större. Guds vision för Borås. Själva diskussionen om att inte låsa sig i ett samfund är också intressant, att de nämner hur många som är med kommer från andra samfund. Ekumenik. Att det då förstås blir svårt att kräva att de enbart ska delta i Immanuelskyrkans verksamhet.

I början av brevet nämns att ansvaret att praktisera Ordet inte bara kan ligga på pastorena. Det hänger delvis också ihop med slutpoängen i brevet. Att det inte är rätt väg att annonsera efter folk utifrån utan söka efter rätt personer i de grupper som redan finns. Själva definitionen om att en husförsamling grundas på familjen är också intressant. Det hör delvis ihop med något som hänt under våren 1977. Då hade en annan av personerna i Gemenskapen hållit en predikan i samband med en familjegudstjänst den 24 april. Den predikan ska ha väckt många reaktioner. Två brev skickades till församlingsstyrelsen, i breven kräver församlingsmedlemmar att styrelsen ska svara på ifall de kan stå bakom de tankarna som

¹⁷⁶ Församlingsstyrelsens protokoll 16/2 1978, (FaB), serie A3, 2012:20. För brevet i sin helhet se bilaga 2.

framfördes i predikan. I brevet som den ena församlingsmedlemmen skickat nämns att predikan tog upp; ”...tankar om mannens och kvinnans förhållande till varandra. Den syn som då redovisades strider helt mot vår uppfattning om köns lika ställning och delade ansvar. Den gav dessutom prov på en bibelsyn, som vi inte kan dela.”¹⁷⁷

Församlingsstyrelsen tar avstånd från tankarna som framkom i predikan och förmedlar detta på ett möte med de anställda, ungdomsrådet och berörda ledare. Hos en del personer i gemenskapsgrupperna fanns följaktligen en bibelsyn som var svårförenlig med klimatet i Immanuelskyrkan.

Under hösten 1977 och våren 1978 verkar relationen mellan gårdsassistenterna/ gemenskapsgrupperna och församlingsstyrelsen fungerat om än allt mer frostigt. På församlingsstyrelsens möte 19 november 1977 förtydligas vad gårdsassistenternas uppgift skall vara;

Arbeta med personkontakt och bibelstudier bland ungdomarna i linje med den verksamhet som härmed vuxit fram de senaste åren, med ungdomskören Liv samt med uthyrningsfrågor och övrig administration i Sturegården. Att samarbete skall ske mellan de gårdsanställda och församlingspastorer.¹⁷⁸

Att den sista meningen behövde poängteras är intressant. Personkemin mellan gårdsassistenterna och övriga anställda verkar ha blivit kyligare. Öppettiderna i Sturegården ändras och det måste då och då betonas att gårdsassistenterna måste vara på plats som vaktmästare. Som det framkom i det öppna brevet blev kanske andra aktiviteter i viss mån lidande.

Under våren 1978 förvärrades läget. Eftersom SMUs verksamhetsberättelser saknas för åren 1978 och 1979 så finns bara information i församlingsstyrelsen och ungdomsstyrelsens protokoll. I protokollet från den 9 maj 1978 framkommer att de båda gårdsassistenternas provanställning inte förlängdes, detta ”...efter ett par timmars diskussion”.¹⁷⁹ Beslutet kom att få stora konsekvenser vilket man då kanske inte var fullt medvetna om. Gårdsassistenterna valde att sluta engagera sig i Immanuelskyrkan, istället kom de att lägga allt sitt engagemang på gemenskapsgrupperna. På grund av deras stora kontaktnät och inflytande, skapade det svallvågor på andra ledare och ungdomars engagemang. I en sorts solidaritetshandling följde

¹⁷⁷ Församlingsstyrelsens protokoll 12/4 1977, (FaB), serie A3, 2012:20.

¹⁷⁸ Församlingsstyrelsens protokoll 19/11 1977, (FaB), serie A3, 2012:20.

¹⁷⁹ Församlingsstyrelsens protokoll 9/4 1978, (FaB), serie A3, 2012:20.

andra ungdomar gårdsassistenternas prioritering och lade ner sitt engagemang i Immanuelskyrkan.¹⁸⁰

Motiv till att fortsatt ha kvar de båda gårdsassistenterna var att det under året som gått lotsat ett stort antal nya ungdomar till att bli medlemmar i församlingen. Bara under våren 1978 ska ett 30-tal nya ungdomar gått med.¹⁸¹ Motiven till varför församlingsstyrelsen valde att inte förlänga anställningen verkar dels ha varit samarbetsvärigheter mellan pastorer och ungdomsledarna. Vad som också verkar ha bekymrat församlingsstyrelsen, var att ungdomarna inte lagt sin energi på aktiviteter i kyrkans lokaler utan på sina bönegrupper hemma hos varandra. Därtill ovilja mot biblicismen som bland annat tog sig uttryck i familjepredikan 24 april 1977. Rädsla för att bibelgrupperna hade eller kunde leda till indoktrinering. Osämjan mellan ungdomar och församlingsstyrelsen verkar ha växt fram under en längre tid. En teckning med pseudonymen Helge From ska någon gång i tidsspannet ha satts upp i kyrkan med texten: ”Alltså, jag har inget emot husförsamlingar, bara dom träffas i kyrkan.”¹⁸²

Vad som skänker ett historiskt skimmer över stämningen 1978 i Immanuelskyrkan var att församlingen just det året firade hundra år. I samband med firandet 1 oktober framställdes ett drama; ”Guds barn av nåd”, som senare även spelades in på Super 8 film. Dramat skildrade hur församlingen startade samt väckelsen i slutet på 1800-talet. Delvis i Närunga, en ort norr om Borås nära Vårgårda. I dramat ska personer i ungdomarnas föräldrars generation ha spelat upp hur Missionsförbundet en gång började som en protest mot superi och den maktfullkomliga statskyrkan. En överhet som förbjöd folk från att samlas hemma och studera Ordet. En del ungdomar kom att uppleva att dramat skildrade deras situation. Hur föräldragenerationen ställde absoluta auktoritetskrav liknande den dåtida statskyrkan. Både i protokoll och intervjuer nämns att de äldre i församlingen hade mer förståelse för ungdomarnas fromhet än föräldragenerationen. Att de äldsta i församlingen en gång i tiden blivit väckta på ett liknade sätt som det skildrades i ”*Guds barn av Nåd*”.¹⁸³

¹⁸⁰ Olsson 2019, s. 378.

¹⁸¹ Olsson 2019, s. 378.

¹⁸² Olsson 2019, s. 380.

¹⁸³ Olsson 2019, s. 380.

7.3 Efter brytningen

7.3.1 Folk försvinner

Den 5 september 1978 rapporteras i ungdomsstyrelsens protokoll om svårigheter som uppstått då seniorkommittén skulle fastställa höstens program. Kommittén ansåg sig inte kunna ställa upp på lördagar i kyrkan, med risk att detta kunde kollidera med gemenskapsgruppernas samlingar.¹⁸⁴ Seniorkommittén befriades från ansvar. Inte bara seniorverksamheten läggs på is utan även ungdomskören Liv. I en jubileumstext från styrelsen 10/12 beskrivs att: "...det finns också sådant som inger oro och bekymmer. Dit hör det som hänt bland er ungdomar i och med delningen av ungdomskören Liv och uppkomsten av de grupper som nu arbetar på kyrkorna på Dammsvedjan och Hässleholmen..."¹⁸⁵

Protokollsmässigt blir 1979 ett mycket skralt år. Det framgår att gården omorganiseras, gårdsassistenttjänsten försvann helt. Det nämns att kritik riktas mot skolevangelisternas verksamhet. Då församlingsföreståndaren håller sitt anförande under årsmötet antyder han något. Han talar om skillnaden mellan en vanlig församling och Guds församling. Han tar upp Joh 15; "grenar måste förbli i stammen Kristus för att bära frukt".¹⁸⁶ Först 1980 börjar man till fullo förstå vad som har hänt. Nya personer har tagit över ledarrollerna. De konstateras att kören är borta, att tonår och seniorgrupperna kraftigt decimerats. Så även gruppen konfirmander som 1979 endast ska ha varit 3 stycken. Scouterna som tidigare varit två gånger i veckan har slagits ihop till en gång i veckan. Allra mest alarmerande är bristen på ledare.¹⁸⁷

Den 4 januari 1980 säger ungdomspastorn på ungdomsstyrelsens möte att det för närvarande inte finns några ledare att ta i församlingen, trots att han; "har vänt ut och in på matrikeln".¹⁸⁸ SMUs ordförande nämner att det börjar minska med barn i söndagsskolan, att det inte brister hos barnen utan att föräldrarna inte skickar dit dem. Den 3 maj 1980 väcks krav på att SMU ska införlivas med församlingen. Därtill nämns; "Att ang. anställa någon i SMU-arbetet inte löser några problem, vi kan inte skjuta över problemet på någon anställd."¹⁸⁹ Under ett församlingsmöte den 18 september 1980 skrivs tankarna från SMUs dåvarande ordförande

¹⁸⁴ Ungdomsstyrelsens protokoll 5/9 1978, (FaB), serie A4A, 2012:29.

¹⁸⁵ Församlingsstyrelsen protokoll 10/12 1978, (FaB), serie A3, 2012:20.

¹⁸⁶ Årsmötesprotokoll 9/5 1979, (FaB), serie A1, 2013:20.

¹⁸⁷ SMUs verksamhetsberättelse 1980, (FaB), serie F3A, 2012:42.

¹⁸⁸ Ungdomsstyrelsens protokoll 4/1 1980, (FaB), serie A4A, 2012:29.

¹⁸⁹ Ungdomsstyrelsens protokoll 3/5 1980, (FaB), serie A4A, 2012:29.

ner. Han var tidigare drivande i ungdomskören Liv men stannade kvar inom församlingens arbete.

De unga måste förankras i församlingen om församlingen skall leva vidare. Att detta inte fungerar beror både på unga och äldre...mera folk i församlingen borde engageras i de olika uppgifterna, så att de olika ledarna kan få mera tid över att vara med i bönegrupper i församlingen...de ungdomar som vi nu har i församlingen, måste vi vårda om, så att de känner att de har ett hem i församlingen.¹⁹⁰

I ett led att hantera situationen ska många i församlingen haft bönemöten, de olika ledargrupperna som kvarstått ska även ha samlats och delat sina upplevelser. Ungdomspastorn tillägger under församlingsmötet; ”att församlingen är lite förlamad, och ibland känns det lite ensamt... grupperna som har lämnat församlingarna skall vi inte bry oss om, utan ändå se det hela som en enhet.”¹⁹¹

Under våren 1980 gick sju personer ut ur församlingen på egen begäran.¹⁹² Det flesta av de personer som brutit med församlingen, verkar dock tills vidare fortsatt att stå med i matrikeln, men slutat gå till kyrkan eller engagera sig. Utifrån Olsson framstår att det uppstod splittringar inom flera familjer. Dels att de äldre fortsatte att vara kvar men att de yngre slutade komma. Men även att äldre också slutade eller att något av barnen valde att vara kvar. Valet stod inte bara mellan att vara kvar eller gå med Gemenskapen. Ett tredje alternativ var att inte välja något. Under många konflikter kan det finnas en önskan att peka ut syndabockar. Det ska ha drabbat både ledande personer från Gemenskapen och personer från församlingsstyrelsen. Samvetskval som många länge burit på. Många äldre i församlingen ska ha tagit det som hände i församlingen mycket hårt. Att den kontinuitet som förväntats brustits.¹⁹³

7.3.2 Tekokrisen

Mitt under brytningen i slutet av 1970-talet pågick en annan omfattande process som kom att påverka staden Borås. Nämligen den så kallade teko-krisen. Den kvinnodominerande textil- och konfektionsindustrin hade blivit för dyr att avlöna i Sverige. Under en övergångsperiod på 10-20 år utlokaliserades den arbetskrävande tillverkningen till länder med lägre löner. Omvandlingen slog väldigt hårt mot textilstaden Borås, tusentals personer blev arbetslösa. En del kunde få nya jobb inom den offentliga sektorn men inte alla. Färre jobb överlag fanns att få, mängder av invånare flyttade från staden eller blev kvar i miljonprogrammen där det fanns

¹⁹⁰ Församlingsmöte 18/9 1980, (FaB), serie A1, 2013:20.

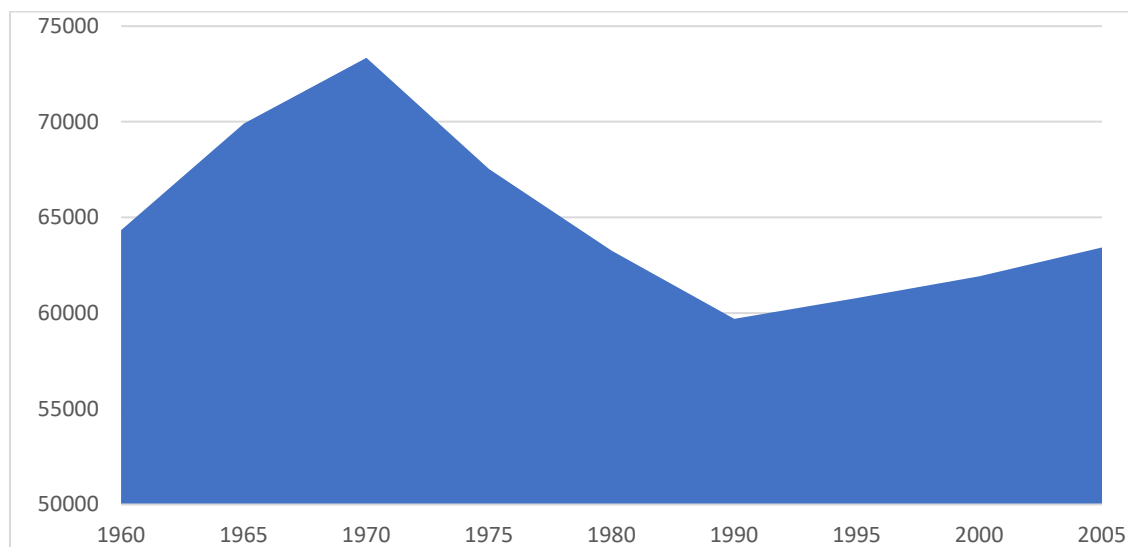
¹⁹¹ Församlingsmöte 18/9 1980, (FaB), serie A1, 2013:20.

¹⁹² Årsmötesprotokoll 23/4 1980, (FaB), serie A1, 2013:20.

¹⁹³ Olsson 2019, s. 381.

otaliga tomma lägenheter. Som man ser i diagrammet nedanför minskade Borås befolkning trots kommunsammanslagningar med bortåt tiotusen personer mellan 1970 och 1990. Från att ha varit Sveriges tionde största stad 1960 sjönk man ner till den fjortonde 2005.¹⁹⁴

*Figur 2. Befolkningsutveckling i tätorten Borås 1960-2005*¹⁹⁵

Delvis skymtar man tekokrisens effekter 1978 då Borås Ekumeniska Råd inför församlingsstyrelsen vill satsa på ungdoms- RIA-byråer (rådgivning i alkohol och narkotikafrågor). I förslaget nämns att;

Borås är en stad med stora sociala problem. Hösten 78 beräknas c:a 2000 ungdomar vara arbetslösa i åldern 16-25 år. Detta och andra sociala problem gör att det finns drogmissbruk. Det finns c:a 400-narkotikamissbrukare, dessutom tillkommer sprit och haschmissbruk. Borås har även en stor grupp invandrare.¹⁹⁶

De aktiva ungdomarna i Immanuelskyrkan och Gemenskapen hade antagligen inte varit sömmerskor och blivit arbetslösa i tekoindustrin. Likväl bar de mest aktiva ungdomarna på ambitionen att förändra staden. Redan i början av 1970-talet hade gemenskapsjular skapats där kyrkan bjöd på mat till hemlösa och andra under julafton/juldagen.¹⁹⁷ Ungdomskören

¹⁹⁴ SCB statistiska meddelanden, Tätorter 1960 - 2005, MI38SM0703, 2009, [Microsoft Word - MI0810_2009A01_SM_MI38SM0901_2 \(scb.se\)](#) s. 31, [hämtat 17/10 2020].

¹⁹⁵ SCB statistiska meddelanden, Tätorter 1960 - 2005, MI38SM0703, 2009, [Microsoft Word - MI0810_2009A01_SM_MI38SM0901_2 \(scb.se\)](#) s. 31, [hämtat 17/10 2020]. Observera att det inte rör sig om Borås Kommun utan tätorten Borås. Diagrammet påverkas av att tätorten Borås sammanslogs med Brämhult 1965, Lundaskog och Ryda 1970 och Ekås 1975. Sammanslagningarna till trots kom ändå befolkningsutvecklingen att gå ner. Oklart varför året 1985 saknas.

¹⁹⁶ Församlingsstyrelsens protokoll 1/6 1978, (FaB), serie A3, 2012:20.

¹⁹⁷ Traditionen med gemenskapsjular har fortsatt i Immanuelskyrkan in i modern tid. Även efter brytningen med gemenskapsgrupperna.

hade innan brytningen sjungit på Tempo, Algots och Sjöboklint.¹⁹⁸ Under Korståget/mötesserien med riksevangelisten Jan Erixon i februari 1978 förekom paneldiskussioner med temat ”Om Jesus var jobbare på Algots” (Algots var en av stadens största textilfabriker). Till paneldiskussionerna i Immanuelskyrkan försökte ungdomarna bjuda in dels Algot Johansson från Algot, Ellos chef Olle Blomqvist och Eiser chef Engblom.¹⁹⁹

Företaget Algots hade gått i konkurs 1977 och införlivades då i Eiser. En enorm statlig koncern bestående av mängder av tekoindustrier. Staten pumpade in miljoner men pengarna räckte ändå inte. 1977 hade koncernen Eiser 5400 anställda i Sverige, 1980 hade antalet minskat till 3500.²⁰⁰ Under samtalen med informanterna beskrev många en sorts ovisst depressionsstämning som kom att ligga över Borås under 1980- och 1990-talet. Den stämningen var antagligen mer en konsekvens av strukturomvandlingen än av den frikyrkliga brytningen. Resten av Sverige fortsatte medan Borås stannade upp. Självbilden var stukad.

7.3.3 Vad hände med gemenskapsgrupperna?

I Frohms avhandling från 1995 beskriver han hur han 1982-1983 besökte Gemenskapen i Borås. Han intervjuade ledare och delade ut 76 enkäter som besvarade av 32 personer. Ifrån enkäterna framgår att de flesta var mellan 15-30 år. Ungefär lika många tjejer som killar. Av de 32 som svarade ska 13 varit medlemmar i Svenska Missionskyrkan, 2 i Pingstkyrkan och 1 i Baptistkyrkan. Även om ledarna som Frohm intervjuade konstaterade att över hälften av det totala antalet i Gemenskapen ska ha kommit från icke kristna hem. Hur många var med totalt? Frohm nämner siffrorna 200-300 i början av 1980-talet. Tyngden låg på Hässleholmen medan 40-50 personer bodde på Kristineberg. Cirka 150 personer ska även periodvis ha bott runt Daltorp. De vid Daltorp rörde sig mest om ungdomar som gick på gymnasiet eller precis slutat skolan.²⁰¹

Ledarskapet i gruppen ska ha varit fem personer men med tiden utökats till sju. Ledarna ska ha träffats en gång i månaden och diskuterat olika frågor. En förskjutning ska ha skett från de löst sammansatta bibelstudiegrupperna, istället ska det med tiden mer ha handlat om

¹⁹⁸ Ungdomsstyrelsen 7/10 1975, (FaB), serie A4A, 2012:29.

¹⁹⁹ Församlingsstyrelsens protokoll 17/1 1978, (FaB), serie A3, 2012:20.

²⁰⁰ Andersson, ”Sveriges förenade trikåfabriker”, Eiserstiftelsen, 2018, [Berättelse om Eiser - Eiser Stiftelsen \(dinstudio.se\)](https://dinstudio.se) [hämtad 17/10 2020].

²⁰¹ Frohm 1995, s. 133-134 samt s. 138.

basgrupper med en eller flera familjer som grundstomme (ordet celler nämns ibland också). Styrningen från ledarna beskrivs som ganska vag, eget ansvar ska ha uppmuntrats.²⁰²

Hur man såg på sig själv som en församling tycks ha varit något som diskuterades mycket. Slutsatsen ska ha blivit att man såg sig som del av Guds hela kristna församling i Borås, därför ville man inte säga sig vara del av något samfund. Saker som organisation, traditioner, matriklar eller byggnader ska ha varit av ringa intresse. Termerna *Guds folk*, *Guds familj* eller *husförsamling* förekom även i enkäternas svar om vilka man var. I Frohms enkätsvar förekom även önskan att skapa en vardagsgemenskap av kristen karaktär, därtill framhölls att engagemanget i stort var en protest mot individualism och traditionstänktande. Att de i grupperna samtidigt fick möjlighet att utvecklas som individer och känna trygghet och vänskap. Öppenhet och spontanitet togs tillvara, till skillnad från ”kyrkornas förstelnade traditioner”.²⁰³ Även om styrningen följaktligen var ganska lös framkom även ett antal grundtankar som ledarskapet enligt Frohms intervju försökte etablera:

- Hela Bibeln är sann. Anhängare av en s. k. fundamentalistisk bibelsyn.
- Individen är det viktigaste. Målet att sträva efter är ett personligt förhållande till Gud med Jesus som frälsare.
- Betoning på de personliga bibelstudierna och små grupperna. Inte stora möten.
- Stor vikt på det allmänna prästadömet. Betoning på lekmännens roll.
- Betoning på den globala missionen.²⁰⁴

Exempel på aktiviteter som genomfördes var främst olika evangelisationskampanjer. Alla gymnasieelever i Borås ska ha fått foldrar och bjudits in att prata om livsåskådningsfrågor. Hela 80 000 traktat ska ha delats ut. Då den nya bibelöversättningen kom 1981 sattes en teaterföreställning upp på Borås stadsteater. För tusen kronor köptes tio minuter i en allsvensk match där gruppen berättade om översättningen. Grupper deltog även i ”Vallmoprojektet”, ett nationellt försök att framställa en ny pedagogik utifrån en kristen människosyn. Projektet ska ha pekat på ett val mellan kristendom och hedendom. En ambition fanns att ”kristna värderingar” skulle komma in och prägla alla samhällets sektorer.²⁰⁵

²⁰² Frohm 1995, s. 139.

²⁰³ Frohm 1995, s. 140.

²⁰⁴ Frohm 1995, s. 134-135.

²⁰⁵ Frohm 1995, s. 137.

Mest uppmärksamhet ska Gemenskapen ha fått för sin ”Rätt till livet”- kampanj 1982. En kampanj där gruppen var kritisk till antalet aborter i Sverige. De gjorde bland annat en film om två flickor som blev gravida där den ena behöll barnet och den andra gjorde abort. Vissa scener i filmen ska ha uppmärksammats på riksnivå. Bland annat korta scener från tyska koncentrationsläger. Ledarna ska efter filmen fått utså mycket hätsk kritik i media. Övrigt som lyfts fram av Frohm är att grupperna hade stort engagemang för invandrare på Hässleholmen. Detta i ett försök att bryta murar av kulturell och social karaktär mellan invandrare och svenskar. Därigenom även rekrytera missionärer till OM.²⁰⁶

7.3.4 Pingstkyrkan och Livets ord

Olsson förklarar vidare att personer från Pingstkyrkan och Gemenskapsgrupperna med start 1978 ska ha genomfört storsamlingar med upp emot 300 besökare. Personer från Pingstkyrkan och Gemenskapsgrupperna kände varandra sedan skolevangelisationen och ekumeniken i början av 1970-talet. Då en inflytelserik andrepastor i Pingstkyrkan slutat sin tjänst flyttade dennes familj till ett hus i Dalsjöfors, många andra pingstväänner flyttade efter så gatan fick smeknamnet ”Hallelujasvängen”. Efter en viss turbulens inom Pingstkyrkan ska det på 1980-talet ha kommit på plats någon sorts försoning mellan andrepastorn och äldstebroderna (1982). Efter en del tankar om att starta en egen församling i Dalsjöfors blev det istället samarbete med Målsryds Missionsförsamling. 1988 ska sedan flera av pingstfamiljerna flyttat till Uppsala och gått på Livets Ords bibelskola. Under perioden innan ska det ha funnits flera samarbeten mellan gemenskapsgrupperna på Hässleholmen/Kristineberg och gruppen från Dalsjöfors. Bland annat organiserad bön för Borås med samlingar i bl.a. Korskyrkan.²⁰⁷

Olsson skriver (utifrån en hemsida) att gemenskapsgrupperna runt år 1990 gick igenom någon form av kris. Det är troligt att detta hör ihop med att trosförsamlingen Lustgården (Livets ord) bildades i Borås 1988 med 50 medlemmar. Det ska ha börjat som en lördagsbibelskola 1987. Medlemmarna ska ha kommit främst från Immanuelskyrkan, Pingstförsamlingen i Gånghester och Gemenskapen på Hässleholmen.²⁰⁸ Lustgården ska på sikt ändrat skepnad och fått namnet Borås Kristna Center. Kontakten mellan andra samfund i Borås ska i början av 1990-talet blivit bättre, i det skedet ska Borås Kristna Center ha grundat en kristen förskola och senare Borås Kristna Skola.²⁰⁹

²⁰⁶ Frohm 1995, s. 137-138.

²⁰⁷ Olsson 2019, s. 389.

²⁰⁸ Olsson 2019, s. 390.

²⁰⁹ Borås kristna center, Vår historia, <https://bkc.nu/var-historia/> [hämtad 19/10 2020].

I Olssons bok står inte så mycket om 1990-talet. Personer som varit med i Gemenskapen på Hässleholmen ska ha varit med och bildat en Vineyardförsamling 1995. På ett ganska oproblematiskt sätt ska de ha haft alfakurssamarbeten med Bodakyrkan (Baptistkyrkan). Den lilla Vineyardförsamlingen ska sedan nystartat 2005. Det året ska de personerna gått med i EFK (Evangeliska Frikyrkan, f.d. Örebromissionen).²¹⁰ De ska ha hyrt Ribbinggården som ligger på Byttorp i Borås, 2014 ska det sedan ha flyttat tillbaka till Hässleholmen och tagit namnet Brokyrkan.²¹¹

Informant från Gemenskapen som intervjuades i den här uppsatsen är ännu aktiv i Brokyrkan på Hässleholmen. Personen höll i stora drag med om den beskrivning som finns i Frohm och framför allt Olssons skildringar. Informanten tillade även att Hässleholmen förändrats mycket under de fyrtio år som gått sedan starten, i början hade fler lägenheter stått tomma och den etniska sammansättningen varit annorlunda. Det sammanhållande kollektivhus som Gemenskapen haft hade varit Våglängdsgatan 123-129. Ett trevåningshus med fyra trappuppgångar. Under 1980- och delar av 1990-talet hade så gott som alltid lägenheterna i markplan bebotts av familjer som deltog i Gemenskapen, därtill delar av lägenheterna ovanför. De hade haft samlingar hemma hos varandra och barnen hade kunnat leka tillsammans utanför. Även om huset numera inte längre är bebott av någon från Gemenskapen, bor flera av de tidigare medlemmarna kvar inom gångavstånd. Mycket av gruppens engagemang lever ännu kvar i området, dels i samarbete mellan Brokyrkan och andra kyrkor (Bodakyrkan, Hässleholmens kyrka), samt med Fjärdingsskolan. Informanten beskrev att många präster, lärare och personal inom socialtjänsten kommit och gått sedan 1978. Men att stommen av personer inom Gemenskapen har bestått och varit en trygghet i ett område med annars hög omsättning av människor.²¹²

²¹⁰ Olsson 2019, s. 394.

²¹¹ Brokyrkan, "Vår historia. Ett fågelperspektiv på församlingens historia", <https://www.brokyrkan.nu/historia> [26/10 2020]. Enligt Olsson ska "nystarten" skett 2007 (Olsson 2019, s. 394).

²¹² Intervju med X, 25/4 2020.

Figur 3. Våglängsgatan 123-129 på Hässleholmen i Borås²¹³

7.3.5 Vägvalet

Förutom att det funnits en koppling mellan Gemenskapen och uppkomsten av Borås Kristna Skola, kom det även att uppstå ett politiskt parti med kopplingar till nätverket. Mellan åren 1994-2014 fanns det i Borås kommun ett parti som hette Vägvalet. Inte att förväxla med Vägvalet i Göteborg. Vägvalet i Borås bildades då den i Pingstkyrkan aktiva Björn Wahllöf blev utesluten ur Kristdemokraterna och startade eget parti. Slöjdläraren Björn Wahllöf hade 1982-1985 varit ensam ledamot för KDS i Borås samt ledamot 1991-1994. Han ska ha uteslutits från partiet på grund av samarbetsproblem och hans missnöje med KDS positiva syn på EU.²¹⁴ För den här uppsatsen är Wahllöf intressant eftersom han var med och startade ungdoms- RIA-byrån i Borås 1978 och därigenom fick ett stort ekumeniskt kontaktnät i staden.²¹⁵ Enligt informanten från gemenskapsgruppen, ska de flesta från Gemenskapen röstat på Wahllöf både när han var med i KDS och då han ledde Vägvalet.²¹⁶ Partiet Vägvalet kom att få en stark förankring i östra Borås kommun, inte minst i Gånghester där flertalet av dess aktiva medlemmar bodde (i det distriktet fick det 2010 13.7% av rösterna). Detta ska ha kommit sig av att Wahllöf skapade partiet tillsammans med en person som varit ledande i Gemenskapen i Gånghester. I partiets wikipediatråd nämns också att många av partiets medlemmar hade rötter i Gemenskapen (då med betoning på den i Gånghester).²¹⁷ Av de olika band som Gemenskapen på Hässleholmen haft genom åren, ter sig bandet till Gemenskapen i Gånghester ha varit det mest bestående.

²¹³ Bilden är tagen av författaren. 13/9 2020.

²¹⁴ Vägvalet (Borås), <https://sv.wikipedia.org/wiki/V%C3%A4gvalet> [hämtad 19/10 2020].

²¹⁵ Församlingsstyrelsens protokoll 1/6 1978, (FaB), serie A3, 2012:20.

²¹⁶ Intervju med X, 25/4 2020.

²¹⁷ Vägvalet (Borås), <https://sv.wikipedia.org/wiki/V%C3%A4gvalet> [hämtad 19/10 2020].

8. Analys

Uppsatsens frågeställning är följaktligen att ta reda på hur det låg till med försoningen mellan Gemenskapen och Immanuelskyrkan. För att besvara den frågan måste vi först återigen försöka förstå varför det blev en brytning. Vi börjar med att beskriva brytningen på ett weberianskt strukturellt sätt och försöker åskådliggöra olika påverkningsfaktorer. Därefter zoomar vi in på idealen från slutet av bakgrunden, för att avsluta med Turners vitalisering och den uteblivna försoningen.

8.1 Kontextuella nationella faktorer och lokala institutionella faktorer

Max Webers sekulariseringsteori utgår ifrån att religiösa processer kan delas in i virtuosreligiositet och den institutionaliserade kyrkan. Ständiga processer medför att de virtuosreligiösa tendenserna avknoppas ur andra religiösa grupper. På sikt institutionaliseras sedan de grupperna och leder till nya utbrytningar. Utifrån den mallen kan man säga att Missionsförbundet i Västergötland uppstod i slutet av 1800-talet. Enligt Sigvard Plith skedde det delvis som en reaktion på flera förändringar i samhället; landsbygdsproletarisering, skiftesreformer, järnväg, folkskola med mera. Förändringarna skapade grogrund för nya religiösa grupper. Grupper som i Göteborgs skift hölls innanför Svenska kyrkan, men i Skaraborgs skift blev till missionsförsamlingar.

Borås kom sent, först på 1900-talet, att bli en frikyrklig stad (eftersom det främst var i skiftet mellan 1800/1900-talet som staden växte till och blev till en stad). Då staden växte steg även den frikyrkliga religiositeten allt eftersom urbaniseringen gjorde att staden fick in folk från de frikyrkliga bygderna norr och nordost om staden.²¹⁸ Generationen innan andra världskriget bar på en starkare religiositet än deras barn som tog över efter andra världskriget. Efter andra världskriget hade medlemmarna nämligen avancerat socialt och blivit medelklass med andra värderingar. Mindre ”konservativa” värderingar. Man var inte längre bokstavstroende utan hade en mer fri tolkning av bibeln. Något som delvis speglas då de äldre generationerna i församlingen hade mer förståelse för ungdomarnas andliga engagemang på 1970-talet.

Brytningen i Immanuelskyrkan på 1970-talet blev en konsekvens av både lokala institutionella faktorer och kontextuella nationella faktorer. Här kanske någon protesterar, enkelt uttryckt skedde brytningen utifrån att gårdsassistenterna inte fick förlängning av sina tjänster. Fast även om tjänsten hade förlängts, är det inte osannolikt att det ändå på sikt skulle

²¹⁸ Folk som flyttat till staden blev måhända mer drivande i församlingarna, inte bara för att de kom från en mer religiös landsbygd, utan även i brist på andra kontaktnät. I jämförelser med deras barn som växer upp i staden med fler valmöjligheter.

bli ohållbart att hålla ihop församlingen med Gemenskapen. Internt kan man se att Immanuelskyrkan satsade stort på ungdomsarbete, i slutet av 1960-talet hade de byggt både en idrottshall och en ungdomsgård. Man upplevde en boom. Gick det rent av för bra? Hedlund beskriver i sin bok att; ”Det är ett allmänt känt faktum, att procenten aktiva medlemmar i församlingen minskar ju större den är”.²¹⁹

Folk drogs med som tillhörde en ungdomskultur, fjärran från den egna uppfattning av vad det innebar att vara en SMU-are. Högröstade ungdomar som inte ville bedriva mötetraditionen på det sätt man var van vid. En spricka skapades mellan drivande yngre i församlingen som ville evangelisera ännu mer och de äldre som snarare verkar ha önskat satsa på de man redan hade. Vissa av de yngre kände sig förbisedda. Upplevde att den verksamhet som bedrevs tappat sitt andliga innehåll. Blivit urvattnat. Att den äldre generationen därtill inte levde som de lärde. Att ungdomsverksamheten som allt kretsade kring inte var självändamålet. I stället borde verksamheten syfta till att få folk att leva som kristna samt inte minst evangelisera och frälsa fler människor. Nya människor, inte de redan frälsta. På samma sätt kände sig de äldre i församlingsstyrelsen förbisedda. Om det var något som de gjort, så var det att de hade lyssnat på de yngre. De hade för ungdomarnas skull lagt ner tid och kraft på att bygga både en idrottshall och en ungdomsgård. Med syfte att nå nya ungdomar.

Både ungdomsrörelsen á la 68 och den karismatiska rörelsen red nationellt på en sorts våg av förväntan. En förväntan på något nytt som skulle komma. Under det tidiga 1970-talet var ungdomsarbetet frodigt i Borås, därtill kom gemenskapsgrupperna att bli en succé. Mängder av ungdomar gick med. I slutet av 1970-talet gick luften ur den karismatiska rörelsen nationellt. Samtidigt som tekokrisen förvandlade Borås självbild på ett sätt som varken Borås eller historikerna gjort rättvist.²²⁰ Den förväntan och ambition som gemenskapsgrupperna bar på behövde få ett utlopp. Men vart skulle man vända sig för att se vart vindarna bar? Inåt? Vems fel var det att allt avstannade och slutade gå framåt? Den bakåtsträvande församlingsstyrelsen som inte beaktade eller tog tillvara det andliga? Strukturerna och traditionerna? Eller hade folk som varit med i början försvunnit för att de började bli vuxna? Flyttat från staden för att studera? Börjat tänka på familjeliv, barn och karriär. Somliga hade inte längre hade tid för Guds kropp i Borås.

²¹⁹ Hedlund 1957, s. 25.

²²⁰ Anmärkningsvärt är att även de kristna kollektivhus som Knut Frohm beskrev i Malmö och Uddevalla också uppkom i städer som genomlevde strukturkriser (varvsnedläggningar). Samband? Något som möjliggjorde dels tomma lägenheter och hjälpbehov?

Måhända har frikyrkornas egna skötsamhetsideal varit både dess största tillgång men också dess största fiende. I och med att man förväntas vara skötsam och flitig utbildar man sig. Under utbildningens gång flyttar ungdomar från Borås till andra storstäder med tillgång till högre utbildning. Detta gällde framför allt Borås under 1970- och 1980-talet då textilindustrin imploderade. Efter utbildningen hinner medlemmarna sedan inte med fortsatt ideellt engagemang i frikyrkan. Kanske var det största brottet som gemenskapsgruppens ledare gjorde, inte att det bröt med Missionsförbundet. Det största brottet var att de bröt mot sina föräldrars förväntningar om att de borde flytta från Borås och utbilda sig. I stället bosatte de sig i miljonprogramområden, fjärran från den medelklass som de kom ifrån.²²¹

Det skall även konstateras att det i många föreningar uppstår svårigheter hur man ska se på ideellt och avlönat engagemang. I Missionskyrkans barndom hade inte detta problem funnits eftersom så gott som alla (utom kringresande predikanter) varit oavlönade. Under andra halvan av 1900-talet ökade antalet anställda i kyrkan.²²² I Immanuelskyrkans fall tog det sig uttryck i bland annat gårdsföreståndare och gårdsassistenter. Mellan raderna i protokollen framkommer att många individer investerat en oerhörd mängd med oavlönade timmar i kyrkan. Inte minst möten. Då ”tjänstemän” anställs för att skötta den allt större verksamheten, förstår man att de haft en stort tyngd på sina axlar. Förväntningar att ha karisma och dra till sig många ungdomar, få verksamheten att blomstra. Att skapa en bra verksamhet är inte lätt och tar mycket tid och engagemang. Man får därför förståelse både för församlingsstyrelsen som ville få in folk utifrån med andra perspektiv, men också gemenskapsgrupperna som ville se ledare som var lokalt rekryterade. Båda förhållningssätten hade sina för- och nackdelar.

8.2 Tradition kontra nya ideal

Av de hundra vitaliseringsrörelser som Olsson undersöker resulterar sju stycken i avhopp utan att någon försoning faller på plats. Det rör sig dels om Immanuelskyrkan i Borås, Pingstkyrkan i Borås, Frälsningsarmén och Baptistkyrkan i Halmstad, Rörviks Alliansförsamling, Baptistförsamlingen i Oskarshamn samt Tureborgsgemenskapen i Uddevalla.²²³ Så gott som alla dessa brytningar skedde som en följd av den karismatiska vågen som svepte in under 1970-talet. Vad författaren ser som anmärkningsvärt, är att den karismatiska vågen enligt Aronsson till största del påverkade Pingstkyrkan.²²⁴ Likväl talar

²²¹ Det ska tilläggas att många som var men i Gemenskapen senare med tiden kom att utbilda sig.

²²² Man kan fråga sig om ökningen delvis beror på att fler kvinnor började yrkesarbeta och fick minska ner på sitt ideella engagemang.

²²³ Olsson 2019, s. 88.

²²⁴ Aronsson 1990, kapitel 6.

Olssons undersökning för att ”de äldre frikyrkorna”, (Missionsförbundet, Baptistkyrkan, Metodistkyrkan och Frälsningsarmén) kom att drabbas hårdare, dvs få fler brytningar som följd av vitaliseringen. Slutsatsen till varför de drabbades hårdare, kan vara att de samfundet funnits längre och då utvecklats i en mer lågkyrklig riktning med ett mer relativistiskt sanningsanspråk. Det som Dean Kelley lite föraktfullt beskrev som ”svaga kyrkor”. När ungdomar i sådana samfund blir radikala (eller i detta fall kanske snarare radikal/konservativa), krävs en större motreaktion från församlingens sida. Något som blir extra smärtsamt eftersom ens förhållningssätt samtidigt är uttalat kulturöppet och samhällstillvänt. För att analysera detta djupare återvänder vi till idealen från slutet av bakgrunden, ideal som författaren hävdar präglade den karismatiska rörelsen nationellt. Vi ställer de idealen i kontrast mot Immanuelskyrkan i Borås.

1) Skepticism till den tidens institutionella kyrka. Det faktum att samhället blev mer och mer sekulariserat sågs delvis som en konsekvens av att kyrkan som organisation var otidsenlig. Något nytt behövdes. Det nya ansåg man finna i Bibeln och den tidiga kristendomen.

Gemenskapen i Borås var skeptisk mot 100 år av föreningskultur som byggts upp i Immanuelskyrkan. Det tar sig inte minst i uttryck i hur skeptiska de var till jubileumsfilmen som beskrev ursprunget. Vad som församlingen såg som ett led av traditioner, såg ungdomarna från Gemenskapen som att glöden som funnits i början falnat. Blivit till en byråkratisk föreningsinstitution med årsmöten, dagordningar, protokoll med mera. Förvisso skapad för att skänka legitimitet och bejaka demokratiska ideal, men likväl hämmande i skapandet av Guds kropp i Borås. Ungdomarnas nya entusiasm för Bibeln och biblicism gick därtill inte att jämka samman med den byråkratiska mötestraditionen eller de lågkyrkliga idealen.

2) Betoning på lekmännens roll. Skepticism inte bara mot institutioner utan även mot utbildning, meriter och auktoriteter som fanns däri. Om någon utbildades fanns risken att det genuina och innerliga försvann.

I brevet stod att ungdomarna inte ville att man skulle annonsera efter folk utifrån utan satsa på ledare i den lokala gemenskapen. Som en av informanterna nämnde fanns det nog också en rädsla för att de som gav sig av för att utbilda sig inte skulle komma tillbaka. Då ungdomarna själva hade skapat Gemenskapen fanns det kanske också en ovilja till att pastorer och andra vuxna auktoriteter skulle ta över och styra verksamheten. Har man tagit fram ett koncept vill man många gånger bestämma över det själv.

3) *Betoning på att rörelsen skulle vara ekumenisk. Man ville följaktligen att folk från olika kyrkliga samfund skulle mötas och förenas i rörelsen. De olika samfundsgränserna ansågs skadliga.*

Bilden från resultatdelen blir att ekumeniken mellan Borås kyrkor aldrig varit så stor som den var i början av 1970-talet under Nytt-liv-offensiverna. Lite som ett drivhus, en mötesplats för ungdomar med olika religiösa (och politiska) värderingar. Inte minst finns en tänkbar koppling mellan frimodiga individer från Immanuelskyrkan som börjar röra sig mot Pingstkyrkans karismatiska religiositet.²²⁵ Det blev också något att jämföra med i slutet av 1970-talet då vindarna vände. Samt också en ursäkt till varför man inte ville knyta upp sig för mycket i Immanuelskyrkans regi, av hänsyn till de som kom från andra samfund.

4) *Betoning på frälsning och andedop. En person blir frälst efter att vid något tillfälle talat i tungor (andedop) och då själv eller genom andra upplevt sig som frälst.*

I Olssons avhandling framkom att man på sjuttioalet bad i Pingstkyrkan men spelade kort i Immanuelskyrkan. Den meningen kände författaren väl igen från sin egen uppväxt i Immanuelskyrka under början av 2000-talet. En lågkyrklighet, tolerant och öppet förhållningssätt. Alla ska känna sig välkomna. Det enda som man har svårt att hantera inom Missionsförbundet är folk som blir *för* andliga. Målet med verksamheten är förstås att få folk att bli frälsta, men *lågmält* frälsta, *inte* via andedop, tungotal och starka känslor. Sådant gör man inte i Missionsförbundet. Sådant gör man i Pingstkyrkan. Du skall vara kristen, men inte *för* kristen. Inte hålla upp händer i luften under ekumeniska bönenmöten. Inte blunda när du sjunger och vara för utlevande. Det andliga försiggår inom dig, du ska inte utsätta andra för det. Det kan uppfattas som skrytigt och för mer.

5) *Betoning på det aktiva lärjungaskapet. Det vill säga att man efter att ha blivit frälst skulle evangelisera och frälsa andra. Därtill även osjälviskt hjälpa till i samhället på andra sätt. Till exempel hjälpa missbrukare, ungdomar på glid, fångar med mera.*

Inom frikyrkan har det alltid funnits en förväntan på att medlemmarna ska engagera sig ideellt. Det är del av syftet och kallelsen. Det aktiva lärjungaskapet var antagligen därför inget som stack allt för mycket i ögonen hos vuxengenerationen i Immanuelskyrkan. Även om det säkert fanns frågetecken kring varför vissa saker gjordes på bekostnad av annat.

²²⁵ Även om Gemenskapens bokstavstroende bibelsyn nog också kan ha kommit från engagemanget i navigatörerna och OM.

6) *Kollektiva boendeformer. Betona att detta då inte bara rör kollektiv utan även kollektivhus där folk bodde i egna lägenheter men möttes i vardagen. Man träffades under gemensamma måltider eller bönemöten. Kollektiven var delvis ett svar på den allt mer individualiserade världen, men också något som man såg stöd för i Bibeln.*

Gemenskapen i Målsryd bröt aldrig med Missionsförbundet eftersom relationen med pastorerna där var bättre. Kanske fanns det också skillnader i det religiösa utgångsläget mellan landsbygds- och innerstadsförsamling. Eller kontrasten att det inte fanns något miljonprogram utanför staden? Då ungdomarna började träffas i sina egna hem slutade de rent fysiskt att befinna sig i kyrkan. Kanske blev det något som församlingsstyrelsen kände olust över. Bristen på kontroll över vad som diskuterades. Risk för sekterism och indoktrinering? Att ungdomarnas redan fundamentalistiska bibelsyn skulle eskalera? Därtill är skillnaden mellan ideal fyra och fem är att det fjärde idealet går att förena med föräldrars medelklassvärderingar. Att bosätta sig permanent i ett miljonprogramområde, riskerar att förändra en själv mer än vad man lyckas förändra sina grannar. Likväl är det kanske därför som man kan ha stor respekt för de som valde att ta det beslutet. Hålla fast vid sina ideal att vilja förändra världen i det lilla. Av det som Gemenskapen i Borås gjorde, kvarstår idealet att flytta ut till miljonprogramområden som särskilt hedersamt idag då segregationen ökat i Sverige. Hässleholmen i Borås hade på 1970-talet inte hunnit bli fullt så segregerat som det är idag då det klassas som ett särskilt utsatt område med utanförskap, låga skolresultat, drogproblem och kriminalitet.²²⁶

²²⁶ Betonans ska förstås att många ur Gemenskapen med tiden kom att flytta till andra områden, skaffa villa och högre utbildning. Men kanske ändå ha kvar en enklare och mindre materialistisk livssyn.

8.3 Varför blev det ingen försoning?

Vi tar oss an försoningen. Rättare sagt, den uteblivna försoningen. Den blev en konsekvens av att brytningen blev så stark. Eftersom parterna hamnat långt ifrån varandra gick det inte att bli sams. Som antydde i syftesdelen var Olsson heller aldrig riktigt tydlig med vad han menade med begreppet försoning. Utifrån sina intervjuer ville han se en tendens till försoning mellan Gemenskapen och Immanuelskyrkan. Då i form av att vissa individer försonades privat, under årens gång ska även en del pastorer ha tillåtit folk ur Gemenskapen att ha ”alfakurser” (kristna introduktionskurser) i Immanuelskyrkan eller dylikt. *På det stora planet måste ändå konstateras att det aldrig blev någon försoning.* Skadan var redan skedd och gick inte att reparera. Som nämndes i metoden uppstod ett stigma i församlingen där man inte talade om det som hänt, eftersom brytningen upplevdes som så smärtsamt.

En svaghet med Turner teori (och inte minst Olssons val att kalla sista steget för försoning) är att revitaliseringsfasen blir förutbestämda att gå igenom en viss ordning. Olsson tar själv delvis upp den problematiken, han försöker istället konstruera ”kedjerörelser” där nya brytningar fortsätter att skapas av de redan befintliga brytningarna.²²⁷ Författaren till denna text, vill hävda att problemet ligger i att de liminala faserna är hämtade från en individuell idealtyp (individens passagerit). Ett mönster som bestod av följande faser:

Figur 4. Modell över Turners revitaliseringsfas

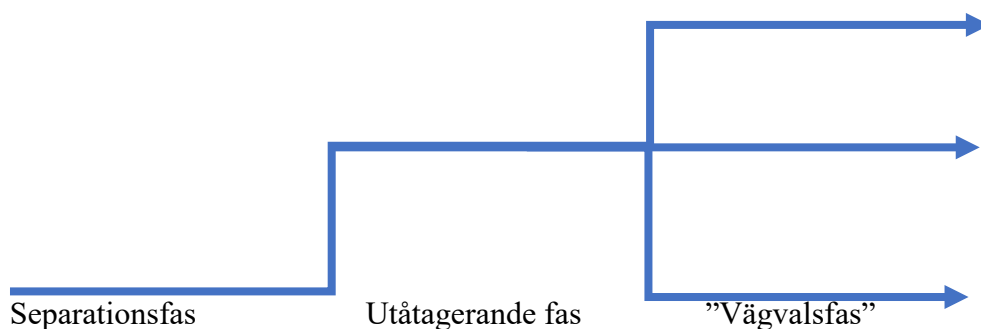

Den fas som kan anses ofullständig är den sista inkorporeringsfasen (den fas som Olsson ibland beskriver som försoningsfasen). Den borde ha fler alternativ än försoning, därtill vara mindre deterministisk till sin natur. En individs egen mentala resa passar bättre in i flödet än en grupp bestående av flera individer. Fler individer ger fler möjliga utfall. Måhända var också ndembufolkets liminala fas lättare att analysera för Turner än vad fallet blir med frireligiösa ungdomar i Borås på 1970-talet. Eftersom ndembufolket levde i en annan mer sluten kontext än ungdomsvärlden i det sekulära/modernistiska Borås. Tänker att de flesta

²²⁷ Olsson 2019, s. 88.

grupperingar trots allt, på Webers manér, uppstår ur redan befintliga institutioner. Precis som Olsson är inne på när därtill alla grupper inte någon försoning, en del fortsätter att genomgå brytningar. För att skapa en bättre modell har författaren därför bytt namn på sista fasen och kallar den ”vägvalsfasen.”

Figur 5. Tänkbar ny modell på Turners revitaliseringsfas

Varför just tre nya pilar? Se inte modellen som att det måste vara tre pilar, men likväl fler än en pil. Just i brytningen mellan Immanuelskyrkan och Gemenskapen kan man se fyra potentiella vägar som öppnades efter den utåtagerande fasen. En liten grupp återvände till Immanuelskyrkan, en grupp blev till Livet ord, en grupp fortsatte att verka som Gemenskapen/Brokyrkan och en sista grupp lämnade helt det kyrkliga engagemanget.

Vad som hade varit intressant att undersöka vidare, är hur den utåtagerande krisfasen bromsar sekulariseringen av samhället, alternativt skyndar på den? I Borås fall får man även ta sig an den konspiratoriska frågan; Vad hade hänt om det inte blivit någon brytning i Immanuelskyrkan? Frågan är intressant eftersom brytningen undermedvetet lever kvar i Immanuelskyrkans narrativ. I vuxen ålder har författaren till den här texten ett antal gånger hört folk säga att församlingen idag hade varit större ”...om det inte varit för Gemenskapen”. Att den generationen fortfarande saknas. Kanske hade församlingen varit större, eller så hade den inte det. Idag består församlingen av under 300 medlemmar, på 1970-talet var det över 600. Kanske hade sekulariseringen ändå förr eller senare gjort sig påmind. Andra faktorer spelar också in. I vågor på 1980-, 1990- och 2000-talet återkom större ungdomsgrupper i kyrkan, även om ungdomsarbetet idag till stor del är vilande. Ungdomsgården är omgjord till kaffestuga. En markant motgång kom måhända 1982 då Åsboskolan lades ner (det högstadiet som legat några kvarter bort från kyrkan, det påverkade även församlingens ekonomi, eftersom skolan hyrt Sturehallen som sin idrottshall).²²⁸ Redan i verksamhetsberättelsen från

²²⁸ SMUs verksamhetsberättelse 1983, (FaB), serie F3A, 2013:28.

1969 försökte ledare fundera över orsakerna till varför medlemsantalet hos scouterna då temporärt minskade. De pekade då på; ”1. Konkurrens från ex. TV, fotboll, ”sommarstugementalitet”, bilen med mera. 2. De nya stadsdelarna som växer upp kommer långt ifrån oss. Det blir för besvärligt att resa lång väg.”²²⁹Återigen får man kanske konstatera att sekularisering inte beror på en faktor utan snarare är ett samspel mellan flera olika variabler.

Som avslutning vill författaren passa på att tacka alla som ställt upp med tid och tankar under skapandet av uppsatsen. Då protokollen från sjuttioalet lästes uppenbarades vilken kopiös mängd av timmar som folk lade ner på oavlönat arbete i frikyrkan och förstås även andra föreningar. Av det skälet vill författaren passa på att tacka alla de som lade ner sin kraft på detta under den egna ungdomen. Ibland hör man folk berätta om destruktiva föreningar eller skogstokiga kyrkor de varit med i. För mig som vuxit upp i Immanuelskyrkan känns deras historier då alltid främmande. Eftersom min egen uppväxt i frikyrkan präglades av lågkyrklighet, öppenhet, demokrati och harmoni.

Olof Yrlid

Mobil- 0709221263

Mejl: olofyrlid@hotmail.com

²²⁹ SMUs verksamhetsberättelse 1969, (FaB), serie F3A, 2012:42.

9. Sammanfattning

Den här uppsatsen berör hur Immanuelskyrkan i Borås på 1970-talet byggde ut sitt ungdomsarbete. Ett stort ekumeniskt samarbete med andra kyrkor i staden gav inte bara ny energi och ökat engagemang. Det ledde även till att ungdomar kom i kontakt med tankegångar från den karismatiska vågen som redan på 1960-talet påverkat främst pingstkyrkor i USA men också Sverige. Ideal hade formats som tog sig uttryck i de bibelstudiegrupper som startades i Immanuelskyrkan. En ökad betoning lades på bibeltexten men också vikten av att leva rätt och i kollektiv. Inom rörelsen fanns också en kritik mot de mer traditionella sättet att styra kyrkor på. Ungdomarna i bibelstudiegrupperna sökte en mer platt organisation och mindre byråkrati. En enkelhet som skulle leda till att Guds kropp skulle resas i Borås. Från församlingsstyrelsens sida låg inte fokus på att de unga skulle leva rätt eller bedriva en massiv skolevangelisation, snarare ville man ha ett fungerande barn- och ungdomsarbete där de unga vuxna var verksamma som ledare. En brytning kom att uppstå 1978 när en av gemenskapsgruppens ledare inte fick förnyat förtroende som gårdsassistent i Immanuelskyrkan. Ungdomarna slutade gå till Missionskyrkan och bildade *Gemenskapen*. Ett nätverk mellan de tidigare bibelstudiegrupperna och andra grupper. Flera av anhängarna kom under 1980-talet och framåt att bo i kollektivhus i Borås miljonprogramområde.

Fokuset i den här uppsatsen har legat på att söka efter försoning mellan *Gemenskapen* och Immanuelskyrkan. Det har i tidigare källor rått lite oklarheter över vad som hände och ifall det blev någon försoning. Den här uppsatsen slår fast att vissa individer nådde försoning med varandra. Men att det överlag på ett strukturellt plan inte blev någon. Några av de som lämnade Missionskyrkan återvände, några gick med i Livets ord, en del startade en egen församling på Hässleholmen och andra lämnade helt kyrkan. Betonas skall också att alla från *Gemenskapen* inte kom från Immanuelskyrkan, en del kom från andra kyrkor och somliga från icke kristna hem. Den här uppsatsen vill hävda att det inte blev någon försoning eftersom brytningen i sig blivit så upp slitande. De inblandade hamnade för långt ifrån varandra. Delvis vill uppsatsen knyta detta till Missionskyrkans historia av lågkyrklighet, konsensus, vaga sanningsanspråk och öppenhet till olik tänkande. De idealen i sig blev för svåra att jämka samman med *Gemenskapens* kompromisslösa biblicistiska ideal och därtill platta organisation. Måhända fanns en rädsla i församlingen för indoktrinering och sekterism i *Gemenskapen*.

Teorin som uppsatsen i första hand använt sig av är Victor Turners teori om liminala faser. Överlag går det att kategorisera in brytningen i de tre faserna som Victor beskriver. Dock är

den sista fasen (inkorporeringsfasen) dels vag (behöver fler alternativ) och därtill även en smula deterministisk. Uppsatsen vill även måla upp att det kan ha funnits ett samband mellan brytningen och den påverkan som Borås fick under sent sjuttital då tekoindustrin lade ner i staden. Dels resulterade de i att många ungdomar lämnade staden, därtill ökade hjälpbehoven hos de som blev kvar, inte minst vid de nybyggda miljonprogramsområdena.

10. Förslag på framtida forskning

Sker sekularisering linjärt eller i vågor?

Varför försvann söndagsskolan från Sverige?

Fritidsgårdar som drevs av församlingar och partier. Vart tog de vägen?

Kommunala fritidsgårdar. Vart tog de vägen?

Hur påverkades Borås av tekokrisen?

Vilka var drivande då Borås kristna skola startade? Från vilka samfund har de som gått på skolan kommit och hur har de påverkats av skolan?

Partiet Vägvalet i Borås. Var dess starka anknytning till Gånghester en religiös konsekvens?

Kan Toarp (Gånghester, Målsryd, Dalsjöfors) ses som Borås Jerusalem?

Kristna bokförlag i Sverige

”Invandrarkyrkor” i Borås

Stadsdelen Hässleholmens historia

Vilken roll har religiösa samfund i utsatta områden?

Vad märker idag 2020 ut Borås på Sverige religiösa karta?

Varför slutade vänstern i Sverige att vara nykteristisk?

11. Källor och litteratur

11.1 Otryckta källor

Föreningsarkivet, Borås (Fab)

Serie A3, 2012:18. Protokoll för Immanuelskyrkans missionsförsamlings styrelse i Borås (1965-1971).

Serie A3, 2012:19. Protokoll för Immanuelskyrkans missionsförsamlings styrelse i Borås (1972-1974).

Serie A3, 2012:20. Protokoll för Immanuelskyrkans missionsförsamlings styrelse i Borås (1975-1978).

Serie A3, 2013:21. Protokoll för Immanuelskyrkans missionsförsamlings styrelse i Borås (1979-1981).

Serie A3, 2013:22. Protokoll för Immanuelskyrkans missionsförsamlings styrelse i Borås (1982-1985).

Serie A1, 2012:14. Årsmötesprotokoll för Immanuelskyrkans missionsförsamling i Borås (1962-1977).

Serie A1, 2013:20. Årsmötesprotokoll för Immanuelskyrkans missionsförsamlings i Borås (1978-1989).

Serie A4A, 2012:29. Mötesprotokoll från Borås kristliga ungdomsförening i Immanuelskyrkan (1972-1981). (Kallade sig på 1970-talet för Ungdomsstyrelsen/SMU-rådet).

Serie F3A, 2012:42. Verksamhetsberättelser från Borås kristliga ungdomsförening i Immanuelskyrkan (1909-1980). (Kallade sig på 1970-talet för SMU i Immanuelskyrkan).

Serie F3A, 2013:28. Verksamhetsberättelser från Borås kristliga ungdomsförening i Immanuelskyrkan (1980-1994). (Kallade sig på 1970-talet för SMU i Immanuelskyrkan).

I en mapp med korrespondens och övriga handlingar på föreningsarkivet fanns även alla nummer av *Immanuelskyrkans Församlingsblad Borås* från 1970-talet.

11.2 Tryckta källor

11.2.1 Jubileumsskrifter

Immanuelskyrkans missionsförsamling i Borås 125 år. 1878-2003, red. Furhammar, Sten & Hägg, Tore (Borås: 2003).

Minnesskrift vid Borås Missionsförenings 50-årsjubileum den 11-14 aug. 1928, red. Rydén, Joh. (Borås: 1928).

Ulricehamns Missionsförsamling 100 år, red. Wessbo, Sture (Ulricehamn: 1977).

11.2.2 Tidningar

”90-årig boråsförsamling ger ungdomen idrottshall”, *Borås Tidning* 4/10 1968.

Första spadtaget tas i kväll för Borås missionsförsamlings nya kyrka för sex miljoner kr”, *Borås Tidning* 8/10 1969.

Sohlberg, Lennart & Danielsson, Leif , ”I SMU IF frågar man sig: - Varför subventioneras inte hyran i Sturehallen?”, *Borås Tidning*, Oklart nummer.

”Borås extra”, *Dagen* 7/10 1972.

”Gemenskapen- Guds utbrytare i Borås”, *Kyrkvägen. Tidning för Skara stift, september 1985*.

11.3 Andra typer av källor

11.3.1 Intervjuer

Intervju med X som var aktiv i Gemenskapen i slutet av 1970-talet. Cirka 2 timmar på telefon 25/4 2020. Urval av minnesanteckningar finns med som bilaga.

Intervju med Y som satt med i församlingsstyrelsen i slutet av 1970-talet. Cirka 1,5 timmar på telefon 28/4 2020. Urval av minnesanteckningar finns med som bilaga.

Intervju med X som var aktiv i Gemenskapen i slutet av 1970-talet. Cirka 2 timmar på Hässleholmen i Borås 13/9 2020. Urval av minnesanteckningar finns med som bilaga.

11.3.2 Digitalt material

Andersson, Göran, ”Sveriges förenade trikåfabriker”, Eiserstiftelsen, 2018, [Berättelse om Eiser - Eiser Stiftelsen \(dinstudio.se\)](#) [hämtad 17/10 2020].

Florén, Stig, ”Missionshus och Missionskyrkor. Missionshusinventering inom Svenska Missionskyrkan i Västra Götalandsregionen”, 2014, s. 7, <https://docplayer.se/5660350->

[Missionshus-och-missionskyrkor-missionshusinventering-inom-svenska-missionskyrkan-i-vastra-gotaland-av-stig-floren.html](https://www.missionshus-och-missionskyrkor-missionshusinventering-inom-svenska-missionskyrkan-i-vastra-gotaland-av-stig-floren.html) [hämtad 17/10 2020].

SCB statistiska meddelanden, Tätorter 1960 - 2005, MI38SM0703, 2009, [Microsoft Word - MI0810_2009A01_SM_MI38SM0901_2 \(scb.se\)](https://www.scb.se/MI0810_2009A01_SM_MI38SM0901_2), sida 31, [hämtad 17/10 2020].

Brokyrkans hemsida, "Vår historia. Ett fågelperspektiv på församlingens historia", <https://www.brokyrkan.nu/historia> [26/10 2020].

Borås kristna centers hemsida, "Vår historia", <https://bkc.nu/var-historia/> [19/10 2020].

11.3.3 Film

"Guds barn av nåd", ca 30 minuter inspelad version av jubileumsföreställningen från 1978. Överförd från Super 8 till Dvd av Sten Furhammar. Finns att låna hos författaren.

11.4 Litteratur

Ambjörnsson, Ronny, *Mitt förnamn är Ronny* (Stockholm: En bok för alla, 2005).

Andreasson, Hans, *Liv och rörelse. Svenska Missionskyrkans historia och identitet* (Stockholm: Verbum Förlag AB, 2007).

Arbetsstad I förändring. Borås socialdemokrater 1920-1970, red. Winberg, Christer (Borås Arbetarkommun/Socialdemokraterna i Borås, 1998).

Aronsson, Torbjörn, *Guds eld över Sverige. Svensk väckelsehistoria efter 1945* (Uppsala: Trons Värld Ordbild, 1990).

Berggren, Henrik. *68* (Max Ström, 2018).

Bergstrand, Claes-Göran, *Den karismatiska väckelsen -vad hände?* (Handen: XP Media, 2018).

Biografisk album för Svenska Missionsförbundet, 8 uppl. (Stockholm: Missionsförbundets förlag 1970).

Bjereld, Ulf & Demker, Marie, *1968. När allt började* (Hjalmarson & Högberg, 2018).

Daun, Johannes. *Vägen till den moderna familjen. Fruktksamhet i den växande industristaden Borås cirka 1830-1930* (Göteborg: Göteborgs universitet 2016).

Freij, Torbjörn, *Jesus i Politiken. Om andeutgjutelse och samhällsförändring* (Westerbergs förlag, 1974).

- Frohm, Knut, *Livsstil eller organisation. En studie av några kristna gemenskapsgrupper i 1980-talets Sverige* (Malmö: BokHuset, 1995).
- Frostin, Per, *Kristendom och marxism. Från konflikt till dialog*, 2 uppl. (Gummessons, 1971).
- Hall, Klas ”Med gamla minnen på öde tomter”, i *Från Borås och de sju häraderna 1955*, red. Vallin, Ingegärd (Borås: Kulturhistoriska föreningen, 1955).
- Hallingberg, Gunnar, *Läsarna. 1800-talets folkrörelse och det moderna genombrottet* (Stockholm: Atlantis, 2010).
- Hedlund, John, *Genom fromhetsvallen* (Stockholm: Missionsförbundets förlag, 1957).
- Herrnhutismen i Västsverige*, red. von Wachenfeldt, Per & Ahlberger, Christer (Artos & Norna Bokförlag, 2019).
- Kurlansky, Mark, *1968. De gränslösa drömmarnas år* (Ordfront, 2005).
- Källgård, Birger, ”Mårten Johan Landahl. Ett hundraårsminne”, i *Från Borås och de sju häraderna 1959*, red. Vallin, Ingegärd (Borås: Kulturhistoriska föreningen, 1959).
- Människan Rättvisan Friheten; En krönika om folkpartiets historia*, red. Sharp, Dag W. (Uddevalla: Folkpartiets ombudsmannaförenings bokförlag AB, 1957).
- Nilsson, Fred, *Parakyrklighet. Om business och bön i Sverige* (Stockholm: Verbum, 1998).
- Nilsson, Tomas, *Framgång och vår herre. Industriellt företagande, social struktur och karriärmönster i två svenska städer: Borås och Örebro 1890-1920* (Göteborg: Göteborgs universitet, 2004).
- Olsson, Arne, *Förnyelse - förbistring – försoning. En studie av vitaliseringsrörelser och ekumenisk utveckling på fem sydsvenska orter 1970 -2015* (Artos & Norna Bokförlag, 2018).
- Plith, Sigvard, *Samlingar och studier till Svenska kyrkans historia 35. Kyrkoliv och väckelse. Studier i den nyevangeliska väckelsens genombrott i Skara stift* (Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag, 1959).
- Pulkingham, Graham, *Uppvaknandet. Berättelsen om en församling som började fungera* (InterSkrift förlag, 1976).
- Petzäll, Erik, ”Glimtar från Boråsbygdens fromhetsliv”, i *Från Borås och de sju häraderna 1957*, red. Vallin, Ingegärd (Borås: Kulturhistoriska föreningen, 1957).

- Ritzén, Kenneth, "Vågar jag leva livsfrågor utan säkra svar?", i *Fritidskulturer*, red. Berggren, Leif (Lund: Studentlitteratur 2000).
- Sandmo, Erling, *Tid för historia* (Oslo: Studentlitteratur, 2017).
- Schaeffer, Francis A. *Den Gud som finns till* (InterSkrift förlag, 1975).
- Segerblom, Mats, *Tråden som håller. Arbetare och företag i Borås' 150-åriga teko-historia* (Borås: Norma bokförlag, 1989).
- Snyder, Howard A. *Förändringen! Om förnyelse och församlingstillväxt* (Libris, 1978).
- Sundeen, Stefan, *68-kyrkan. Svensk kristen vänsters möten med marxismen 1965 – 1989* (Stockholm: Bladh by bladh, 2017).
- Svenska trossamfund*, red. Hofgren, Allan, 6 uppl. (Stockholm: EFS förlaget, 1982).
- Thor Tureby, Malin, "Muntlig historia", i *Metod. Guide för historiska studier*, red. Svanström, Yvonne & Gustavsson, Martin (Lund: Studentlitteratur, 2019).
- Torstendahl, Rolf, *Den historiografiska revolutionen 1960-1990* (Lund: Studentlitteratur, 2017).
- Turner, Victor, *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*, 2 uppl. (New Brunswick: AldineTransaction, 2009).
- Weber, Max, *The sociology of religion*, 6 uppl. (Boston: Beacon press, 1962).
- Weber, Max, *Religionen rationaliteten och världen* (Lund: Argos, 1996).
- Wilkerson, David, *Korset och stiletten*, 2 uppl. (Evangelipress, 1967).
- Winberg, Christer, *Hur Västsverige blev Västsverige*, 2 uppl. (Göteborg: Göteborgs universitet, 2001).

12. Bilagor

12.1 Minnesanteckningar från intervju 1 med X som var med i Gemenskapen i slutet av 1970-talet. Cirka 2 timmar på telefon 25/4 2020.

Frågorna hade mejlats till den intervjuade i förväg. Innan vi startade lovades att personen skulle få vara anonym, när som helst fick avbryta intervjun och att personliga uppgifter inte skulle röjas om personen. Att anteckningar från intervjuerna är med här i slutet av uppsatsen som bilaga beror på att det krävdes under opponeringen av uppsatsen. Svaren på frågorna ska inte ses som citat utan som anteckningar.

1. Hur kom just du med i Immanuelskyrkan under 1970-talet? Hur har ditt engagemang där sett ut? Var dina föräldrar med?

Personen beskriver att hans föräldrar var väldigt engagerade i församlingen, bland annat söndagsskoleverksamheten. Därtill hade personen flera äldre syskon som också var med i kyrkan. Under 1960- och 1970-talet var personen med i församlingens scoutverksamhet, blåsorkester, spelade piano, med i körer och även verksam som skolevangelist.

2. Hur många var med i Immanuelskyrkan under din uppväxta i Borås? Varifrån kom folk som var med? Var flest uppväxte i staden eller inflyttade? Varför gick folk med? Fanns det perioder då många gick med och perioder då färre kom med?

Söndagsskola var stor på sextio och sjuttioalet. Folk bussades in från annexen runt om i staden till Immanuelskyrkan. Den intervjuade deltog i scoutverksamheten i Tullenkyrkan. Vi kom in på och började diskutera väckelsen under tidigt sjuttioal i pingst som en del i Immanuelskyrkan drogs till. Överlag kom det att bli väldigt mycket folk i Immanuelskyrkan, i och med att den nya kyrkan byggdes och Sturegården. Samtidigt pratade vi även om det går att kalla det som hände i Immanuelskyrkan för en väckelse, att det ord har en mer ålderdomlig förväntan i sig. Diskussion om kulturskillnaden som Arne Olsson nämnde mellan pingstkyrkan och Immanuelskyrkan. Konstaterar att det stämde. Att Pingstkyrkan var mer fromt och Immanuelskyrkan hade fokus på andra mindre andliga ting. Diskuterade även andra som rörde sig i kyrkan, bland annat bibliotekariestudenter som hyrde lokaler i närheten.

3. I SMU-rådets protokoll står det om junior- och seniorverksamhet. Vad var skillnaden på dessa? Vad höll de på med? Vad gjorde man i gruppen unga vuxna?

Seniorer var över 17 år, juniorer under. Lite prat om de unga vuxna. Kom mer in på ungdomskören Liv som personen var aktiv och drivande i. Hur de hade väldigt ambitiösa övningar där dörren ibland låstes efter en viss tid, så folk skulle anstränga sig och komma i tid. De var ute och turnerade i bygden. Personen var även ibland med i styrelsearbete. Diskuterade även SMU IF och hallen. Att det var fokus på handbollspel i hallen kunde ibland bli hämmande. Att endast få av de som var med i SMU IF kom till tro. Icke-andligt.

4. Hur fick Immanuelskyrkan pengar till att ha anställda i fritidsgård? Statsbidrag? Hur fungerade fritidsgården?

Diskussion om huruvida det andliga hade kommit bort i ungdomsarbetet. Immanuelskyrkan blev i alla fall den kyrka ditt många kom. Att alla skulle inkluderas, även personer som portats från andra fritidsgårdar. Blev ibland stökigt och kontraster mellan vad som förväntades. Att Sturegården vid vissa tillfällen under 1970-talet skulle ha varit den plats där de ska ha langats mest narkotika i centrala Borås.

5. Hur fungerade BKU, vilka var med?

BKU (Borås kristna ungdom) ska ha skapats av BE (Borås ekumeniska råd) efter och i och med Offensiv nytt Liv- kampanjerna. Syftet med BKU var att ha en gemensam bas varifrån kyrkorna tillsammans kunde avlöna skolevangelister. Beskrivs hur skolevangelisterna drog med många att ta sin tro på större allvar. Dels från andra kyrkor men kanske mest folk från ickekristna hem.

6. Hur gick Bertil Paulssons offensiv 1972 och John Hedlunds Korståg 1973 till? Fanns det skillnader med de senare väckelsemötena i slutet av 1970-talet? Var det fler väckelsemöten i Borås än i andra städer? Bidrog de till att kristna ungdomar träffades mer?

Tal om att de var väldigt stora tillställningar och viktiga. Kom inte in på frågan om senare väckelsemöten.

7. Hur fungerade skolevangelisationen? Vilka skolor var man på?

Till en början andaktsrum, hade andakter under raster och på eftermiddagarna. Shalom på Bäckäng. Engelbrektskolan, Teknis, Bodaskolan, Åsboskolan med mera. 1973 och framåt blev det mer uppsökande verksamhet, skolteamet, delade ut lappar. Fick tag på klasslistor och ringde runt till elever. Nästan bara killar till tro.

8. Fanns det osynliga sociala klassgränser mellan stadsdelarna i Borås? Märkte Immanuelskyrkan ut sig på något sätt? Går det att belägga att missionskyrkan i Borås hade många folkpartister på den tiden? Hur kan det styrkas? Namn på styrelsemedlemmar som var aktiva i kommunen kanske?

Talade om vänsteridealen på 1970-talet. Att familjerna som varit med i Immanuelskyrkan var medelklass och uppåt med andra värderingar. Många röstade på eller var med i folkpartiet. Personen beskrev att han med andra besökte vänstergrupper för att tala om sin kristna tro, bland annat FNL vid Orion. Där ska de ha diskuterat huruvida människan var god eller god/ond. En del som senare ska kommit med i Gemenskapen ska ha kommit från vänsterhållet. Talade om Havannakollektivet på Hässleholmen. Hur de kristna ungdomarna tog till sig vänsterattribut så som träskor, jeans och mer avslappnad klädstil. De nya som kom till tro kunde inte alltid de sociala koderna som fanns i frikyrkan. Hördes i hur de pratade. Nämnade att en av de nya råkade säga fel på skygglappar och istället sa blygdlappar.

9. Navigatörerna och OM, Hur gick det till? De stod i Arne Olsson att Borås var den stad som sände mest personer till OM, var det så? Hur många var från Immanuelskyrkan?

Flera från Immanuelskyrkan åkte på navigatörläger. Konservativ bibelsyn och studiecirkelmateriel. Diskussion om att Ulf Ekman likväl inte tyckte att navigatörerna var tillräckligt karismatiska.

10. Hur var Immanuelskyrkans relation med andra kyrkor i staden? Fanns det någon som det fanns mer kopplingar med än andra? Hur var relationen med svenska kyrkan?

Samma diskussion som i Arne Olsson om att många som var engagerade i Immanuelskyrkan lämnade staden för att plugga på annan ort. Att de lede till att personen och andra lovade att satsa på staden och stanna kvar.

11. Jesusrörelsen, berätta. Varifrån fick man inspiration till gemenskapshetsgrupperna? Navigatörerna/OM? Vem var första att åka med på OM/navigatörerna?

Diskussion om att Borås mycket riktigt blev ett centrum för OM. Personen beskrev ett läger som de var på i Schweiz. De sov i hö och diskuterade boken "Den Gud som finns till". Hur man på sjuttioalet mer diskuterade politik och religion.

12. Vilken roll hade XXXXX? Vilken roll hade XXXXX?

Personerna beskrivs i positiva ordalag. Diskussion om Toarps missionsförsamling och det religiösa klimatet i Gånghester/Målseryd/Dalsjöfors. Varför Gemenskapen där inte gick sin egen väg. Verkar ha berott på att personkemin mellan pastorer och lekmän var bättre.

13. Relationen mellan grupperna och församlingsstyrelsen. Hur och var hände brytningen? Då gårdsassistenterna inte fick förlängt? Hade jubileumsfilmen något med saken att göra?

Vi diskuterade jubileumsföreställningen som senare spelades in och blev en film. Att den väckte mycket känslor. Att de äldre då visade upp hur kyrkan en gång startat som opposition mot prästerna i Svenska kyrkan. Att en del av de yngre upplevde samma strukturer på sjuttioalet från de äldre i församlingsstyrelsen. Talade om att många av de äldre också stöttade de yngre. Hur de blev mycket frustration när provanställningarna inte förlängdes. Att gårdsassistenternas verksamhet lett till att 30 ungdomar under året kommit till tro och blivit med i församlingen. Diskussion om hur folk blivit upprörda av hur gårdsassistenternas beskrivits i protokollen.

14. Hur påverkades Immanuelskyrkan efteråt? Drabbades någon del av ungdomsarbetet mer? Kören och senior. Hur klarade sig scouterna?

Den nya riksevangelisten Jan Erixon var i Borås och medlade mellan de som bröt sig ut och personer i styrelsen. Fast skadan var då redan gjord och kunde i det läget inte repareras. Personen beskriver att hen personligen senare försonats med en del personer i styrelsen. Att hen därtill vistas i Immanuelskyrkan. Men att det som hände fick stora konsekvenser.

15. Vad hände med gemenskapsgrupperna på Hässleholmen på 1980-talet? Hur många av de som var med från början kom från Immanuelskyrkan? Var tog alla vägen? Hur många rörde det sig om?

Denna fråga hans inte med, beslutades om att ses igen. Slutet av intervjun blev en mer allmän existentiell diskussion om livet. Personen beskrev en genomläsning av sina dagböcker, bland annat från tiden då Gemenskapen uppkom. En utvärdering av livet. Hur det skänkte ett annat ljus kring sina barns tonårsrevolter. Kom fram till att meningen med livet är det goda samtalet. Viktigt att inte bli bitter.

12.2 Minnesanteckningar från intervju med Y som satt i församlingsstyrelsen i slutet av 1970-talet. Cirka 1,5 timmar på telefon 28/4 2020.

Frågorna hade mejlats till den intervjuade i förväg. Innan vi startade lovades att personen skulle få vara anonym, när som helst fick avbryta intervjun och att personliga uppgifter inte skulle röjas om personen. Att anteckningar från intervjuerna är med här i slutet av uppsatsen som bilaga beror på att det krävdes under opponeringen av uppsatsen. Svaren på frågorna ska inte ses som citat utan som anteckningar.

1. Hur kom just du med i Immanuelskyrkan under 1970-talet? Hur har ditt engagemang där sett ut? Var dina föräldrar med?

Flyttade till Borås i början av 1970-talet. Personens pappa var pastor på annan ort där personen engagerat sig i församlingsarbetet. Var ca 30 år vid ankomsten till Borås. Det var naturligt att engagera sig i missionskyrkan. Deltog som ungdomsledare, var med i SMUs styrelse och sedan i församlingens styrelse.

2. Hur många var med i Immanuelskyrkan under din uppväxta i Borås? Varifrån kom folk som var med? Var flest uppväxte i staden eller inflyttade? Varför gick folk med? Fanns det perioder då många gick med och perioder då färre kom med?

Var väldigt många med. Scouter och nying två gånger i veckan. Var scoutledare och aktiv i unga vuxna. Tonår och körer.

3. I SMU-rådets protokoll står det om junior- och seniorverksamhet. Vad var skillnaden på dessa? Vad höll de på med? Vad gjorde man i gruppen unga vuxna?

Junior var tonåringar och senior unga vuxna.

4. Hur fick Immanuelskyrkan pengar till att ha anställda i fritidsgård? Statsbidrag? Hur fungerade fritidsgården?

Mycket folk, en del stökiga.

5. Hur fungerade BKU, vilka var med?

Underavdelning till BER Borås ekumeniska råd. Intrycket av att personen hade ett annat kontaktnät än den intervjuade personen som senare gick med i Gemenskapen. Kanske eftersom personen kom utifrån och inte gått på högstadiet/gymnasiet i staden. Likväl snabbt lärt känna folk i Immanuelskyrkan.

6. Hur gick Bertil Paulssons offensiv 1972 och John Hedlunds Korståg 1973 till? Fanns det skillnader med de senare väckelsemötena i slutet av 1970-talet? Var det fler väckelsemöten i Borås än i andra städer? Bidrog de till att kristna ungdomar träffades mer?

Talade lite om skillnaden mellan pingst och mission. De stora mötena verkade delvis ha passerat då personen kom till Borås.

7. Hur fungerade skolevangelisationen? Vilka skolor var man på?

Personen var inte med skolevangelisationsarbetet.

8. Fanns det osynliga sociala klassgränser mellan stadsdelarna i Borås? Märkte Immanuelskyrkan ut sig på något sätt? Går det att belägga att missionskyrkan i Borås hade många folkpartister på den tiden? Hur kan det styrkas? Namn på styrelsemedlemmar som var aktiva i kommunen kanske?

Talade om mängden folkpartister i missionskyrkan och förvandlingen från arbetarklass till medelklass.

9. Navigatörerna och OM, Hur gick det till? De stod i Arne Olsson att Borås var den stad som sände mest personer till OM, var det så? Hur många var från Immanuelskyrkan?

Personen verkade inte riktigt varit med i navigator och OM svängen.

10. Hur var Immanuelskyrkans relation med andra kyrkor i staden? Fanns det någon som det fanns mer kopplingar med än andra? Hur var relationen med Svenska kyrkan?

Kom inte in på relationen med Svenska kyrkan.

11. Jesusrörelsen, berätta. Varifrån fick man inspiration till gemenskapshetsgrupperna? Navigatörerna/OM? Vem var första att åka med på OM/navigatörerna?

Talade om hur Jesusrörelsen präglade Sverige och hur det var att vara ung på 70-talet. Nämnade att Joel Halldorf skrivit en bra artikel om ämnet.

12. Vilken roll hade XXXXXXXX? Vilken roll hade XXXXXX?

Personen beskrev hur hans pappa som var pastor varit i kontakt med och haft bra samtal med den ena. Diskussion om vad som är faran med personer som blir för karismatiska och drar med sig andra. Kom inte fram till att det blev sekteristiskt i Gemenskapen. Men att det är viktigt att ha styrelser och dagordningar så folk inte ska fara illa. Betona demokrati, kan bli farligt om enskilda ledare blir för starka och får för mycket att säga till om.

13. Relationen mellan grupperna och församlingsstyrelsen. Hur och var hände brytningen? Då XXXXX och XXXXXX inte fick förlängt? Hade jubileumsfilmen något med saken att göra?

Beskrevs hur brytningen delvis blev ett resultat av att de unga som gårdsassistenterna fick med sig gått med i församlingen men ändå inte. Deltog i Gemenskapen men inte i församlingen. Också att brytningen kom ur Gemenskapens fundamentalistiska bibelsyn. Den kontroversiella gudstjänsten handlade om kvinnan underordnade roll i församlingen. Att samarbetet mellan Gemenskapens ledare och pastorena i Immanuelskyrkan inte fungerade. Folk för illa och ifrågasattes. Svår balansgång för församlingsstyrelsen som var arbetsgivare och samtidigt ville värna de ungdomar som vuxit upp i församlingen.

14. Hur påverkades Immanuelskyrkan efteråt? Drabbades någon del av ungdomsarbetet mer? Kören och senior. Hur klarade sig scouterna?

Blev ett stort antiklimax. Inte minst eftersom ungdomsarbetet varit så stort innan. Tonår, seniorverksamheten och kören kollapsade. Kunde bara ha en scout en gång i veckan istället för två. Då folk försvann fick de som var kvar lägga ner ännu mer tid och kraft på styrelsearbetet. Ända in i nutiden saknas generationen som var ung på sjuttioalet. Kom in på en diskussion om sekulariseringen i samhället. Om folk försvunnit ändå.

15. Vad hände med gemenskapsgrupperna på Hässleholmen på 1980-talet? Hur många av de som var med från början kom från Immanuelskyrkan? Var tog alla vägen? Hur många rörde det sig om?

Eftersom personen var kvar i Immanuelskyrkan blev frågan inte aktuell. Talade istället om hur Immanuelskyrkans utvecklats senare. Missionsförbundets utveckling och ideal. Tipsades att läsa Norrländsk akvavit av Torgny Lindgren (den var mycket bra). Talade om samhällets växlingar och förändringar. Immanuelskyrkans framtid. Hur församlingsarbetet oftast präglas av att alla vill väl. Hur folk från olika politiska läger kan samsas och ha samma syn på församlingens bästa.

12.3 Minnesanteckningar från intervju 2 med X som var aktiv inom Gemenskapen i slutet av 1970-talet. Cirka två timmar på Hässleholmen i Borås den 13/9 2020.

Frågorna hade mejlats till den intervjuade i förväg. Innan vi startade lovades att personen skulle få vara anonym, när som helst fick avbryta intervjun och att personliga uppgifter inte skulle röjas om personen. Att anteckningar från intervjuerna är med här i slutet av uppsatsen som bilaga beror på att det krävdes under opponeringen av uppsatsen. Svaren på frågorna ska inte ses som citat utan som anteckningar.

1. Familjegudstjänst där folk efteråt ifrågasatte synen på familjen

Under gudstjänsten ska en av personerna från Gemenskapen ha presenterat en väldigt traditionell syn på familjen där kvinnan tar hand om barnen. Att mannen är familjens överhuvud. Vi talade om att personer som tyckte och uttalade sådana saker då kanske inte nödvändigtvis står för det idag. Att folk ibland ändrar sig. Speciellt hade en kvinna som var kommunalråd i Borås tagit illa upp efter gudstjänsten (vars dotter därtill senare var med i Gemenskapen). Talade om att unga människor är mer benägna att dela upp världen i svart och vitt. Saker ändras när man blir äldre. Diskuterade samspelet i att vara gift eller tillsammans med någon. Hur man lär sig leva med varandra. Evig fråga. Talade om hur synen på bibeln också ändrats från då till nu. Det är lätt att missförstå bibelcitat om man rycker de ur sitt sammanhang. Måste se till helheten.

2. I Frohms bok stod det att gemensamhetsgrupperna under början av 1980-talet engagerade sig dels i nyöversättningen av bibeln och i abortfrågan. Hur tog det engagemanget sig uttryck?

Talade om att Olsons bok är bättre än Frohms bok. Olsons var mer genomarbetat och hade en mer sund syn på försoning snarare än splittring. Bibelöversättandet koms bort. Abortfrågan ska ha varit mer i ropet i början av 1980-talet. Fler aborter på den tiden. Personen beskriver en annan syn idag. Inte

minst efter att ha jobbat i skolan och kommit i kontakt med elever som genomfört aborter. Lätt att glömma bort efterarbetet. Inga lätta beslut att ta. Viktigt att folk får prata om saker.

3. Huruvida något förändrades i det sena sjuttioalets Borås när tekoindustrin försvann.

Talade om att alla syskon flyttat från staden. Att det inte fanns högre utbildning i Borås på den tiden. Nämnade inte själva tekoindustrin.

4. Fråga mer om hur grupperna organiserades och om det förändrades över tid

Fick bilden av att många försvunnit under tiden, fler som försvunnit än som kommit till (bortsett från barnförnyring). På frågan om några flyttade ut till Gånghester fick man typ ett jakande svar. Kristineberg verkade ha försvunnit någon gång. Av de som inte gick med i Livets Ord ska en del ha gått med i pingst.

5. Mer om vad som hände med Gemenskapen på 1980-1990 talet. Var det många som gick med i Livets ord? Lustgården och Borås Kristna Center

Många ska ha gått med i Livets Ord. Den intervjuade gick dock inte med eftersom han på den tiden var kritisk till Livets ords teologi. Ville därtill mer betona staden Borås kristenhet. Ekumeniken, eller om det är ett arv från att personen nu mer ser sig som än äldre person. Det är i den andra halvleken som de flesta matcher avgörs. Talade om hur Borås kristna skola gått från att ha varit mer kristen i början av nittioalet till mer mainstream idag.

6. Har läst böckerna ”korset och stilleten”, ”uppdraget”, ”Jesus och politiken” och halva ”Den Gud som finns till”. Betydde dessa böcker mycket på 1970-talet? Fanns det andra böcker av intresse som folk läste?

I stället för att prata om litteratur kom vi in på frågor om hur folk ändras över tid. Trots att det var färre frågor under andra intervjun var det lite svårare att hålla fokus. Delvis eftersom sidospåren många gånger var mer intressanta. Talade mycket om hur Borås har ändrat karaktär. Vad som präglade 1970-talet och vad som har ändrats idag. Hur det är att vara lärare. Hur ungdomar idag inte talar om religion eller politik. Om vuxenvärlden vill ”skydda” ungdomar från livsfrågor. Frågor som unga många gånger har ett starkt behov av att bearbeta. Talade också mycket om engagemang och lokalsamhället. Vad som förväntas av en kristen. Solidaritet, ansvar, demokrati. Hur dagens samhälle mer är satsa på dig själv.

Åkte och kollade på Vågmästargatan där Gemenskapen varit representerade i fyra trappuppgångar under 1980- och 1990-talet, speciellt de nedersta lägenheterna. En ung granne som inte varit med i Gemenskapen hade haft en fest då någon ramlat ner från balkongen på asfalten. Personen hade som tur var klarat sig och genast fått en cigarett. Barnen till de i Gemenskapen hade lekt tillsammans utanför och ibland kommit förbi då de haft möten. Hässleholmen hade förändrats mycket sedan början på 1980-talet. Etniciteten var nu än helt annan. På den tiden fanns det två kvarterspoliser som alla visste vilka alla var. Nu var det vaktbolag som kom ibland och släkte bränder. Beskrev hur Gemenskapen (numera Brokyrkan) samarbetat mycket med Bodakyrkan (baptistkyrkan), och Svenska kyrkan och fjärdingskolan. Många pastorer och socialarbetare hade kommit och gått, men familjer ur Gemenskapen hade varit konstant sedan 1978. Talade om vad personens barn gjorde idag. Diskuterade vidare samhällsutvecklingen, sekularisering, Levis resa. Hur nästan alla som var med i Gemenskapen röstade på först på Björn Wahlöf i Kristdemokraterna och sedan vägvalet. Björn Wahlöf hade folk förtroende för, var hederlig. Att det funnits en stark koppling mellan Björn Wahlöf, Vägvalet och Gemenskapen i Gånghester. Hur Kristdemokraterna i dag fått en annan syn på invandring. Pratade om Borås tidnings ledarskribent Stefan Eklund. Att han skriver bra och delvis ska ha syns i Immanuelskyrkan/andra kristna samlingar på 1970-talet.

12.4 Öppet brev till Immanuelskyrkans församling angående arbetet med ungdomarnas bibelstudiegrupp, 21/10-1977.

Eftersom vi upplevt att det råder många missuppfattningar vad gäller Bibelstudiearbetet bland ungdomarna vill vi här ge en redogörelse över hur vi hittills jobbat, varför vi jobbat så men även klargöra lite om hur vi ser på framtiden och vilka linjer vi tror det är riktigt att arbeta efter framöver. Gud vill resa upp sin kropp i Borås och Han vill göra det mitt i den situation där vi nu befinner oss. Men för att kroppen ska bli funktionsduglig måste varje lem i den få en egen kunskap om vem Gud är, vad Han vill med vars och ens liv och var och en måste också lära sej att kommunicera sin övertygelse till andra. Visst är det positivt med pastorer som jobbar helhjärtat, men vår grundövertygelse är att i Kristi kropp ligger det ett ansvar på varje lem att lära sej att finna och praktisera sanningar i Ordet. Det är fullständigt orimligt att allt ansvar för det ska ligga på några få pastorer. För att lära sej gräva i Ordet krävs dock träning och vi insåg för några år sedan att vi hade stort behov av sådan träning. I samma veva som vi såg det behovet fick vi kontakt med XXX i Gånghester och då vi upptäckte den kvalitét i hans kristna liv som vi själva saknade, föll de oss naturligt att vi började studera Ordet tillsammans med honom. Den målmedvetna träning vi fick stå i hos XXX innebar snart att vi började se en förvandling i våra egna liv och det växte också fram en längtan efter att föra vidare det vi själva funnit. Allteftersom vi mer och mer såg den stora förmånen i att regelbundet få ta emot undervisning av någon som hunnit lite ”längre” och vi likaså klarare förstod betydelsen av att få hjälp med att omsätta olika teorier i liv, blev vi motiverade att själva fungera på liknande sätt gentemot ungdomarna i Immanuelskyrkan. Bibelstudiearbetet växte fram och det blev snart mycket mer än ett Bibelstudium; vi delade hela våra liv med några andra och försökte att observera och möta deras behov på alla plan. Likaså började de vi hade ansvar för att dela sina liv med ytterligare andra och följaktligen ökade Bibelstudiearbetet (vi kallade även det så även om själva studiet bara är en del av den totala omsorgen) mycket snabbt i omfattning. Målet var då och är fortfarande att stärka Kristi kropp i Borås, inte att starta någon ny församling men heller inte att låsas till ett samfund. När så möjligheten gavs att få arbeta i Sturegården tackade vi ja eftersom vi såg en klar möjlighet att ytterligare utöka och fördjupa arbetet, att nå fler och även få arbetet sanktionerat av kyrkan. Som anställda var vi dock tvungna att prioritera ganska hårt eftersom vårt mål visserligen var att nå en stor kvantitet men aldrig på bekostnad av ”kvalitet”. För att på längre sikt nå fler valde vi därför att inte splittra upp oss och engagera oss på alla håll utan vårt mål var i stället hela tiden att i första hand hjälpa fram fler som kunde dela ansvaret med oss att ta hand om alla slags människor. Men för att kunna hjälpa någon in i en sådan funktion krävs ganska mycket tid, bön och omsorg och pga det blev andra aktiviteter i viss mån lidande. Därför har vi inte kunnat nå alla som egentligen hela tiden önskat, men vi ser att Gud trots det tidskrävande arbetssättet välsignat arbetet även vad det gäller omfattningen och det motiverar oss ytterligare att hävda att enda vägen att nå alla är personlig, helhjärtad omsorg om en eller möjligen några få individer. Dagens läge är att mellan 100 och 150 ungdomar finns med i arbetet men vi är inte på något sätt nöjda med det utan längtar efter att komma vidare in i Guds fullhet.

Under arbetets början har pojk- och flickgrupper arbetat var för sej men allt eftersom vi mognat i Kristus har det blivit naturligt att börja dela erfarenheter tillsammans i grupperna. Detta tror vi är en förberedelse för kommande husförsamlingar där familjen utgör grunden. Vi tror nämligen inte att familjen behöver vara ett hinder för utvecklingen av ens kristna liv utan tvärtom en välsignelse. Vad menar vi då med husförsamling? Jo, en mindre grupp människor som regelbundet kommer tillsammans för att bedja, studera Ordet, dela erfarenheter och på

alla sätt hjälpa varandra andligt, psykiskt och fysiskt. Med regelbundet menar vi minimum en gång/vecka men viktigt är att även annars träffas spontant och överhuvudtaget leva så nära varan att man genom vardagslivets problem och glädjeämnen förs samman och blir ett. En riktig husförsamling har ju dock en stor spridning i åldrar än vad vi nu har i grupperna och vi ser fram emot en sådan utveckling, kanske kommer Gud att använda de gemenskapsgrupperna som växt fram i kyrkan för att nå det målet. Det kommer säkert att bli en naturlig utveckling i Guds tid, men redan nu har Bibelstudiegrupperna en stor betydelse eftersom de fostrar medvetna ledare både för husförsamlingar och olika typer av ungdomsgrupper. Vi har redan nämnt att visionen gäller Kristi kropp i Borås. Det har hittills tagit sej uttryck på så sätt att det idag finns människor från följande kyrkor med i grupperna; Korskyrkan, Pingstkyrkan, Baptistkyrkan, Svenska Kyrkan, Missionskyrkan i Målsryd och Immanuelskyrkan. Därför har vi varken kunnat eller velat knyta grupperna allt för hårt till vårt samfund. Utvecklingen kommer med säkerhet att gå mot en ännu större och djupare gemenskap mellan ungdomarna i de olika kyrkorna och eftersom Gud hittills använt oss i ledningen för det arbetet tror vi att Han även i fortsättningen vill använda oss på liknande sätt, tillsammans med andra ledare som Han reser upp. Vår förhoppning är att de nuvarande kyrkorna ska vara öppna för detta arbete och för att ge de ledare som växer upp möjlighet till träning de behöver få i kyrkorna. Vi vill nämligen inte att arbetet ska växa utanför kyrkorna och orsaka negativ splittring utan vi vill att den fördjupning och helhjärtighet som det för med sej ska få foga samman Guds folk i Borås. Dock är vår fasta övertygelse att detta arbete kommer att fortsätta växa oberoende av hur kyrkorna ställer sej till det, eftersom vi tror att Gud står bakom det. Men hela detta brev är ett uttryck för vår önskan att öppet redovisa vad vi står för och vilka utgångspunkter vi har för vårt arbete. Dock är vi medvetna om att vi inte lyckats få med allt viktigt här, och därför hoppas vi att de som känner dej frågande inför något vi skrivit eller på andra vägar har hört något som verkar "lurigt" tar kontakt med oss och tar reda på hur det egentligen ligger till. Vår önskan är också att på olika sätt få återkomma med mer information om arbetet i Bibelstudiegrupperna. Vi är också glada åt att veta att många redan nu ber för oss och nu när alla vet lite mer hoppas vi att ännu fler verkligen vill bära arbetet inför Herren.

Vad så gäller Sturegårdens framtid så ser vi dess funktion som tvåfaldig: Dels kan vi i Sturegården fånga upp och nå ungdomar som ännu inte kommit fram till ett klart ställningstagande för Kristus. Men för att det ska fungera krävs ledare som är ansvarsmedvetna och har vision. Och där ligger, som vi ser det, Sturegårdens andra stora funktion att ge lokala ledarförmågor tillfälle att både som anställda och på fritiden få den träning de behöver för att gå vidare. Därför tror vi att det den dag vi slutar inte är rätt väg att annonsera efter folk från när och fjärran utan att i stället be och söka efter de rätta personerna i den gemenskap som finns.

Må Gud var med alla

Era bröder i Kristus

XXX, XXX